

הפע'ין השביעית

ניליין מס' 18. ינואר 1999

ניאו-ג'ורנליזם

עד שלא יוכח אחרת, כתב גלי-צה"ל, יריב בן-יהודה, הוא בחזקת חף מפשע. החשדות שתלו בו, כי צותת לשיחות ועידה טלפוניות של קציני משטרה בכירים במחוז דן, עדיין לא הפכו לראיות משפטיות. ובכל זאת, הסתבכותו מזמינה דיון עוד לפני הכרעת בית-המשפט.

בן-יהודה תואר על-ידי עמיתיו וחבריו כנציג מוצלח של עולם התקשורת העכשווי: צעיר, חרוץ, מוכשר, שאפתן. הוא הספיק די הרבה בחייו המקצועיים עד כה: את שירותו הצבאי עשה בגלי-צה"ל, והמשיך גם לאחר שחרורו; הוא הפך למרצה בקורסים לתקשורת; במקביל, היה למגיש בתוכנית וט טלוויזיה וכתב לעת מצוא במשדרי טלוויזיה יוקרתיים. לא רע בשביל אדם בן 25.

המשטרה, שחקרה את החשדות על האוננות הסתר שביצע, ידעה לספר שהוא תירץ את המעשים המיוחסים לו בתחרות העזה המתנהלת בעולם התקשורת. רצה לומר: כדי להשיג סקופים, להדביק את עמיתיו-מתחריו, הוא מצא לנכון להתחבר שלא כדין לקווי טלפון מבצעיים של המשטרה ובכך לעבור על החוק, לכאורה.

התיאור הזה משרטט את הניאו-ג'ורנליזם הישראלי: עיתונות שבבסיסה תחרות ללא גבולות, שאפתנות ללא מצרים, ואובדן יכולת השיפוט בין המותר לאסור. שבועות ספורים לאחר הרשעתו של מו"ל "מעריב" בהאוננות סתר, חודשים אחדים לאחר שכלי התקשורת כולם דנו בהרחבה בפגיעתם תם הרעה של הציתותים ובעבירה על החוק הכרוי כה בהם, לא נרתע כתב פלילים נמרץ לחזור לכאורה על מעשה דומה, ולהסתבך כתוצאה מכך עם רשויות החוק.

העיתונות היתה למקצוע מבוקש מאוד באוניברסיטאות ובבתי-הספר לתקשורת. המכללות להוראת התקשורת פולטות מדי שנה מאות בוגרים רעבים לעבודה, חדורים שאפתנות ומייחלים להצלחות מקצועיות מהירות. סביבת העבודה שאליה הם נקל-עים, ואולי גם בתי האולפנא שבהם הם רוכשים את מקצועם, מלמדים אותם להיות יעילים, תכליתיים, הישגיים. בדרך להצלחה המיוחלת הם מאבדים, כנראה, סגולות אחרות, חיוניות לא פחות להתקדמות בעולם התקשורת: סבלנות, הגינות, התאפקות, וגם קצת אירוניה עצמית.

החשדות על מעשיו של יריב בן-יהודה התפרסמו שבוע לאחר שעיתונאים הפגינו אותן תכונות עצמן במעשה הלינץ' שכמעט בוצע בחייל אסף מיארה. צלמים וכתבים, ישראלים ופלסטינים, צפו בקור רוח בהתנפלות האלימה, הקטלנית כמעט, על החייל המבועת. הם הוסיפו לחוץ על הדק המצלמת ולא עלה על דעתם להתערב או להזעיק עזרה. גם הם היו רדופי שאיפה להצלחה, לספק את התמונות המסעירות, להשיג את מתחריהם, או לפחות לא לפגור אחריהם.

הדרך להצלחה מזופתת במניעים מוטעים. ■

4	שבט הולך וועלם - נחום ברנע
7	אין הפרדת רשויות: הצנזורה בשירות הפרקליטות - ברוך קרא
10	נכנס טוב טוב לאוזניים: קול-ישראל מציית לאורי פורח - אבנר הופשטיין
14	חופש השידור: להפריט את הערוץ הציבורי - יובל קרניאל
16	ההתחככות כמשל: דן מרגלית מתארח אצל ברק - ירמי עמיר
17	צבועים ומגולגלי עיניים: ההתחככות החברתית ככלי עבודה - דן מרגלית
19	מי מפחד ממכתב למערכת: חופש התגובה ב"מעריב" - אתי אשד
20	פרשת מוס: להעמיד לדין את מו"ל "דיעות אחרונות" - רן אדליסט
22	הרפתקאות שוקן בארץ המרלבורו: מסע יח"צנות ברשת המקומונים - ענת באלוינט
26	טובלים ושרץ בידם: התחזיות של עיתונאים - אורנה לנדאו
30	כיפה צהובה: פרצופו של "הצופה" - דני רבינוביץ
33	איפה טעינו: האיזון לא תמיד קדוש - ירון דקל
34	אני מרשים: אמיל זולה בעידן הרייטינג - עמנואל סיון
36	מוות בשירות הרייטינג: המתח חסד ב"שישים דקות" - כרמית גיא
39	שענת חינוך: הטלוויזיה החינוכית איבדה את הצפון - ארנון צוקרמן
40	עין בינלאומית: חדר המיטות של שר התמ"ת - רפי מן
42	ההמיות של "קשב": דו"ח העמוחה אינו משכנע - עקיבא כהן
44	קורא מן השורה: הכתב העשוי - עמוס נוי
45	האירוניה בין ימין לשמאל: פשר הזעם על החרצופים - ירון אזרחי
46	מהו קלון: נוסח פסק-הדין בעניין משה ורדי
48	לשון הרע: עניינים של מה בכך - איתן להמן
49	אירוני תקשורת

"העין השביעית"

בהוצאת המכון הישראלי לדמוקרטיה

ת.ד. 4702 ירושלים 91040

טלפון: 02-5618244 עלוחה 206 פקס: 02-5635319

עורך: עוזי בוזימן

מערכת: נחום ברנע, כרמית גיא, רפי מן

ייעוץ: פרופ' ירון אזרחי, פרופ' אפרים צדקה,

פרופ' מרדכי קרמיצר

עריכה גראפית: ANONYMOUSDESIGN

עריכה לשונית: מיכל רוזנטל

מוכיר המערכת: ארנון לוי

דפוס: דפוס העיר העתיקה

כתובתנו באינטרנט: <http://www.idi.org.il>

דואר אלקטרוני: arnon@idi.org.il

המכון הישראלי לדמוקרטיה
THE ISRAEL DEMOCRACY INSTITUTE
An Israel-Diaspora Enterprise

4- במאי 1994 חולל יאסר ערפאת מהומה גדולה על במת מרכז הקונגרסים בקאהיר. ערפאת היה אמור לחתום על הסכם עזה-יריחו. הוא חתם על הנייר העיקרי, אבל סירב לחתום על המפות הנלוות. רבין תפס אותו על חם, ועל הבמה התקיימם מסע שידול גלובלי, בהשתתפות שרי החוץ של ארצות-הברית ורוסיה, הנשיא מובארק, רבין ופרס.

אנחנו, העיתונאים, ישבנו באולם. רשמנו אחת לאחת את התנועות על הבמה. רק את הטקסטים לא ידענו.

כשתם המחזה - ערפאת סחט עוד ויתור של כבוד וחתם - כינס רבין מסיבת-עיתונאים. הוא רמז לפרס שאיננו מוזמן. פרס, לאחר לילה של עבודה מפרכת, ללא דקה אחת של שינה, ובוקר של כעס ומתח, פרש לחדרו. חשבת, מי אם לא פרס יוכל לשחזר לקורא את הטקסטים. ביקשתי מיועצת התקשורת שלו, בהירה ברדוגו, לסדר לי בשקט פגישה.

הוא ישב על המרפסת הקטנה של חדרו, בקומה ה-21 של מלון "סמירמיס", עוצם עיניים מול השמש. פרס משוגע לשמש. רחוק למטה זרם הנילוס לאט, והמוני אדם הצטופפו על קאסר א-ניל, מצפצפים בזמבורות, כמנהג קאהיר.

"ראית מה עשה לי היום רוביק רוזנטל?", שאל פרס.

סליחה? אמרתי. שנינו מילאנו את המרפסת, רק שנינו והנילוס, ואף על פי כן, לא הייתי בטוח שהוא מדבר אלי.

פרס שלח בי מבט עצוב, והושיט לי את הפקס. היה שם מאמר לא מחמיא מאת רוזנטל, שנדפס אותו יום ב"הארץ". פרס פתח בהסבר מנומק, טעון ברגשות, על מניעיו הנסתרים של רוזנטל. ההסבר התארך, והזמן שהוקצב לי הלך ואול.

מר פרס, מלמלתי. אני באתי בשביל הטקסטים...

האירוע ההוא המחיש לי עד כמה רגיש פרס למה שנכתב עליו בעיתונים. בעיני זה היה סימן לחולשה: העולם בווער, והוא מתעסק במאמר נידח בעיתון. היום, ממרחק של זמן, אני רואה את הדברים אחרת. פרס הוכיח שהוא שייך לאלה שמתמייחים ברצינות לאות המודפסת. יש מהסוג הזה פחות ופחות, לא רק בישראל, אלא בעולם המערבי כולו.

לפני שבועות אחדים השתתף פרס בטוק-שאו של אמנון לוי, בערוץ 2. הושיבו אותו על לאב-סיט, כורסת-אהבה, לצדה של נערה היפראקטיבית, כליל זיסאפל שמה. הנערה ביקשה לשתף את הצופים בחוויה שעברה עליה זה עתה. האולפן, הסבירה, ממוג, נורא קר פה, וכל הזמן מגישים מים. היא רצה לשירותים, ובכל הבניין אין שירותים...

פרס, מהמכובדים במדינאי העולם, התכווץ בפנינתו, אבל הכמאי התעקש לתפוס את השנייה ים יחד: פרס המתכווץ, וזיסאפל המתאפקת. אמנון לוי, שהיה פעם עיתונאי מבטיח, מומחה למפלגות החרדיות, השקיף על המחזה בחדווה: יש לו "נערה יפה" נוסח ישראל, עם פרס בתפ-קיד ריצ'רד גיר, והבלונדה בתפקיד ג'וליה רוברטס. גם נתניהו הופיע באותה תוכנית, בשידור חי מבאר-שבע.

פחות ופחות מדברים היום בארץ על "עיתונות", ויותר ויותר מדברים על תקשורת, על "מדיה". רוב האנשים משוכנעים שמדובר במושגים זרים, ולא היא. עיתונות אמורה להפיץ עובדות. תקשורת אמורה להפיץ גם עובדות וגם בדיות, גם מידע וגם בידור, ללא אבחנה. בידור הוא שקר מתוק, לפעמים שקר מורעל.

לפני חודשים אחדים, יצא בארצות-הברית ספרו של ריצ'רד ריבס, מטובי הכתבים הפוליטיים בארצות-הברית, איש ה"ניו-יורק טיימס". בשנים האחרונות מקדיש ריבס את עיקר זמנו להוראת עיתונות. ספרו נקרא "מה שאנשים יודעים - החירות והעיתונות" (הוצאת אוניברסיטת סטנפורד). זהו הספד מנומק לשבט הולך ונעלם - שבט העיתונאים.

"אנחנו כמו כספרים בבנק, שמקומם נתפס על-ידי כספומטים", הוא כותב. "זהו סיום עצוב לגברים ונשים, שחשבו שעבודתם היא מלאכת שמים".

אולי טעה פרנסים פוקיאמה, כותב ריבס, כשטען שהגיע קץ ההיסטוריה. אבל יש אמת בטענה, שהגיע קץ החדשות, לפחות כפי שהיכרנו אותן. הטלוויזיה משתדלת לחסוך מהצופים חדשות שיגרמו להם תסכול ותחושה של חוסר-אונים, או יחייבו אותם למאמץ מחשבתי ורגשי. העיתונים נגרים אחריה.

מחקר שהשווה את סיקור החדשות בערוצי הטלוויזיה ובחשובי העיתונים באמריקה לאורך עשרים שנה הגיע לממצאים הבאים:

נחום ברנע

שבט הולך ונעלם

ערוץ 2 היה למטחנת הבשר הגדולה של העיתונות הישראלית. מצד אחד נכנס עיתונאי. מצד שני יוצא בדרן וסלבריטאי. שניים במחיר של אחד

ב-1977 יותר ממחצית הכתבות היו דיווח עובדתי על אירועים. ב-1997 פחות משליש. שיעור הכתבות על מעשי השלטון ומחדליו ירד משליש לחמישית. שיעור כתבות החוץ ירד מרבע לשישית. שיעור הכתבות על סלבריטאים גדל פי שלושה... העלייה הגדולה ביותר היתה בכתבות שעוסקות בשערוריות: שיעורן עלה מחצי אחוז ל-15 אחוז.

טד קופל, הרציני בשדרני החדשות בטלוויזיה האמריקאית, הקדיש את כל כשרונו לסיקור שני אירועים שוליים: מותה של הנסיכה דיאנה ומשפטו של או. ג'יי סימפסון. אחר-כך קונן: "אנחנו מחמיצים את הסיפורים החשובים באמת, ונאבקים כדי להיות ראשונים בשידור המובן-מאליו". ריבס מאיר פן מעניין בהבנת הטלוויזיה המסחרית. הצופים רוצים חדשות חיוביות, הוא כותב. את הצורך הזה מספקים קטעי-הפרסומת: בפרסומות כולם מאושרים ויפים: מי שמחפש עבודה מוצא; מי שמהמר בפיס זוכה, ומי שעושה דיאטה מרוה. אולי כאן טמון חלק מההסבר לפער העצום ברייטינג בין מהדורות החדשות של ערוץ 2 וערוץ 1. לערוץ 2 יש המון חדשות טובות.

•••

הטלוויזיה מספקת לאנשים עולם פחות תובעני, פחות מסוכן, וחוסכת להם את מאמץ הקריאה. האינטרנט מוחק את ההבדל בין אמת לשקר, בין ברור מקצועי של עובדות לזריקת

שמועות לחלל. אין צורך בכתבים. אין צורך בעורכים. הרשת מוכנה לאכול הכל.

זקנים קוראים. צעירים קוראים פחות, או בכלל לא. הטלוויזיה משדרת להם עולם שכולו על-פה. המחשב משדר להם עולם וירטואלי. ריבס מצטט את אחד מוותיקי "ניו-יורק טיימס": "הצעירים סומכים על המחשב לעבור דה, ללימוד ולמשחק. האנשים האלה גדלו עם מסך המחשב... אתם, העיתונאים, יושבים על פצצת-זמן דמוגרפית".

רשתות הטלוויזיה והעיתונים בארצות-הברית הופכים בשנים האחרונות מעסק לעצמו למרכיב בתוך אימפריות בידור, שביר-תן הוליווד. דברים שאמר טד קופל בעניין הזה כוחם יפה, במידה מסוימת, גם לתהליך שעובר על התקשורת בישראל: "האויבים שלנו הם הירידה בהכנסות ממודעות, העלייה בהוצאות ההדפסה, הירידה ברייטינג, וההש-תלטות של אימפריות תקשורת. הטשטוש בין חדשות לבידור. לא מוות, עיניים או כלא מאיימים על עיתונאים באמריקה; טריוויאל-זציה, זה האיום".

לא רק טעם הציבור, והשינויים הכלכליים והטכנולוגיים, מורידים את העבודה העיתונאית לשוליים. ריבס משוכנע שיש מרכיב של הרס עצמי בביקורת הגורפת של העיתונות על המערכת הפוליטית. "פעם רצינו לחשוף את המחד-לים שלהם. היום אנחנו רוצים להעיף אותם. לעיתונות יש רק דרך אחת להסתכל על הפולי-טיקאים - מלמעלה למטה".

"במובן מסוים, שוחטים העיתונאים את האווז שמטיל להם ביצי זהב. מדוע יטרחו אנשים רציניים לשמוע או לקרוא כתבות על אידייטים ושקרנים?... אם העיתונות בירידה, זה משום שאנחנו מתעלמים ממה שהממשלה עושה, ומתרכזים רק במה שהיא נכשלת".

יש משהו באמידה הקשה הזאת. ריבס מצטט את קוקי רוברטס, כתבת-כוכבת ברשת איי.בי.סי, שמתוודה על חטאיה. "אם מישהו עושה פשרה בניסיון להזיז דברים, אנחנו בתק-שורת, במקום לומר שזה מה שנכון לעשות, נוציא את נשמתו. חוכמת הממשל היא להתפשר, ללמוד, להתבגר. התקשורת מוקיעה את כל הדברים האלה".

לקול-ישראל יש ספרייה עשירה מאין כמוה של אינסטרטים - קלטות של פוליטיקאים שאמרו

איורים: מירה פרידמן

דברים מפולפלים למיקרופון במועד זה או אחר. כאשר פוליטיקאי כזה משנה את דעתו, שולפים כתבי קול-ישראל את האינסרט מהספרייה, ומציקים לו: מדוע ולמה ואיך שינית את דעתך, אדוני. זה יופי של רדיו, משעשע ומגרה, לבד מעניין אחד: האיש נבחן לא על-פי תוכן דבריו, לא על-פי הגיונם וצדקתם, אלא על-פי עקביותם. מצבו של מי שדיבר שטויות פעמיים טוב ממצבו של מי שהבין והחכים. בפוליטיקה כזאת, כמאמר השיר הישן, "חמור חכם, שועל טיפוש". קחו, למשל, שאלה שמטרידה ישראלים רבים בשלוש השנים האחרונות: האם צריך נתניהו להביע צער על חלקו בהפגנות שקדמו לרצח רבין, או לא צריך. נתניהו יכול היה להקל על כולם, גם על עצמו, אילו היה אומר, בפשטות, "אני מצטער". אבל הוא יודע שהעיתונאים לא יניחו לו. הם יציגו את דבריו בהפגנות ההן ואת דבריו אחר-כך. למה עכשיו הוא מצטער, ישא-לו, קודם לא הצטער? ולמה רק הצטער, ולא ביקש סליחה? וכו' וכו'.

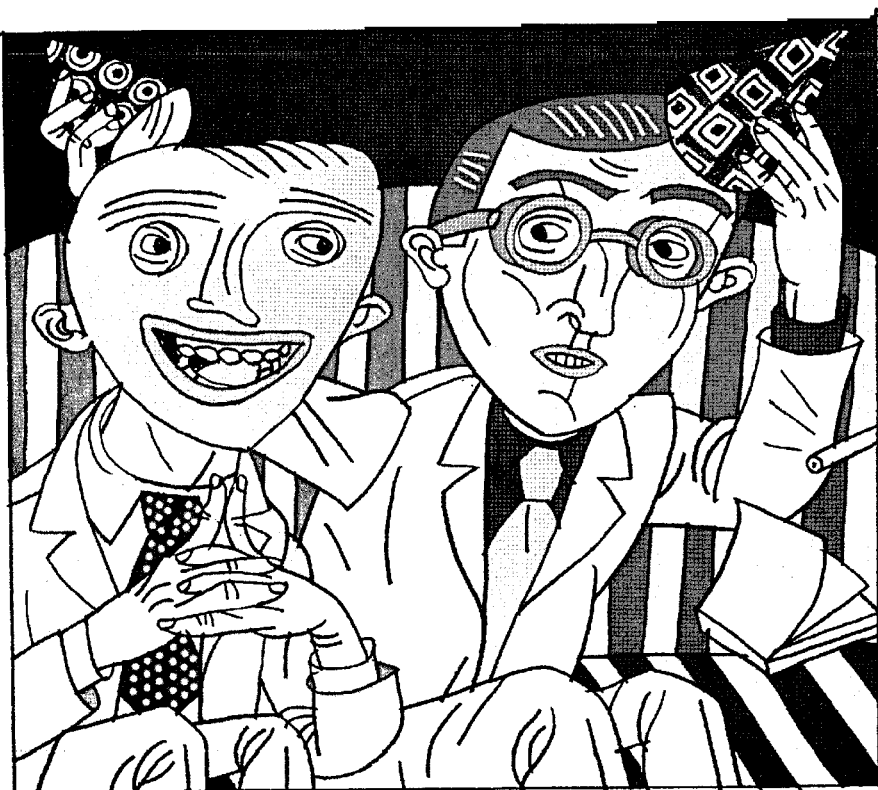
•••

עיתונאים הם סתגלנים גדולים. לפחות חלק מהם. כאשר הריחו, שקרנו של המקצוע יורדת, עשו הסבה מקצועית. הם בעסקי הבידור עכשיו, בעסקי הטוק-שואו והפרומו, מתחרים על אותו לאב-סיט עם פוליטיקאי ועם קוקסינל. פעם הם חלמו להביא סיפור. עכשיו הם חולמים לעשות רושם. עכשיו הם הסיפור.

ערוץ 2 היה למטחנת הבשר הגדולה של העיי-תונות הישראלית. מצד אחד נכנס עיתונאי. מצד שני יוצא בדרן וסבלריטאי. שניים במחר של אחד.

חלומו הגדול של אלכס גלעדי, לעשות טלוויזיה שתדבר אל מי שהוא קרא, בפטרונות אשכנזית, "מסעודה משרדות", התגשם מעבר לציפיות. מה שלא הצליחו לעשות לעיתונאים שלושים שנות לחץ פוליטי בטלוויזיה הממלכתית, עשו בקלות צ'ק המשכורת וטבלת הרייטינג. מי אמר שאי-אפשר לחסל עיתונאים.

במונחי רייטינג, הערוץ השני הוא הצלחה מסחררת: הוא צועד לבד בחמישים התוכניות הראשונות בטבלה, לבד מ"מבט", שתופס את המקום ה-23. יש לו, מפעם לפעם, הישגים עיתונאיים נאים, אבל לא הם סוד ההצלחה. הסוד הוא בבריחה מהנדנד העיתונאי אל מחוזות הכיף. עיתונאים אמורים להיות קוץ בישבן. ערוץ 2 הוא אדווה על פני המים. כאשר יתגשמו תוכניותיה של שרת התקשור-

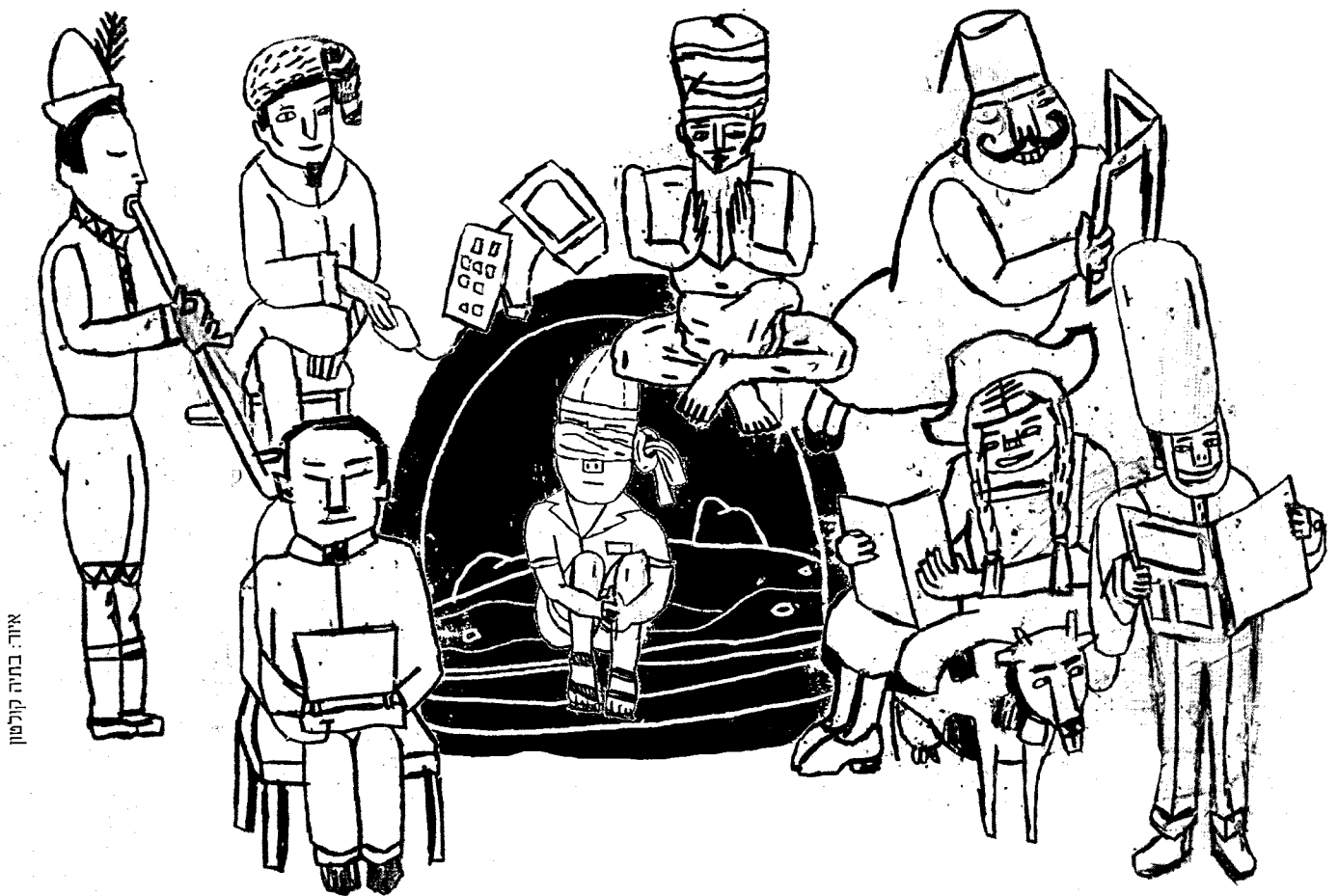
רת, לימור לבנת, ויקומו לנו עוד ערוצים מסחריים בגובה הברכיים, גם אדווה לא תהיה. נתניהו וערוץ 2 נסקו באותו זמן. שניהם מסמנים, כל אחד בדרכו, את השפעתה העצומה של התרבות האמריקאית על ישראל. נתניהו הוא הפוליטיקאי הישראלי הראשון שהבין שערב סיום המאה, פוליטיקה ותקשורת חד הם, ושניהם בידור.

נתניהו קורא עיתונים בקפידה, לא פחות משמעון פרס. קורא ומתרגו. הוא קורא גם את שידורי הרדיו, לאחר שעברו שקלוד מהיר, וצופה בטלוויזיה. הגישה מקצועית. ההשקעה גדו-לה: נתניהו הוא פצצת רייטינג.

לפני שבועות אחדים, שוחח איתו כתב "ידיעות אחרונות", שמעון שיפר. הם דיברו על הבי-קורת שמוטחת בנתניהו מכל עבר, מעמיתיו השרים, מחברי הקואליציה, מהאופוזיציה, מעיתונאים. נתניהו הפגין בו. "כשאני קם בבוקר וקורא מה שנאמר ונכתב עלי, אני שר לעצ-מי: 'שוב העדר נוהר, במבואות הכפר...'"

נתניהו שר באוזני שיפר את השיר "ערב בא". מבלי משים, אמר משהו על מצבה של העיי-תונות הישראלית. העדר כבר לא נוהר, אבל הצללים רבים, ועוד מעט הערב בא. ■

אין הפקדת רשיות

איור: אבנר קולטון

כדי לאכוף צווי איסור פרסום מפעילה פרקליטות המדינה את הצנזורה. החבירה הזו אינה כשרה

ברוך קרא

ב-11.12.98 התפרסמה במוסף "הארץ" כתבתו של רונן ברגמן על יהודה גיל - האישי שחשוד בהעברת מידע כוזב למוסד. הכתבה, שאמנם כללה גילויים מעניינים, אושרה על-ידי הצנזורה, רק לאחר שזו דיללה אותה באופן משמעותי. באופן מפתיע או לא, חלק

איסור פרסום - הפך לפופולרי, מאז שגופי הביטחון אינם סומכים על כוחה של הצנזורה. אך הצו לא עזר. כעבור שבועות אחדים פרסם זאב שיף, הפרשן הבטחוני של "הארץ", ידיעה בדבר מידע כוזב, שהשפיע כנראה על המהלכים המדיניים עם סוריה. שיף הצליח להתחמק מהצו בכך שלא עסק באיש, אלא בסוגיה האסטרטגית - בעובדה שתהליך קבלת ההחלטות של המוסד הושפע מהמידע הכוזב. >

גדול מהדברים שלא אושרו לפרסום, הותרו למסירה לידיעת הציבור בעבר. חלקם גם פורסמו על-ידי הכתב עצמו. מדוע החליטה הצנזורה למנוע מברגמן ומעמיתיו את מה שאישרה להם בעבר? יהודה גיל נעצר בנובמבר '97. על פרשת מעצרו הוטל צו איסור פרסום גורף. הצו הוצא על-ידי שופט, ונגע ל"פרשת מעילה הקשורה לגמלאי של המוסד". האמצעי הזה - צו

לא עבר זמן רב וכל הסיפור, או כמעט כולו, יצא לאוויר. לצו איסור הפרסום לא נותר זכר. גם הצנזורה נותרה אובדת עצות. בדיוק כמו בפרשיות בטחוניות דומות - משעל, הסוכ-נים בשווייץ, וכו' - המקורות הזרים והאינ-טרנט שיחקו את התפקיד המרכזי. לאחר שה"דיילי טלגרף" הבריטי פרסם את שמו של מוסר המידע, מיהרו שני ערוצי הטלוויזיה בישראל לפרסם אותו ואחריהם שאר כלי התקשורת. גם תמונת האיש לא איחרה לבוא.

יואב לימור: "הצנזורה

הפכה להיות זרוע אכיפה

של המערכת המשפטית

בפרשות בטחוניות.

זו פגיעה בדמוקרטיה"

לאחר שפורסמה בעיתון איטלקי, שוב לא היה ניתן לעצור את פרסומה בארץ. אף אחד לא רצה להישאר מאחור. כל שהצנזורה יכולה היתה לעשות הוא להקפיד על כך שהמפרס-מים ייחסו את המידע לעיתונות הזרה. על משפטו של יהודה גיל הוטל חיסיון. כל דבר הקשור במישרין או בעקיפין למשפט נאסר לפרסום. הצנזורה, לעומת זאת, שוב לא יכלה להסתיר מידע, שבעבר אישרה את פרסומו. כך נוצר מצב מוזר. ידיעות, שהיו כביכול אסורות לפרסום על-פי חוק, הותרו על-ידי הצנזורה.

החיסיון לא יכול היה לזרז את המידע. העי-תונאים הבינו כי בשקט ובבטחה הם יכולים להמשיך ולפרסם מידע בענייניו של גיל. ההי-גיון היה פשוט. במקרה זה החיסיון המשפטי נועד להגן על בטחון המדינה, אך אם הפרסום מים עוברים את משוכת הצנזורה, הרי שאין בהם כל פסול, שכן היא זו שבשגרתה אמונה על מניעת פרסומים שיש בהם משום סכנה לבטחון המדינה והיא זו שמתייצעת בדרך-כלל עם גופי הביטחון השונים - שב"כ, מוסד, צבא - בשאלה מה מסוכן לפרסום ומה לא.

הסיבה שהצנזורה לא פסלה את הפרסומים ברורה: פסיקת בג"ץ שניצח מ-89 מגבילה את תחום סמכויותיה למקרים שבהם הסתב-רות הפגיעה בבטחון המדינה היא בדרגה של "ודאות קרובה". במסגרת התכנות בין הצנזור לעורכי העיתונים, ברור כי דברים שפורסמו בעבר אינם יכולים להיכלל בהגדרה הזאת, למעט מקרים בודדים.

בפרקליטות החליטו כי המצב בלתי נסבל. לכן שקלו שם לפעול ביד קשה. בתחילת אפריל השנה כונסה בלשכתו של אליקים רובינשטיין, היועץ המשפטי לממשלה, ישיבה מיוחדת לדיון בנושא. הנוכחים העלו את

האפשרות להורות על חקירת משטרה נגד שורה של כלי תקשורת, שעל-פי טענת המוסד הפרו את צווי איסור הפרסום בפרשת יהודה גיל, אך בפרקליטות הבינו כי העמדת העיתונאים לדין תיראה מגוחכת, משום שהצנזורה התירה את הפרסומים. הוסכם שיש למצוא פתרון אחר.

לפני כחודשיים נערכה ישיבה נוספת בסו-גיה זו במשרד המשפטים בירושלים. בפגישה נכחו היועץ המשפטי לממשלה, התובעת הראשית במשפט יהודה גיל, דבורה חן, והצנ-זור הראשי תא"ל יצחק שני. בפגישה דרשה חן, בגיבוי של אליקים רובינשטיין, שהצנזו-רה תפסיק לאשר פרסומים שאסורים מפת צוים, או מפאת חסיונות שמוציאים בתי-המשפט. נציגי הפרקליטות טענו כי הצנזורה נותנת הכשר לעבירה על החוק, כשהיא מאשרת פרסומים כאלה. הם הסבירו לצנזור כי במצב כזה אי-אפשר להעמיד לדין עיתונ-אים שעברו על החוק בכך שהפרו צו איסור פרסום של בית-המשפט.

הצנזור הראשי הופתע מהבקשה. הוא מכיר היטב את בג"ץ שניצח מ-89. הוא גם ידע כי הכוח הדל שעוד נותר לצנזורה תלוי בעצמאותה. הוא ביקש מנציגי הפרקליטות שיפתרו את הבעיות שלהם בעצמם ושלא ייעזרו בצנזורה לאכוף את הצווים המשפטיים. למרות זאת, בלית ברירה, קיבל את דרישת הפרקליטות.

הפגישה הזאת ותוצאותיה מסבירות מה עלה בגורל כתבתו של רונן ברגמן: היא פורסמה אמנם, אבל רק לאחר שהצנזור הפעיל עליה את המספריים שלו. לדוגמה, מידע בדבר בדיקות פוליגרף שעבר יהודה גיל נפסל, למרות שכבר פורסם בעבר; כך גם נפסל מידע אנכרוניסטי בדבר ההתרעות הכוזבות של יהודה גיל על מלחמה עם סוריה בקיץ '96; פירוט האשמות המיוחסות לנאשם, שפורסם בעבר, נפסל אף הוא.

נציגי "הארץ" לא הפתיעו את הצנזורה, כשהציגו להם פרסומים קודמים של המידע שנפסל. הצנזור הסביר להם שהמידע הזה, למרות שאיננו חדש, נמצא עתה תחת צו החי-סיון שהוציא בית-המשפט.

בעבר השקיעה הצנזורה מאמצים רבים בנס-יונות למנוע מהעיתונים לעתור לבג"ץ נגד החלטותיה. בדרך-כלל היו הצדדים מתאמצים ומצליחים להגיע להסכמה. לעומת זאת, במקרה זה ובמקרים דומים, לצנזורה היה אינטרס שהעיתון יעתור: החלטת בג"ץ תשחרר אותה מהעול ותקבע את הנורמות מחדש בצורה מפורשת. אלא שבמצב המורכב שנוצר, עתירה לבג"ץ אינה מובנת מאליה: העיתונאי אינו יכול לעתור בבקשת הכשר לעבור על החוק. גם אם עילת העתירה שלו היא עוול שעושה הפרקליטות לחופש הביטוי ולעצמאות הצנזו-רה, הרי שמטרתו היא להמשיך לפרסם, למרות

החסיונות וצווי איסור הפרסום, בניגוד לחוק. אחד ההסברים לשימוש שעושה הפרקליטות בצנזורה מצוי, אולי, בדברים שמזכיר רונן ברגמן בכתבתו: "נודע כי במשפט נוצר עימות חריף בין שפירא (הסניגור הראשון של יהודה גיל) לבין חן (התובעת מטעם המדינה) מהוץ לכותלי בית-המשפט. הראשון טען כי התביעה עושה שימוש מניפולטיבי ולא הוגן ב'תעודת חיסיון', המונעת מההגנה הצגת ראיות שיועילו לה. חן מכחישה".

רונן ברגמן: "הפרקליטות עוד לא הבינה את מציאות היכפר הגלובאלי? הם מנסים להכפיף באופן מגוחך את העולם לכללים שלהם. לטעמי, זה ממש ולזול בזכות הציבור לדעת ובעיקרון החשוב של פומביות הדיון. במקום לקבל את חוות-הדעת המקצועית של הצנזורה, לערוך רפורמה כללית בהתייחסות לעניין החשאיות במשפטים בטחוניים, הפרק-ליטות הקצינה לכיוון השני וכפתה על הצנזו-רה אמות-מידה שאינן עומדות במבחן בג"ץ. ברור שכמו כל ארגון, גם האחראים על המשפטים הבטחוניים בפרקליטות מעדיפים לעשות את מלאכתם בחיקה החמים של החש-כה, הרחק מזרקורי הביקורת הציבורית. נדמה לי כי לעתים, מרוב להיטות לזכות במשפט, שוכחים אותם פרקליטים כי הם עובדים במוסד ציבורי וחייבים דין וחשבון למי שמשלם את משכורתם. כלומר לכולנו".

מקרה נוסף, שממחיש את הקשר המוזר שבין הצנזורה לפרקליטות המדינה, היה לאחר מותם של האחים עוודאללה בהיתקלות עם צה"ל בספטמבר '98. לאחר שדובר צה"ל הודיע על ההיתקלות, ידעו כל הכתבים הצב-איים במי מדובר. הכתבים רצו לפרסם את

משה נגבי: "במקום

שהפרקליטות תמיל על

עצמה את מה שבג"ץ

הטיל על הצנזורה, היא

אומרת לצנזור לפעול

בניגוד לבג"ץ שניצח"

זהות ההרוגים בהסתמך על מקורות פלסטיניים. השב"כ והצבא, שכאמור כבר אינם סומכים על הצנזורה, מיהרו להוציא צו איסור פרסום. כשהעיתונאים פנו לצנזורה, היא הודיעה שהיא פוסלת את הידיעות בהסתמך על הצו. "הצנזורה הסתמכה על צו שהיא בכלל לא ראתה", אומר יואב לימור, הכתב הצבאי של "מעריב". לימור ועמיתיו דרשו מאנשי הצנזורה לראות את הצו, אך נענו שהוא אינו ברשותם. רוני שקד, כתב השטחים של "ידיעות אחרונות", טוען כי בכלל לא

היה צו. לטענתו, זו היתה לא יותר משמועה, שלמישהו, כנראה, היה נוח להפיץ. בפועל, כל שלושת העיתונים פרסמו את מותם של האחים עוודאללה, כשהם מייחסים את הידיעה לסוכנות הידיעות הצרפתית. זה לא

רוני ברגמן: "בפרקליטות

עוד לא הבינו את מציאות

ה'כפר הגלובאלי'; הם מנסים

להכפיף באופן מגוחך את

העולם לכללים שלהם"

מנע מהצנזור הראשי להורות למחרת בחמש בבוקר לרכז המערכת בקול-ישראל, ניקולה רוונבאום, להימנע משידור הידיעה. הוא אף הבהיר למנהלי רשת ב' את עמדת פרקליטות המדינה, שלפיה יועמדו לדין כל הגורמים המפרסמים. בכתבה שפורסמה בגיליון הקודם של "העין השביעית", מאת אבנר הופשטיין, צוטט רוונבאום: "אמרו לנו שיש שאלה של בטחון המדינה". לאחר שעה, נימוקי בטחון המדינה כבר היו נחלת העבר. הצו הוסר.

יואב לימור: "הצנזורה הפכה להיות זרוע אכיפה של המערכת המשפטית בפרשות בטחוניות. המערכת הבטחונית לא מצליחה להתמודד כראוי עם סודות ומוצאת פתרונות שרחוקים מלהיות דמוקרטיים".

משה נגבי, הפרשן המשפטי של "מעריב", רואה בחומרה רבה את התבירה של שני הגופים למנוע פרסום. "זה לא תקין ולא לגיטימי", הוא אומר, "במקום שביית-המשפט יאמץ את עמדתה הראויה של הצנזורה, שבאופן פרדוקסלי הוכתבה על-ידי בג"ץ (שניצור; ב"ק), הוא עצמו נוהג כצנזור, כשהוא מוציא צווי איסור פרסום. בית-המשפט לא מחיל על עצמו את מבחן ה"ודאות הקרובה". מדובר בחוסר עקביות וחוסר יושר אינטלקטואלי. במקום שהפרקליטות תטיל על עצמה את מה שבג"ץ הטיל על הצנזורה, היא אומרת לצנזור לפעול בניגוד לבג"ץ שניצור".

מלבד המישור העקרוני, נגבי גם אינו מבין כיצד מעניקה הפרקליטות לצנזורה סמכויות של אכיפת חוק. "שיקולים משפטיים אמורים להיות זרים מבחינת הצנזור. אותו לא צריך לעניין אם יש או אין איסור פרסום. אולי העיתון מפרש את הפרסום שלו כאילו הוא אינו עובר על הצו. לא תפקידה של הצנזורה לתת לכך פרשנות. זו לא סמכותה לאכוף צווים של בתי-משפט".

פרופ' זאב סגל מאוניברסיטת תל-אביב, שהוא גם הפרשן המשפטי של "הארץ": "אם החוק לא נאכף צריך לפעול בדרכים לגיטימיות, אבל אין להפעיל את הצנזור כמעין

כולש על קיום צווי בית-המשפט. כמוכן יכול להיות שמלבד הצו, הצנזור יכול להחליט על עמדתו כי אכן מדובר ב"ודאות קרובה" של פגיעה בבטחון המדינה, אבל הדבר לא צריך להיות קשור לצווים. לכל רשות יש תפקיד מסוים וצריך להקפיד על ההפרדה. החוק לא מגדיר את הצנזורה כאחראית על אכיפת צווי איסור פרסום".

דובר צה"ל לא אישר ל"העין השביעית" ראיון עם הצנזור בסוגיה זו, שבו יוכל להביע את עמדתו (שכנראה לא עולה בקנה אחד עם עמדת הפרקליטות), ובמקום זאת מסר את הדברים הבאים: "הצנזורה עובדת בשיתוף עם גורמי הפרקליטות במדינה ובתיאום עם הפרקליט הצבאי הראשי ו/או היועץ המשפטי של משרד הביטחון, בכל מקרה שבו יש צורך בתיאום, ייעוץ או ייצוג הצנזור בפני בג"ץ. לפי חוות-דעת משפטית, שניתנה על-ידי פרקליטת המדינה, כאשר יוצא צו איסור פרסום, הצנזור מחויב לנהוג על פיו. הצנזור פועל על-פי חוק. הסמכות הבכירה ביותר לפרשנות החוק ניתנה בידי פרקליטת המדינה והיועץ המשפטי לממשלה.

במקרה שמוגשת עתירה, הסמכות המכריעה היא בג"ץ. הצנזור מפעיל את שיקול דעתו כחוק. כל נושא אשר אין לגביו צו איסור פרסום מטעם בית-משפט ואין מניעה לפרסום מו מטעמי 'ודאות קרובה' לפגיעה בבטחון המדינה, מותר לפרסום. הצנזור יאכוף צו איסור פרסום רק במקרים שהדיון המשפטי כרוך בבטחון המדינה".

היועץ המשפטי לממשלה מסר את התגובה הבאה: "אין בדעתנו להתייחס לעת הזאת למקרים ספציפיים. כל שניתן לומר, שלמעריב-כות השונות בהקשר זה, לרבות הפרקליטים והצנזורה, יש אינטרס והוא מניעת פגיעה בבטחון המדינה. זאת כמוכן על-פי אמות המידה המקובלות במשטר דמוקרטי. אמנם לא תמיד ישנה "אחידות מערכתית", אולם לאח-רונה ננקטו שורת פעולות כדי להגיע ליתר תיאום בין המערכות השונות באשר לשיקור-לים המנחים בנושא זה".

ברוך קרא הוא עיתונאי ב"הארץ"

מדוע בכתה מיס עולם

התאפקו. הרמזים הראשונים נשלחו דווקא ממבקר הטלוויזיה. מאיר שניצר, מבקר הטלוויזיה של "מעריב", פרסם טור תחת הכותרת "פוטנציאל לאלימות". בטור הסביר את הקשר האפשרי בין העיסוק של אברג'יל (דוגמנות) לבין הפנטזיות של עברייני מין. הרמז השני נשלח מכיוונו של מבקר הטלוויזיה של "ידיעות אחרונות", יובל נתן. בטורו, שבו הובלטה תמונתה של אברג'יל, הוא כתב: "אברג'יל ניסתה לשמור על כללי הטקס ולדקלם את הטקסט שים שמצפים ממנה בתוספת חיוך פוטוגני, אבל זה לא הלך, והיא פרצה בבכי. 'אלו דמעות של אושר', מיהרה לפרשן נציגת תחרות 'מיס עולם', ג'וליה מורלי, וקשה להאמין שמישהו קנה את הסיפור הזה, כשחצי מדינה כבר יודעת משהו אחר. דמעות של שתיקה הן הגדרה קצת יותר מדויקת". יובל נתן נתקל בביקורות קשות על מה שכתב ולמחרת התנצל על דבריו. הפרשן המשפטי משה נגבי מסביר את מורכבות המקרה כך: "לביית-המשפט יש סמכות להוציא צו איסור פרסום כשמדובר במתלונן על עבירת מין. אבל לאחר שהעניין פורסם בחו"ל, האינטרס לא קיים. אפשר לומר שמלכתחילה היתה הצדקה לצו, אך ברור שלאחר שהדברים התפרסמו קשה להגן עליו".

מקרה נוסף, שאיננו קשור לסוגיות הבטחוניות, ממחיש בימים אלה את הבעייתיות בצווי איסור הפרסום.

ב-5 בדצמבר '98 התיר נשיא בית-המשפט המחוזי בתל-אביב, השופט אורי גורן, לפרסם כי מיס עולם, לינור אברג'יל, פנתה לבית-המשפט למתן צו איסור פרסום על תלונה שהגישה. הבקשה של אברג'יל הוגשה לבית-המשפט באמצעות עורכי-הדין דוד ליבאי ואיתן מעוז ונתמכה על-ידי נציגת פרקליטות המדינה, עו"ד נאוה בן-אור, "מטעמים ציבוריים". בזמן כתיבת שורות אלו, הצו עדיין בתוקפו.

משניתנה להם האפשרות, פרסמו כלי התקשורת כולם על דבר הצו. אלא שהסיפור המלא על אברג'יל סופר ימים אחדים קודם לכן בכל רשתות העיתונות של העולם. כל משתמש אינטרנט מתחיל יכול היה לקרוא אותו לפרטיו בכל אתרי העיתונות. יתרה מזאת, קוראים ישראלים של העיתון "הראלד טריביון", שמהדורתו הישראלית מודפסת בארץ, יכלו גם הם לקנות את העיתון בקיוסק הקרוב ולקרוא על המקרה שאירע למיס עולם.

עד עתה, בניגוד למקרה נאוה אלימלך למשל, העיתונות הישראלית כיבדה את הצו. אולי מתוך כבוד מיוחד למתלוננת ולמרות זאת, היו עיתונאים אחדים שלא

איורים: עמוס בירדמן

נכנס טוב ללא אודניים

לא רק על הערוץ הראשון מטיל אורי פורת אימה, אלא גם על קול-ישראל: עורכים וכתבים מצנזרים את עצמם מפחד מה יאמר המנכ"ל. המערכת הפוליטית מריחה חולשה ותוקפת

לפני כמה חודשים, עוד בטרם החלו הרות ברשות-השידור לסעור, קיבלו הכתבים, המגישים והעורכים בקול-ישראל את חוברת מסמך נקדי לידיהם. אורי פורת מדגיש בכל הזדמנות את חשיבות המסמך כמדריך העבור דה לעיתונאים ברשות-השידור. הפעם לא הסתפק בהמלצה: העיתונאים נדרשו לאשר בכתב שקראו את המסמך. את האישור התבקשו להעביר למנהל כוח-האדם בקול-ישראל, צבי צימרמן. כך יצר פורת תקדים מוזר שבו עיתונאי מקצועי חייב לדווח על האתיקה שלו בפני גורם מנהלי שאינו עוסק בעיתונות. "זה היה בדיחה ועלבון", אומר עיתונאי ותיק.

בשלב ההוא עוד לא היתה לעיתונאי קול-ישראל סיבה ממשית לדאוג. לכל היותר גיחכו. אחרי הכל, מרבית חוליי הערוץ הראשון של הטלוויזיה, שעליהם התריע פורת בקול מיום כניסתו, לא היו מנת חלקה של רשת ב'. נהפוך הוא. ההאזנה גבוהה מאוד (38.2 אחוזים על-פי הסקר האחרון ומגמה של עלייה בשנה האחרונה), התוכניות יציבות ומצליחות, ודומה שגם התחרות עם גלי-צה"ל הוכרעה לטובת רשת ב'. פורת עצמו נוהג לשבח את יעילות התחנה והצלחתה. "שוב הוכחתם שקול-ישראל היא הרשת הטובה ביותר", כתב לאחרונה במנשר שנתלה על לוח המודעות.

כל אלה רק מקשים להסביר את צעדיו של פורת בתחנת הרדיו. דומה שהבין את כוחו של הרדיו כמעצב סדריום בזכות רצף שידור רי האקטואליה. בחינת מעשיו של פורת אינה יכולה שלא להביא למסקנה כי הוא אינו מרוצה מכוחם של עיתונאים מסוימים בקול-ישראל. בתוך חצי שנה הספיק להתעמת עם אחדים מהבכירים שבהם ולהכניס אחרים לדכדוך ולחששות. "זה מקום שאהבנו לעבוד בו", אומרת עיתונאית ותיקה. "היה פה סוג של חופש שלא היה קיים במקומות אחרים. זה נגמר. האווירה פה קשה מאוד ותראה שעוד מעט הטובים יתחילו לעזוב. ניסינו לסגור את הדלת ולהשתקע בשלנו - אבל זה לא עזר".

פורת פועל מלמעלה, מגבוה. את הנחיותיו הוא מעביר באמצעות מנהלי החטיבות. כך, למשל, צדה את אורנו לפני החתימה על הסכם וואי השמועה ששלי יחימוביץ' העלתה את מוטי קירשנבאום לראיון. פורת תבע מיד שימסרו את הקלטת לידיו. כששמע את תוכן, נה, אורו עיניו. קירשנבאום העניק בראיון רגע של חסד לנתניהו ושיבת אותו על הסכם וואי. זמן קצר אחר-כך הגיע פורת לפרוור החדשות של קול-ישראל עם הקלטת. לדברי אחד הנוכחים אמר בערך כך: "כאלה ראיונות

אני רוצה שתביאו לי. נמאס לשמוע את מתנגדי די ההסכם כל הזמן".

איוון בכל שידור

פורת סבור שהמשפט המתנהל בבית-הדין לעבודה, קודם האזורי ועכשיו הארצי, בתביעה לבטל את האיסור שהטיל על העיתונאיות שלי יחימוביץ' וכרמלה מנשה להתראיין, מעניין את הציבור בהתאם לתוצאות. כשהעיתונאיות ניצחו במשפט והוצא צו מניעה זמני נגד המנכ"ל - העביר פורת הוראה למחלקת החדשות להימנע משידור ידיעה בנושא. כשהוא עצמו החליט לערער על צו הביניים - סבר שדווקא חשוב לדווח על כך והורה למחלקת החדשות לשרר ידיעה על הערעור. בקול-ישראל מביעים חששות שהאווירה תביא עיתונאים חלשים, שחוויהם אינם מעוגנים והם פחות מוכרים, לצנוורה עצמית ולאובדן שיקול הדעת העצמי. "בזמן האחרון מרגישים כאן כל הזמן את השאיפה המופרזת לאיוון", מספר עיתונאי בכיר. "כל הזמן משדרים לנו: 'תאזנו'. אפילו מסמך נקדי לא מדבר על איוון מידי אלא לאורך זמן. אנשים מבינים שצריך לאזן, וזה הכי חמור. הרבה פחות חמור לקבל הנחיות ממנכ"ל. בדרך-כלל, זה לא מגיע לידי כך. אנשים מצנזרים את עצמם מראש". עיתונאי אחר: "העורכים מקפידים מאוד להעלות בכל שידור נציג של הצד השני. זה נוהל שלא היה קיים אלא בתקופה של לפני בחירות, שאז באמת חשוב להקפיד על איוון מוחלט. אבל עכשיו, מה קרה שצריך לאזן ברמה של דקות? איפה שיקול הדעת של העורך?"

העובדים מביעים דאגה גם מסגנון ההתבטות אות הבושה של פורת כלפי עיתונאים. בהקשר זה מזכירים כי בפני חבריו הוא מלגלג על יחימוביץ' ומנשה ומכנה אותן, בזלזול, "שלי חכמוביץ' וכי מנשה שעובדת קשה". הזלזול במנשה חורה לה במיוחד ומצטרף לעלבון הכבד על ההאשמה כאילו דיווחיה על שעות נוספות נעשו בשקר. האשמות אלו, והתביעה למנות חוקר שיבדוק אותן, עשויות לדרבן את מנשה לתבוע את רשות-השידור על חוב של אלפי שעות נוספות שנצברו לזכותה במשך שנים. גם שדרים וכתבים אחרים קיבלו באחרונה תביעה לעדכן את דיווחי השעות הנוספות שלהם ולמחוק, למשל, דיווחים על עבודה במוצאי שבת.

פורת אינו שומר את דעתו על העיתונאים לאוזני חבריו בלבד. בראיון שנתן ל"פירמה", מגזין התקשורת והפרסום החדש של "גלובס", קרא לעיתונאים בשמות גנאי רבים: "ברגע שכלבי השמירה הופכים להיות כלבים נובחים סתם - זה כבר בעיה של המחלקה הסניטרית של העירייה. לכן אם התקשורת לא תיקח את עצמה לידים, יהיה מי שייקח

אותה בידים". בהמשך הדברים אמר שהתנהגות התקשורת היא עניין הלקוח מתחום "הפסיכולוגיה או האורולוגיה".

מסמך נקדי משמש את אורי פורת גם במאבק נגד שיטת העיתונות המדויקת, קרי סקרי דעת קהל. בישיבת פרוור החדשות של רשות-השידור הודיע, כי בהתאם למסמך נקדי כל סקר של הרדיו והטלוויזיה יתקיים רק באישור המנכ"ל. הוא אף אסר לצטט סקרים של גופים אחרים. משמעות ההחלטה מרחיקה לכת: אם גוף אקדמי יפיץ מחקר סטטיסטי שתוצאותיו אינן מקובלות על המנכ"ל, באפשרותו למנוע כל פרסום ודין בממצאיו. ואכן לא חלף זמן רב ופורת העביר הנחיה להפסיק את סקר "מצב הרוח הלאומי", המשוך דר אחת לחודש בתוכניתה של דליה יאירי "עניין אחר", ומופק בידי מכון "פנורמה" של יוסי ודנה.

ליאירי נמסר על ההחלטה במכתב מאמנון נדב שנשלח אליה ב-18.10. זמן קצר לפני כן קיבלה הוראה לא לשרר סקר שבדק את עמדות הציבור בנוגע לשביתת הסטודנטים, בטענה ש"סקר כזה עשוי להשפיע על מהלך הדברים". היות שהסקרים הם מרכיב חשוב בתוכניתה (ואף זוכים לדיווחי המשך בכלי תקשורת אחרים), ביקשה יאירי להיפגש עם פורת ולהסביר לו את חשיבותם. בפגישה, על-פי חבריה, הדגישה יאירי את יתרון הסקר ככלי אובייקטיבי מדעי במציאות תקשורתית שנויה במחלוקת.

כדאי לכם להיזהר

גם הפוליטיקאים חשים, כנראה, באווירת הלחץ וחוסר הוודאות ומגבירים את זרם התלונות. טלפונים למפיקות ולעורכים מח"כים ממורמרים הם דבר שבשגרה, אך באחרונה הטונים עולים ובין הדברים ניתן לשמוע איומים מרומזים.

כך, למשל, כשהחליט היועץ המשפטי לממשלה, אליקים רובינשטיין, להעמיד לדין את אבישי רביב, העלתה שלי יחימוביץ' לשידור את אמונה אלון מול חבר-כנסת מהעבודה. ח"כ מיכאל איתן ביקש להגיב גם הוא, אך יחימוביץ' סירבה. איתן נזף במפיקות: "כדאי ששלי תהיה יותר זהירה דווקא בתקופה כזאת". במקרה אחר ביקשה נילי אמיר, עורכת יומן הצהריים, להעלות לשידור את שר העבודה והרווחה, אלי ישי, בנושא שעסק בשביתת עובדי הרווחה. עוזרו של ישי התנגד. אמיר התריעה בפניו שסירובו של השר להגיב יוכרו בשידור. העוזר איים: "אני אודיע לאורי פורת".

חברת-הכנסת דליה איציק, ראש צוות התגובות של מפלגת העבודה, פעלתנית במיוחד בשידורי האקטואליה של קול-ישראל. היא נוהגת להתקשר מדי יום ולהתריס נגד

ווחים והגרסאות בין כתבת הערוץ הראשון, איילה חסון, לכתב קול-ישראל, אביב בושני-נסקי, בפרשת בר-און.

בקול-ישראל תוהים מדוע נדב לא נהג בתקיפות גם במאבקים הבאים מול אורי פורת. מדוע לא דפק על השולחן לנוכח התביעה לחקור את מגשה, מהבכירות והחרוצות שבכתבותיו ומי שמביאה חלק נכבד מהגילויים בקול-ישראל. מדוע סמך ידיו על הזות המשדר של שלי יחימוביץ' לשעה שתיים – אותה יחימוביץ' שנדב נהג לגבות בעבר כשגורמים פוליטיים הפעילו לחצים לפיטוריה.

עצמו מחכה לחוזה כזה כבר שנים. זיסוביץ' פינה את הדרך בשלווה (כפעולת תגמול קטנה הוא מגיש פינת עיתונות ביומן הלילה "היום הזה"). בין הצנחת גולן להעלאת התוכנית לשידור, יצא נדב לחופשה באילת. שם, בעודו נופש, נדהם לפתוח את העיתון ולגלות שהמנכ"ל מינה את איילה חסון למגי"ש לצדו של גולן. "על גופתי המתה", הודיע למקורביו. "לא יקום ולא יהיה", ואכן פורת חזר-בו.

נכון לעכשיו, משבצת "דוק-מדיה" היא מובלעת של המנכ"ל בתוך מערך השידורים

העורכים, המגישים והמנהלים (בכלל זה את אמנון נדב, מנהל הרדיו, ושלוש אורן, מחלקת החדשות) על יחסם אל האופוזיציה. בכירים רבים ברדיו הביעו מורת רוח מסגנונה של איציק ומטענותיה. לדבריהם, היא נוהגת להציג את עצמה כמיוודדת עם אורי פורת, תובעת הגדלת הייצוג של אנשי העבודה בראי יונת ואף דורשת לעלות בעצמה לשידור בנוסף לדוברים אחרים של מפלגת העבודה. איציק אינה מכחישה: "יש לי טענה על התקרנות בלתי רגילה בקול-ישראל החל מהמנהל ועד אחרון הכתבים. לשכת נתניהו עושה ברדיו כבתוך שלה. כן, אני מתקשרת אל אנשי קול-ישראל מדי פעם ודורשת איוונים. דווקא אורי פורת לא אשם בכך".

בקול-ישראל אומרים שאתם מיוודדים ואת מזכירה להם את זה.

אתה לא מבין נכון. אנחנו מיוודדים במובן זה שאני יכולה להרים לו טלפון, והוא אלי. אני מסרבת לתקוף אותו על דברים שלא מגיע לו. את יכולה להיות ספציפית בטענות?

זה מקיף את כל התוכניות, מתוכניתה של דליה יאירי ועד היומנים. ויש לי גם כעס על מנהל הרדיו. ראש הממשלה מתראיין ללא הפסקה וכשאנחנו מבקשים להגיב עוצרים אותנו.

הטענות נשמעות מוכרות מאוד ודומות למדי לטענות של הימין לפני הבחירות. אין לנו דרך אחרת אלא לעשות מה שהם עשו לפני הבחירות. בעיני, תקשורת היא אמצעי חשוב ואני רוצה איוון.

המובלעות של המנכ"ל

מערכת יחסיו של אורי פורת עם מנהל הרדיו, אמנון נדב, אינה מתנהלת על מי מנוחות. בשורה של החלטות וצעדים נהג פורת בנדב באופן המזכיר את יחסו אל מנהלי הטלוויזיה. פורת מכפיף אליו כמה משבצות שידור בקול-ישראל: זמן קצר אחרי כניסתו לתפקיד, הצניח את חברו, עו"ד חיים משגב, והאלוף במיל' אורן שחור למשבצת של תוכנית פוליטית אישית. נדב לא התנגד לשינוי הרעיון לתוכנית תקשורת יומית ברדיו עלה בתיאום בין שני המנהלים. נדב תכנן למקם את התוכנית בכפיפות למחלקת החדשות של רשת ב'. כמה שבועות לפני חזרתו של חיים זיסוביץ', הכתב מושינגטון, סיכם איתו נדב כי הגשת התוכנית תופקד בידיו. פורת הצניח מגיש משלו, העיתונאי מתי גולן.

נדב המשיך לשתף פעולה ואף עסק בהקמת צוות חשיבה שימלא את שעות השידור הרבות של התוכנית החדשה (ארבע שעות בשבוע) בתוכן. באוזני מקורביו הביע מורת רוח על הצנחת גולן. לגולן הוענק חוזה בכירים לשנתיים. חוזה מסוג זה יש למתי מעט ברדיו (אריה גולן, שלי יחימוביץ' וגדעון רמז). נדב

מנשה עצמה, על-פי עדות חבריה, מלאת כעס על המצב. "נתתי את חיי לרדיו הזה", היא נשמעה אומרת, "לא ייתכן שמנהל הרדיו לא ייתן לי גיבוי פומבי וגלוי".

הטענות הגיעו לאוזניו של נדב והוא דחה אותן באוזני חבריו לעבודה. הוא אמר להם שיש לו דרך משלו לנהל את המאבקים. הם מצטטים אותו כמי שאמר: "בסופו של דבר לא השתנה דבר וגם לא ישתנה. הכל דיבורים. שלי יחימוביץ' תמשיך לשדר. כרמלה מנשה תקבל גיבוי". על-פי אותם גורמים, השינוי היחיד שעליו סומך נדב את ידו הוא במשבצת המשפ"טית "דין ודברים": משה נגבי יהיה רק אחד מאנשי הצוות המשפטי בתוכנית עם מגיש ועורך אחרים. השינוי יובא לאישור מליאת רשות-השידור. את ההצעה להעביר את יחימוביץ' לשתיים בצהריים הסביר נדב לחב"ריו כמהלך מקצועי של חיזוק שידורי הצהריים. גם ממהלך זה ירד נדב מאז שהתברר לו שהוא נקשר בצעדי האחרים של פורת שמעוררים תרעומת בקרב העובדים, הם אומרים.

של קול-ישראל. מנהלי רשת ב', שלום אורן ואמנון נדב, אינם מעורבים במתרחש בה. נושאי התוכנית מוגשים לאישורו של פורת, והמערכת מופעלת מבניין הטלוויזיה בקריה בתל-אביב ולא ממשרדי הרדיו, שבהם עובד דים בדרך-כלל אנשי צוות תוכניות האקטוא"ל ליה והמגוינים.

לא דופק על השולחן

המאבק נגד שילובה של איילה חסון ב"דוק-מדיה" הוא האחרון שאליו נכנס נדב בכל לבו. אנשים העובדים בסביבתו מעידים כי מינוי חסון, והדרך שבה נעשה, הרתיחו אותו. כבר לפני שנתיים, כשחסון מונתה כאחת המחליפות בהגשת "הכל דיבורים", השמיע נדב ביקורת חריפה על סגנונה. "היא לא יודעת לעשות רדיו", אמר והפסיק את הגשתה. והיו סיבות נוספות. "חסון לא תגיש כאן כי היא סמל למאבק בין הרדיו לטלוויזיה", נשמע נדב אומר. בכך רמז למאבק הדי-

בתוך המאבק, המהוסס והזהיר יש לומר, שמנהל נדב באורי פורת השתרבב גם כסוכן ישן וארוך שיש לו עם העורכת נילי אמיר. אמיר, עיתונאית מוכשרת, לוחמת ובעלת יוזמה על-פי עדות עמיתיה, היתה עורכת של ארבע מהדורות יומן הצהריים בשבוע. נדב החליט להתחילף שתיים ממהדורות הצהריים שלה במהדורת בוקר אחת. הנימוק הרשמי היה "חיווק יומני הבוקר", אבל נדב לא הסתיר את חוסר שביעות רצונו מסגנון עריכתה. לטענתו, אמיר מרכיבה יומן גדוש בראיונות פוליטיים רבים מדי. הוא ראה במשבצת הצהריים "נחלה שהיא שהשתלטה עליה". בין השניים התנהלה חליפת מכתבים נרגזת. אמיר תמחה על הסתירה בין הטענות על חוסר מקצועיות לבין העברתה ליומן הבוקר לשם חיווקו. נדב כתב לה כי לא מילאה את הציפיות שתלו בה כעורכת. בתגובה יצאה לשבוע חופשת מחאה.

מלחמת התשה

גם גיל סמסונוב, יו"ר הוועד-המנהל החדש של רשות-השידור ואיש הליכוד, אינו סומך ידיו על מעשיו של פורת. בישיבת הוועד המנהל לפני שבועות ספורים סירב לתמוך בלוח השידורים שהוצג כיוון שלא כלל את המשבצת היומית של "הכל דיבורים" והמשבצת המשפטית השבועית. באותה ישיבה התנגד גם להצעת פשרה – להעביר את תוכניתה של שלי יחימוביץ' לשעה שתיים בצהריים תחת האיצטלה של "חיווק משבצות הצהריים". "אני מקווה ששתי האפשרויות יירדו", אמר. לפיכך, ישיבת הוועד המנהל התפזרה אחרי שאושר רק לוח התוכניות של הטלוויזיה. לוח התוכניות של הרדיו יעלה לאישור בתחילת אפריל. האם פורת יוותר? בעת כתיבת שורות אלו, משדרים גורמים בכירים בקול-ישראל אופטי-

מיות לגבי הסיכוי להשגת פשרה בין הנציגים, שתסיים גם את ההליך המשפטי. אבל פורת ממשיך בתרגילי תחול ועכבר. במסגרת ספר תקציב שהגיש לוועדת הכספים של רשות-הרדיו, ושוב נעדרה ממנו התוכנית "הכל דיבורים". סמסונוב מבטיח: "לוח שידורים שמופיע בספר התקציב לחלוטין אינו רלבנטי וסביר להניח שנעשה רק לשם חישובים כספיים, ולכן אני לחלוטין לא מתייחס אליו ואנחנו נתייחס רק ללוח שיוצג באופן מסודר".

גם את ההצעה למנות חוקר, שיבדוק את מכסת השעות הנוספות שעליהן דיווחה כרמלה מנשה, ביקש סמסונוב לעצור: "זה די מדהים. אפשר לומר עליה הרבה דברים אבל להגיד שהיא לא עובדת קשה ולא משקיעה, זה אבסורד. ולכן אני בהרתי עם המנכ"ל את הידיעות האלה, ולשמחתי היתה הבהרה מאוד ברורה שלא תהיה שום חקירה של שום חוקר לגבי כרמלה מנשה או לגבי שום נושא למעט ההתדיינות המשפטית המתקיימת בבית-הדין לעבודה (באשר לסוגיית ההתראיינות של היחמוביץ' ומנשה)".

סמסונוב ניסה גם לשים קץ למלחמת ההתשה בין שני הצדדים. בשיחות עמם הציג, כפשרה, שהעיתונאיות תמוכנה את תביעתו תינתן מבית-המשפט ובתמורה יציג המנכ"ל באופן פומבי קריטריונים מסודרים והגיוניים לגבי התראיינות עובדי רשות-השידור. פורת דחה את ההצעה. בראיון שנתן למגזין "פיר" מה" הבהיר, כי ימשיך לאסור על עובדיו להתראיין: "יש אנשים שהחשיפה במקום עבודתם לא מספיקה להם, והם מתפשטים חשיפה גם במקומות אחרים. מה שמפעיל אותם זה האינטרס האישי, שנוגד את האינטרס של רס של מקום העבודה שלהם. כל הכוכבים האלה, שבשם חופש הביטוי רוצים להשתולל ולעשות ככל העולה על רוחם – מי הפך

אותם לכוכבים? מקום העבודה. הם לא המציאו את מקום העבודה".

למי מותר, למי אסור

פורת מנהיג אמות-מידה כפולות בבואו לאכוף את מסמך נקדי על עובדיו. בראיון שנתן ב"פרימה" מחה נגד הבעת עמדות בשידור: "רשות-השידור, על סמך 'תדריך נקדי', אמורה להיות משוללת דעה משלה. אין לה מה שקוראים פובליציסטיקה, ובכל זאת, היו מקרים ששדרים לקחו לעצמם את הזכות לשתף אותנו בהשקפת עולמם האישית ובדעותיהם האישיות". המחאה הזאת כנראה אינה תופסת לגבי התוכנית "דוק-מדיה", שכללה בשבועות הראשונים פינה פובליציסטית יומית ברדיו (שנקראה "האדיטוריאלי של מתי גולן") ופינה שבועית בתוכנית הטלוויזיה (שנקראה "דבר העורך"). שידור הפינות הופסק בסוף נובמבר בעקבות גל ביקורת בעיתונות.

גם במתן אישורים לעבודות חיצוניות נוהג פורת איפה ואיפה בעובדיו. על כרמית גיא נאסר לכתוב ל"העין השביעית", ולפני כמה חודשים הושבה ריקם בקשה דומה של מגיש היומנים רון נשיאל. לעומת זאת נמנע פורת מלנקוט צעדים נגד מיכאל טוכפלד, שנהג לכתוב, בשמו ובפסבדונים, בעיתון "מקור ראשון", והתיר למתי גולן להמשיך לכתוב בעיתון "גלובס", על אף שעיסוקו הישיר של גולן הוא ביקורת התקשורת, ולפיכך הוא עלול להיקלע לניגוד אינטרסים מובהק. מנהלים ברדיו הביעו מורת רוח מההיתר הזה – אך לשווא.

גם אם מחלקת החדשות ממשיכה לתפקד, בדרך-כלל, כתמול שלשום, קשה להאמין שהתנהגותו של פורת והמתח שהיא מעוררת לא ישפיעו לטווח הרחוק בשני כיוונים. הראשון מורגש כבר עכשיו: מנהלי הרדיו מתקשים לקבל החלטות מקצועיות, מחשש שהן יתפרשו באווירה הנוכחית כהנחתות פוליטיות או כוחניות מצדו של המנכ"ל. בהקשר זה מזכירים את הרעיון לנצל את ההאזנה הגבוהה ליומן הבוקר ולהאריכו עד שעה תשע, רעיון שעלה לפני יותר משנה ולעת עתה ירד מסדר-היום כיון שפורש, בטעות, כהצעה של פורת. תחת אותה הגדרה אפשר למנות גם את הרעיון לשנות את פורמט יומן החוץ.

הדפוס השני, אם יתרחש, מוכר היטב בערוץ הראשון של הטלוויזיה: העיתונאים החוקים והפופולרים עשויים לנטוש את קול-ישראל ולממש הצעות עבודה במקומות אחרים, שבהם משלמים יותר ומעניקים יותר חופש. תהליך כזה, שעשוי להתחיל ביחמוביץ' ובמנשה עם תום מאבקן המשפטי, עשוי לצבור אפקט של כדור שלג שיסתחף אחריו אחרים. ■

אבנר הופשטיין הוא עיתונאי

הדוברת מסבירה

מסרה הדוברת כי "אין שינויים בלוח המשדרים של הרדיו. אם וכאשר יהיו – הם יובאו לאישור המליאה".

לטענות על אפליה במתן אישורים לעבוד במקומות נוספים, נמסר ממשרדה של הדוברת כי "מתי גולן עובד על-פי חוזה מיוחד והותר לו לכתוב ב'גלובס' (מקום עבודתו הקודם), בכפוף לתנאים מגבילים, בדיוק כמו רזי ברקאי, הממשיך לשדר במקום עבודתו הקודם (גלי-צה"ל), יחד עם עובדי תו ברשות-השידור. מדובר בשני מקרים חריגים שאינם תקדים שיכול לחול על כלל העובדים", הדיגישה הדוברת.

ממשרד דוברת רשות-השידור נמסר בתשובה לשאלתינו, כי אורי פורת לא יגיב על נושאים התלויים ועומדים בבית-המשפט. הדוברת מאשרת את הממצאים הנוגעים למסמך נקדי (בכלל זה את האיסור לשדר סקרים וההכרח להתום על המסמך). עוד מאשרת הדוברת כי פורת אכן ביקש את קלטת הראיון עם מרדכי קירשנבאום ושיבה אותו בפני פורום החדשות. על הקביעה שיחסיו של מנכ"ל רשות-השידור עם מנהל הרדיו אינם תקינים, הגיבה הדוברת במלים: "שקר מוחלט". באשר ללוח השינויים המתוכנן ברדיו

חופש השידור

הערוץ הראשון, ורשות השידור כולה, נמצאים במשבר עמוק. מעבר של כוכבים לערוץ השני, ונסיונות מצד המנכ"ל לסתום פיות ולהפוך את הרשות לכלי בשירות השלטון, מטילים צל כבד על עתידה, מעמדה ומקומה של הטלוויזיה הישראלית במפת התקשורת העתידית. מעמדו ומקומו של השידור הציבורי ואופי השידורים של הערוץ הראשון, מכילי התקשורת המרכזיים במדינה, הם נושאים חשובים בקביעת דמותה של הדמוקרטיה הישראלית. לפנינו אחת הסוגיות המורכבות הנוגעות לא רק לעתידה של רשות השידור ולאופיים של השידורים, אלא לאופיה של התקשורת בעידן של טכנולוגיות מודרניות ולתפקידה בדמוקרטיה, כאשר השיח הציבורי מתנהל באמצעותה. ספק בעיני אם על חסידי חופש הביטוי להצטרף למאבק חסר הסיכוי לשמירתו והגנתו של השידור הציבורי במתכונת הקיימת. כיום יש מקום לשקול ברצינות את האפשרות להפריט את הרשות, ולהקים במקומה ערוץ מסחרי נוסף.

השאלות שראוי להעלותן הן: האם אנו זקוקים לרשות-שידור ממלכתית הממומנת באגרה, והאם רשות-השידור במתכונת הקיימת ממלאת את תפקידיה בתחום השידורים לציבור ומעניקה לציבור משלמי האגרה תמורה הולמת לכספם?

לדעתי, התשובה לשתי השאלות היא שלילית.

חשוב להבחין בין השתיים. השאלה הראשונה עניינה תרבות דמוקרטית והתשובה עליה נגזרת מעמדה אידיאולוגית בעניין הגבולות הראויים למעורבות השלטון במשק ובחברה. השאלה השנייה היא מעשית. קל יותר לענות בשלילה לשאלה השנייה: המציאות התקשורתית מלמדת כי אין תמורה לאגרה. שיעורי הצפייה הנמוכים יחסית בערוץ 1 מלמדים כי ציבור משלמי האגרה לא צופה בשידורים. שיעורי צפייה נמוכים חותרים תחת ההצדקה הציבורית של השידור ושל גביית האגרה (המהווה מס גולגולת גרסבי) בכפייה מאנשים שלא צורכים את השירות. ערוץ 1 לא מספק שירות ציבורי איכותי השונה באופן מהותי מזה שמספקים ערוץ 2 וערוצי הכבלים. שידוריו מסתיימים בחצות (לעומת שידורים עד השעות הקטנות של ערוץ 2 וערוצי הכבלים) והוא עוסק בחלק ניכר מזמנו וכספו בתחרות על לבו של הצופה: הוא מספק תוכניות ספורט, בידור ואירוח או שהוא מקרין סרטים וסדרות זרות שנרכשו במאבק בערוץ 2. השקעת משאבים ציבוריים כדי להציע יותר כסף למפיקי אירועי ספורט או לכוכבים ודוגמנים לא תורמת דבר לציבור משלמי האגרה, שהיה זוכה לראות את אותם שידורים ואותם כוכבים גם בשידור מסחרי.

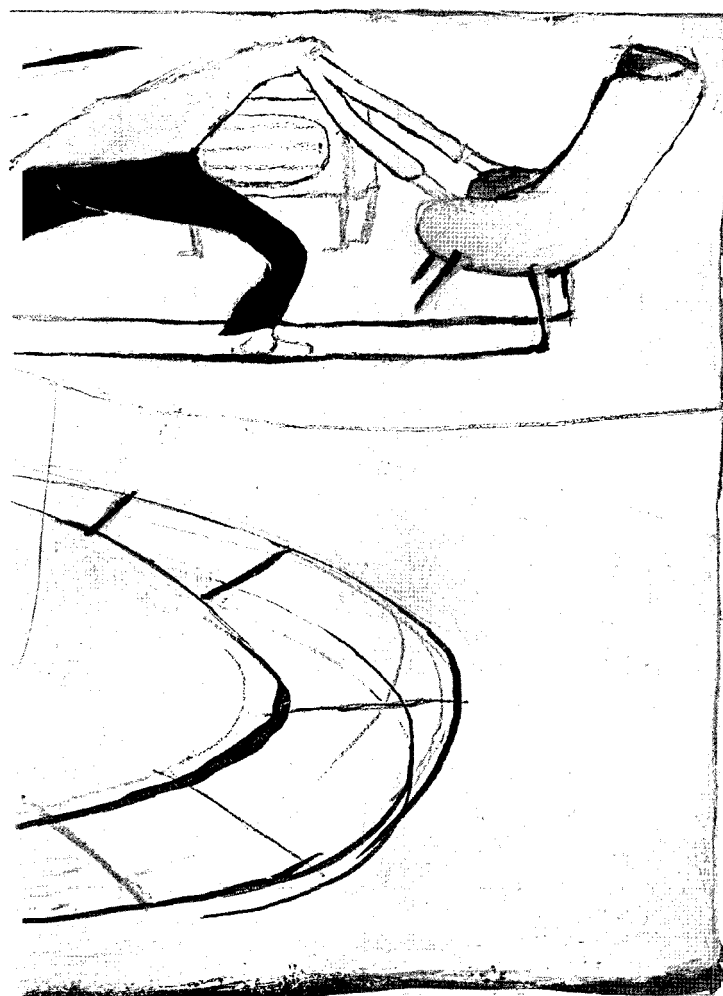
ערוץ 2, הפועל במתכונת סבוכה ובלתי יעילה בעליל בגלל חלוקת ימי השידור בין שלושה זכיינים, הוכיח כי בתקציב נמוך בהרבה מזה של ערוץ 1 ניתן לקיים שלוש תחנות טלוויזיה מלאות, שבכל אחת מהן כוחות ניהול ויצירה באיכות שאינה נופלת מזו של רשות השידור. ערוץ 2 מסוגל להביא למסך שידורים מקוריים לקהלים מגוונים, לרבות שידורי חדשות ומידע אמינים, תוכניות אקטואליה, ספורט, תרבות, דרמה ותעודה, והוא עושה זאת לא פחות טוב מהערוץ הממלכתי.

רשות השידור במתכונתה הקיימת, בתקציב מנופה, בכוח-אדם לא יעיל, באבטלה סמויה, בהסכמי עבודה ארכאיים, בניהול מסורבל, עם חשש מתמיד להתערבות ממשלתית ופוליטית בהחלטות ובשידורים, כאשר חברי המליאה, הוועד המנהל והמנכ"ל ממונים ישירות על-ידי הממשלה – אינה יכולה ואינה מצליחה למלא את תפקידיה, כשידור ציבורי בלתי תלוי וכאלטרנטיבה של ממש לשידור המסחרי. האם ניתן לפתור את הבעיות הללו על-ידי ארגון מחדש של מבנה

רשות-השידור, ניתוק הקשר בין הרשות לממשלה, הפרדה בין טלוויזיה לרדיו, הפרטה חלקית, ייעול העבודה, פיטורי עובדים ומתיחת פנים, או שמא יש להודות כי תם עידן השידור הציבורי ויש לפנות את השטח ואת המשאבים לשידורים פרטיים?

דעתי היא כי מדינת ישראל לא צריכה להחזיק ולממן ערוץ טלוויזיה זיה ממלכתי. הטעמים לכך הם גם עקרוניים וגם מעשיים.

הצדקתו של השידור הציבורי בעבר היתה בעיקר בחוסר האפשרות של השוק החופשי לספק את השירות, עקב העלויות הכבדות שהיו כרוכות בהפקה ובהפצה של שידורי טלוויזיה ועקב המחסור בתדרים. נימוקים אלה אינם תופסים היום. התקשורת האלקטרונית, ממש כמו העיתונות הכתובה, יכולה וצריכה להיות עצמאית, פתוחה, חופשית ומגוונת. אמצעי ההפצה והתשתית החדשים גברו על המחסור בתדרים

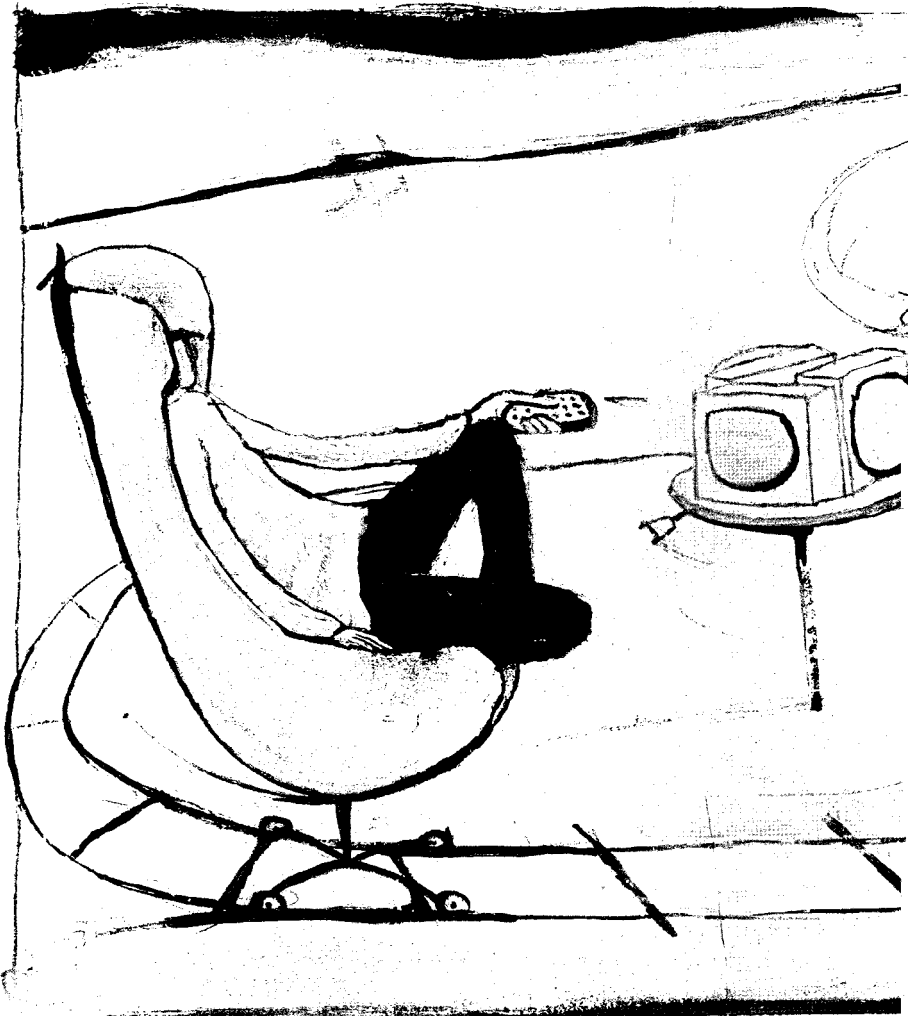
והם מאפשרים, באמצעות לוויין, שידור דיגיטלי, כבלים, רשת הטל-פונים ודחיסת תדרים להציע לצרכן מספר רב של ערוצי שידור, לכל קהל ולכל טעם. עקרונות חופש הביטוי, השוללים הוצאה לאור של עיתון ממלכתי מטעם השלטון הממומן בכפייה על-ידי אגרה, מחייבים גישה דומה גם כלפי העיתונות האלקטרונית. עיקרון חדש בשם "חופש השידור" מצטרף היום לעקרונות המקובלים של חופש העיתונות. כל מו"ל, פרטי או ציבורי, המבקש להעביר מסרים בתקשורת יוכל בקרוב לשרד לקהל המעוניין באמצעות רשת האינטרנט או באמצעות ערוץ כבלים או בשידור לווייני. שימוש בעוצמה כספית, חוקית ושלטונית כדי להנציח את מעמדו של כלי תקשורת ממלכתי נוגד לא רק את עקרונותיו של שוק חופשי, ואת האיסור הליברלי על התערבות הממשלה בתחום שיכול להיות תחרותי וחופשי, אלא מהווה התערבות פסולה בחופש הביטוי וניצול כספי ציבור

במוסדות רשות-השידור מעוררת את החשש שדווקא בערוץ הציבורי לא יזכה הציבור לקבל מידע מגוון ומאוזן, אלא את הגרסה הנוחה לממשלה. כאשר המדינה מבקשת לעודד את היצירה הטלוויזיונית המקורית, היא יכולה לעשות זאת בדרך שבה היא מעודדת את שאר האמנויות - על-ידי הענקת פרסים, מלגות ומענקים. אחוזים בודדים מתקציב רשות-השידור מסוגלים לחולל פלאים בתחום התקשורת אם יוענקו ליוצרים מוכשרים או יישמשו לתמיכה בגורמי תקשורת איכותיים (בעיתונות הכתובה והמשודרת כאחת). תמיכה ציבורית צנועה בעיתון "דבר ראשון", שהיתה מבטיחה את המשך הוצאתו לאור, היתה תורמת יותר לתקשורת ולדמוקרטיה הישראלית מהכסף הרב המושקע ברשות-השידור. גם פיקוח ציבורי מסוים וקביעה בחוק של מכסות שידור לתוכניות דרמה מקורית, תרבות ישראלית וכו', בנוסח המופעל בערוץ 2, הם יעילים יותר ממי-

מון ציבורי מלא של ערוץ ממלכתי בודד. הענקה של זכויות שידור בטלוויזיה, בהתאם לאינטרס הציבורי, יכולה להבטיח כי לפחות חלק מהזכיינים יהיו מחויבים לשידור בעל מאפיינים ציבוריים או איכותיים. זכיינים אלה, כמו למשל ערוץ חדשות בכבלים או ערוץ "תרבות ישראל-לית", יכולים לקבל פטור מתשלום דמי זיכיון ותמלוגים. בשוק התקשורת של העתיד יוכלו גורמים רבים ומגוונים (בדומה להוצאות הספרים

להגברת קולו של השלטון, הממנה את מנהלי הרשות ואת מוסדותיה הציבוריים. מה שנתפס בעבר כ"חובתה" של המדינה לספק לציבור "שירות חינוכי" בצורה של שידורי טלוויזיה הכוללים בידור, חינוך, תרבות ומידע, באמצעות רשות ציבורית ממלכתית, מסופק היום לציבור הרחב באמצעות מגוון רחב של ערוצים בבעלות פרטית או ציבורית (ובכפוף לפיקוח ציבורי). עם תחילת השידורים של ערוץ 2 ותברות הכבלים, הבחירה בתכנים עברה מידיה של רשות-השידור הממלכתית אל ידו של הצופה האוחז בשלט-רחוק. בערוץ הראשון ניתן להמשיך לשדר תכנים "ממלכתיים" או "ציבוריים", על-פי תפישותיו של המנכ"ל או הוועד המנהל, אך אין דרך להבטיח כי הציבור יצפה בשידורים. גם שיקולים מעשיים מחייבים הפרטה של רשות-השידור. השקעת

אור: דנה שמיר

במקום להיאבק על המשך קיומה של רשות-השידור, יש לחתור להפרטה ולפתיחת מרחב השידור לערוצים מסחריים נוספים

המוכרות לנו) לשדר בערוצים נפרדים בכבלים שידורי איכות לקהל מגויים מעוניין שיהיה מוכן לשלם בעבורם.

זה הזמן לחשוב מחדש על ניהול ספקטרום התדרים ותשתיות התקשורת בישראל. מסקנו תיה והמלצותיה של ועדת פלד הן צעד בכיוון הנכון. לכך יש להוסיף את הפרטת רשות-השידור כולה, הוספה של שניים או שלושה ערוצים מסחריים, הענקת זכויות שימוש בתשתית הכבלים לגורמים נוספים. (לאו דווקא בצורה של ערוצים ייעודיים), ופתיחת השמים לשידורי לוויין. אלה הם רק חלק מהשינויים המתבקשים

ויישומם יאריך שנים מספר, עד לתום תקופת הויכוח של בעלי הוויכוח הנוכחיים בערוץ 2 ובכבלים.

יש לנהל מאבק על ביסוסו והעמקתו של "חופש השידור" בישראל, על שמירתה של אתיקה מקצועית בכל תחומי התקשורת, על תכנון ראוי של רשות התקשורת שתקצה זכויות ורשיונות לשידור למגוון רחב של מעוניינים. זה המאבק הראוי ולא זה המנוהל למען הנצחתה של רשות-שידור ממלכתית, הסמוכה לשלטון ומבוססת על גבייתה של אגרה שלציבור כבר נמאס לשלם. ■

כספי ציבור ללא גבול, וגביית אגרה, לא יכולים לשכנע את הצופה לצפות בשידור שנתפס בעיניו כמשעמם ומיותר. ההיצע הגדל והולך והשלט-רחוק מאפשרים לצופה לבחור בהתאם לתוכנית ולא בהתאם לערוץ או לזהותו של הגורם המשדר. האמונה של רבים כי חשוב לשמור ערוץ ציבורי כדי לשדר תוכניות אקטואליה, תרבות ואיכות אינה ריאליזם ואינה כלכלית. כבר היום מעדיף הערוץ הציבורי שידור רי ספורט או בידור על פני תוכנית ספרות או מוסיקה קלאסית. כספי הציבור זורמים לערוץ 1 בעיקר כדי לאפשר לו להתחרות בשידורי ספורט ובידור מול ערוץ 2. תוכניות איכות בתחומי עניין ספציפיים ניתן למצוא דווקא בשידורי הכבלים ובלוויין. גם בתחום המידע והאקטואליה קשה להצביע על יתרונות משמעותיים באיכות ובמגוון ון של החדשות שמספקת הרשות הממלכתית לעומת ספקי המידע האחרים בעיתונות הכתובה והאלקטרונית. השליטה שיש לשלטון

עויד ד"ר יובל קרניאל היה היועץ המשפטי של הרשות הענייה לטלוויזיה ולרדיו וכיום הוא מרצה לרדיו חאנידים ודיני תקשורת במכללה למשפטים ברמת-גן

ד

ן מרגלית עשה זאת שוב. הוא היה העיתונאי היחיד שהוזמן - והגיע - לארוחת הערב המדוברת בביתו של אהוד ברק ובהשתתפות אמנון ליפקין-שחק ודן מרידור. ביום שאחרי, בראיונות בגלי-צה"ל וברשת ב' עם רוזי ברקאי ושלי יחימוביץ, שניסו לומר לו שיש כאן בעיה אתית, השיב מרגלית, תוך צחקוק רועם, שהוא כבר היה בסרט הזה והשתתף בעשרות אם לא במאות (!) ארוחות כאלה, ואף הוזמן פוליטיקאים יודעים לארוחות בביתו. הוא גם הסביר במלוא הרצינות, שמפגשים כאלה מאפשרים לו להכיר טוב יותר את הפוליטיקאים ואת "שפת הגוף" שלהם.

יש, אני מקווה, דרכים טובות ומעמיקות יותר להכיר עיתונאים כמו דן מרגלית. תתפות באירועים כאלה מאפשרת להכיר עיתונאים כמו דן מרגלית.

מה שמקומם הוא לא כל-כך עצם השתתפותו של מרגלית בארוחה, אלא הקלות הבלתי נסבלת שבה הוא מסביר את ההתחככות הזו. בהתנשאות, בזיחות דעת, בולוול, בלי העלאת

ספקות - אולי טעיתי, אולי הייתי צריך לטרום להזמנה של ברק. מרגלית משדר לנו: אני מכיר הכי טוב את כללי המשחק, מה בכלל אתם מבינים, ושימותו הקנאים.

מרגלית, מיקירי התקשורת הישראלית, שומר סוד והפוליטיקאי הטוב ביותר בין העיתונאים, אינו היתיר. אבל הוא הבולט ביותר בעניין הזה. לפני כשנה, כך פורסם, הוא חגג את יום הולדתו השישים בביתו של אהוד אולמרט, פוליטיקאי וחבר. על החברות עם אולמרט, שאותה אינו יכול להסתיר, הוא מדבר בחופשיות רבה כאילו מדובר בחברות בין סתם שני אנשים מן השורה.

לעומתו, עיתונאים רבים מקפידים על הפרדה מוחלטת בינם לבין האנשים שעליהם הם כותבים - והם לא פחות טובים או מוכשרים ממרגלית או משכמותו. יש אף כאלה שאינם מוכנים להשתתף בשיחות רקע "אוף דה רקורד".

עיתונאים רבים מתרחקים בכוח מחברויות מפוקפקות, דוחים מעליהם את פיתויי השל-טון ופיגוקיו - ויש הרבה פיתויים, וצריך הרבה כוח ואופי כדי לעמוד בהם. לפעמים, העיתונאים האלה משלמים על כך בקריירה שלהם: הם לא זוכים לקבל מידע חשוב וידיעות בלעדיות. אבל מצפונם נשאר נקי.

אני מניח שמרגלית הוא עיתונאי נקי כפיים וישר דרך. אבל מה יקרה, למשל, אם יגיע

אליו (ובוודאי הגיע אליו) מידע על מעורבותו של אחד מחבריו הפוליטיקאים במעשה שחיתות? איך יתקוף מחר את הפוליטיקאי שהזמין אותו אמש לארוחת ערב, ואיך יעמוד בלחציו? גם התקשורת לא ממש שמחה לעסוק בנושא. כי מי ירצה להסתכסך עם אחד מהברנז'ה כמו מרגלית?

אבל כולם יודעים ומבינים, שעיתונאי בכיר, וגם לא בכיר, לא יכול להיות חבר קרוב של פוליטיקאי שאותו הוא מסקר. גם בג'ונגל הפוליטי והתקשורתי יש קווים אדומים ויש צורך לשמור על צופן אתי.

מצד שני, במדינה שבה מנכ"ל רשות-השידור הוא עיתונאי שמשמש בתפקיד המוציא לפועל של ראש הממשלה שמינה אותו, במדינה שבה עיתונאי צמרת מקבלים מהמסד דירות יוקרה בהנחה גדולה, אולי הארוחות של דן מרגלית עם הפוליטיקאים הן, בעצם, אי של מוסריות. ■

ידי עמיר הוא כתב ועורך בנושאי תרבות ב"דיעות אחרונות"

ידי עמיר

ההתחככות כמשל

מה שמקומם הוא לא כל-כך
כך עצם השתתפותו של דן
מרגלית בארוחה המדוברת
אצל אהוד ברק, אלא
הקלות הבלתי נסבלת שבה
הוא מסביר זאת

ואליציה מוזרה של ישרי דרך, הטועים בהבנת הצרכים המקצועיים של העיתונות, וחבורה של קנאים כרונים, צבועים, מגלגלי עיניים קדושות לשמים וטרחנים, נטפלה להשתתפותי בארוחת ערב בביתם של נאווה ואהוד ברק, שבה נכחו גם טלי ואמנון ליפקין-שחק וליאורה ודן מרידור. המתחסדים אינם ראויים לתשובה, הרי אם רק יוזמ-נו לשניים-שלושה מפגשים מן הסוג המושמץ בפיותיהם יודרו לשנות את דעתם. לא כן השוגים. למענם כדאי לשטוח את הדברים כהווייתם:

- מי שסבור שעיתונאי יושפע בכתיבתו בגלל דג כינרת שהוגש בבית מארחו, מעיד משהו רע על עצמו. טובי העיתונאים האמריקאים במאה העשרים אירחו והתארחו אצל נשואי כתיבתם. כזה היה וולטר ליפמן האגדי. פגשתי בהם בארצות-הברית בדורות שאחריו. הם הבינו את מה שהמקנאים הקטנוניים בישראל אינם יודעים: העיתונות אינה אוטיסטית, היא במיטבה כשהיא זורמת בעולם של מידע והערכות ותחושות והתרשמויות. זה מצריך מגע ותקשורת בין

אנשים בנסיבות מגוונות. חלק מהסקופים הטובים ביותר הובאו לידיעת הציבור בזכות ארוחה וקוקטייל. ה"סקופ" היותר נודע ב-38 שנות עבודתי הגיע לידיעתי במהלך מסיבת קוקטייל בביתו של האלוף אברהם אדן.

- מי שטוען (בלי שבדק) כאילו נמנעת מפרסום ידיעות עיתונאיות מפני שהן עלולות להביך את ידידי - טועה ומטעה את הציבור.
- נכון שבין עיתונאי לבין נשוא מאמריו מתקיימות שיהות רקע, ששני הצדדים מסכי-מים מראש כי לא יפורסמו ברבים. יש בעניי-ין זה שתי אסכולות לגיטימיות: האחת סבורה כי עיתונאי אינו צריך לשמוע דבר אלא אם הוא נועד לפרסום. אני מכבד גישה זו, אך איני שותף לה. העיתונות יוצאת נשכרת גם מכך שעיתונאי מקבל מידע שלא נועד לפרסום. לדעתי, עדיפה לעיתונאי הרחבת ההשכלה וידיעת הרקע, וגיוון אמצעי ההת-בוננות וההתרשמות שלו.

זה ראוי להסבר: עדיף שהמידע יפורסם. אך יש מקרים שבהם הברירה היא בין האפשרות שהעיתונאי יכתוב על נושא שאינו בקיא בפרטיו, שכן אין בידו מידע ראוי לכתיבה, לבין כתיבה המבוססת על מידע רב יותר של הפרטים אף שאינו יכול לפרסמם.

למשל, כמה ימים אחרי מינויו לראש ממשלת האחדות ב-84' ביקרתי אצל שמעון פרס במלון "המלך דוד". הוא אמר לי כי תוך

תשעה חודשים יוציא את צה"ל מרוב שטחה של לבנון. לדעתו ישיג רוב בממשלת הפאריטי מפני ששטר או שניים משרי הליכוד יצטרפו לשרי העבודה. מובן שפרס דיבר בגילוי לב מפני שהסכמתי לא לפרסם את הדברים. הרי אילו ידעו הלבנונים והסורים מראש למה חותר ראש הממשלה הישראלי, לא היו מנהלים משא ומתן עם שר הביטחון יצחק רבין. אך לי - כעי-תונאי - היה התדריך-שלא-לפרסום מפי פרס בבחינת מצפן שאפשר לי להעריך במאמרי ב-85', לצד קריטריונים אחרים, אם עלה בידו לממש את תוכניתו, אם סטה ממנה. אינני טוען כי מאמרי בסוגיה זו היו ראויים לפרסום, אך אין ספק כי התדרוך שקיבלתי מפרס אוף-דה-רקורד השביח אותם במשהו. שום תועלת לא היתה צומחת לקורא אלמלא ידעתי לאן באמת חתר פרס (והצליח).

- במדינה שבה מתירות רשויות השלטון לעיתונאים לקבל שעוני יד יקרים מבית המלוכה הירדני בטענה שהדבר לא ישפיע על כתיבתם - איזו השפעה תהיה לעובדה שישבתי ליד

איור: דניאלה לודן

דן מרגלית

צבועים ומגלגלי עיניים

מי שסבור שעיתונאי יושפע בכתיבתו בגלל דג כינרת שהוגש בבית מארחו, מעיד משהו רע על עצמו

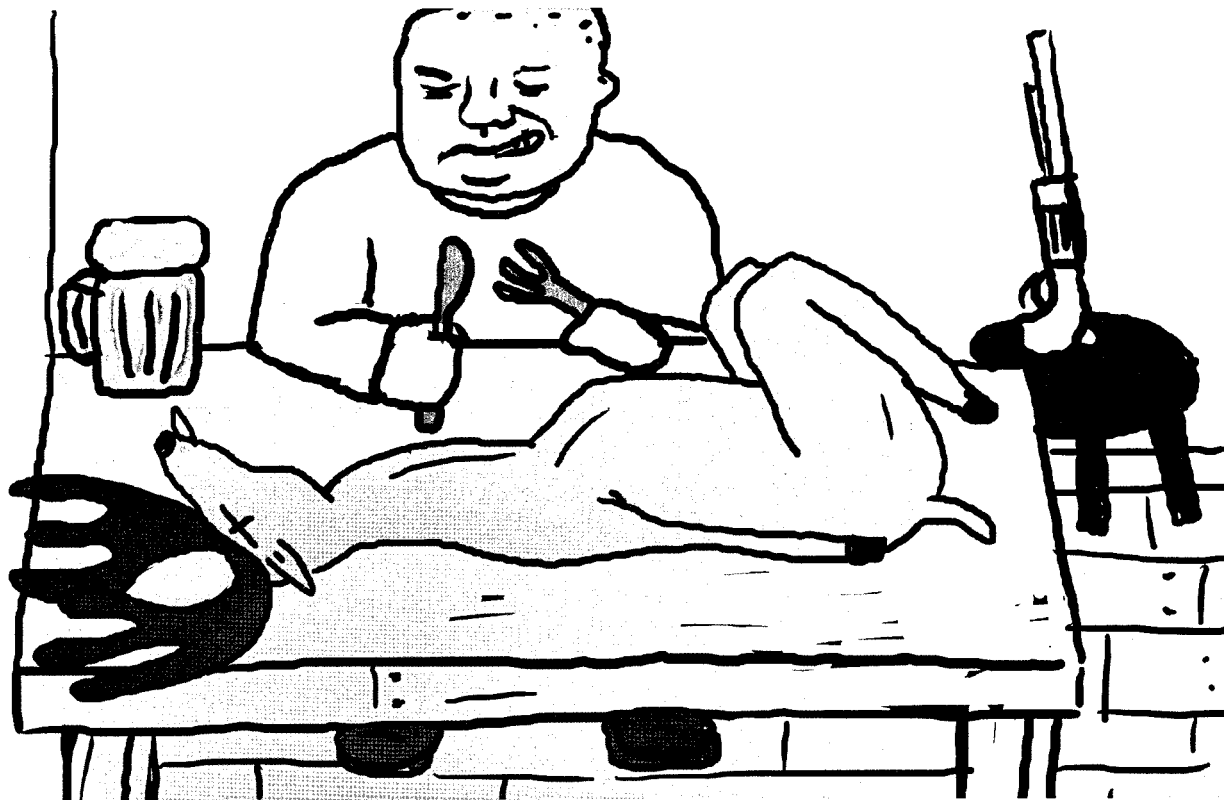

שולחן אחד עם ליפקין-שחק ומרידור בבית ברק? הרי זה קורה לכל כתב מדיני ופוליטי (וליי בכללם) בסמיכות דומה במזנון הכנסת (תמהתי שאיש מן הפובליציסטים והכתבים המשתתפים במסיבות קוקטייל וארוחות ערב לא יצא מתחת לשולחן להשתתף לצדי בוויכוח).

• אגב, פעמים רבות פגשתי בנסיבות כאלה שופטים המתארחים אצל עורכי-דין ולהפך. פרקליטים אלה מופיעים לפני השופטים, ובכך, האם לכלוא את השופטים במזורים? לאסור עליהם להיפגש בנסיבות חברתיות בבתי עורכי-דין?

• ירמי עמיר התייחס בנימת תוכחה, מוסרנית-זועפת משהו, לידידותי עם אהוד אולמרט. נכון, מזה שלושים שנה אנחנו ידידים קרובים ברמה אישית ומשפחתית. ירמי עמיר סבור שנא- לצתי לחשוף את ידידותנו. הוא טועה, אני גאה לחשוף אותה ושמת בה. לבקש על כך סליחה? הרי בגילוי נאות - כבר לפני שנים רבות - סיפרנו אהוד ואני, וכן יוסי שריד ואני הנוסעים לא אחת לטיולים משותפים, כי יש בינינו ידידות אישית.

איך היא משפיעה על עבודתי העיתונאית? ובכך, מצד אחד אני משוכנע כי אולמרט ראש עיר מעולה וכי נגרם לו עוול בעיתונות המקומית, אך כמעט תמיד נמנעתי מלכתוב על כך; ומצד אחר, אילו בדק ירמי עמיר את העובדות לפני שהטיל בי דופי, היה מגלה כי ראיונו האחרון

איור: דניאלה לוודון

של אהוד אולמרט ב"הכל פוליטי" בטלוויזיה הסתיים כאשר הוא הסיר בזעם, לעיני הצופים, את המיקרופון בטענה שלא הנחתי לו להסביר את עמדתו בהרחבה הראויה.

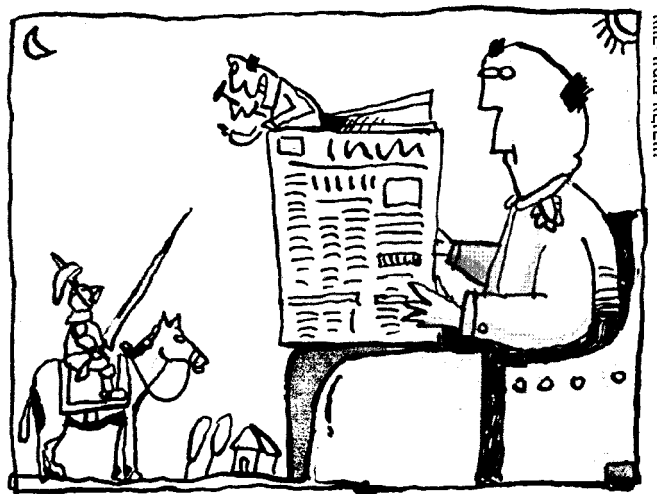
ועוד: ידעתי בביטחון כי אהוד אולמרט חף מפשע ויזוכה במשפטו כי הכרתי את תיקיו לפני ולפנים, ממש על בוריים. אבל בגלל חברותנו לא הרשיתי לעצמי לפרסם את הידוע לי. מכל מקום, שום הכפשה ושום ביקורת אינם שווים שאוותר בגללם על מה שנראה לי כידידות מופלאה, למרות שיש בה מהמורות בגלל מחלוקות פוליטיות.

נימת הגינוי המשתמעת במאמרו של ירמי עמיר לעצם ידידותי עם אולמרט נושאת צליל אינקוויזיטורי-סגפני משהו, שאינו במקומו.

סיכומו של עניין, מי שסבור כי במהלך עבודתי עשיתי שקר בנפשי (להבדיל מטעות בשו"ג) בגלל כוס מיץ או דג מלוח שבהם התכבדתי וכיבדתי - יבושם לו, ואל יקרא את מאמרי ב"הארץ". הוא יצטרך לכלול ברשימה זו עוד כמה פובליציסטים ידועי שם בישראל. אך אני מקווה כי רוב הקוראים יזכרו דווקא את הדברים שאמר על ערש דווי אלכסנדר ינאי ליורש-תו המלכה שלומציון: "אל תתייראי מן הפרושים ולא ממי שאינם פרושים אלא מן הצבועים שדומים לפרושים", ואין צורך להמשיך בציטוט. ■

מי מפתח ממכתב למערכת?

יש עיתונים שכבר מזמן הפנימו את חופש הביטוי של הקורא המגיב. יש עיתונים שלא מהססים לפרסם מאמר ביקורת או מכתב לעורך, שתוקף אותם. יש עיתונים שעורכיהם מחליטים שגם לקוראים מותר... שהביקורת לגיטימית - גם אם אינה בדיוק בקו שהם נוקטים. יש עיתונים שמרשים גם לדעות אחרות, או להערות הקוראים, להידפס מעל דפיהם, מבלי שיוסיפו תגובת נגד. לא "מעריב".

איור: נחום אלובון

בערב סוכות פורסמה ב"מעריב" כתבה, רחבת ידיעה, של רון מיברג ואמנון דנקנר, תחת הכותרת "צדק או ליניץ". בכתבה נטען כי "חני" נה לנמרודי - בהעדר כתב-אישום נגד בכירי "ידיעות אחרונות" - היא סוג של צדק מתבקש". בתוך כך תקפו הכותבים את הפרקליטות בסמאות של "איפה ואיפה" בטיפול בתיק נמרודי ובתיק מוזס, "הפ" ליה בהעמדה לדין על רקע של מוצא, מעמד, אינטרסים ונקמנות".

לטענתנו - הכותבים לא ניסו להתמודד עניינית עם הסיטואציה המשפטית. הרמיזה כאילו שוקלים היועץ המשפטי לממשלה ופרקליטת המדינה, בין שיקולי ההעמדה לדין, גם את שיוכו העדתי של העומד לדין - היתה בוטה ומחייבת הוכחה.

מכתב קצר למערכת, שנשלח בתגובה ממשרד המשפטים, הקפיץ את מערכת "מעריב". מר יעקב ארז, העורך, הודיע לי: אנחנו "מוכ"נים" לפרסם את מכתבך, אבל נוסף לו עמוד שלם של דבר "המשפטים" שלנו.

בו במקום ויתרתי על פרסום תגובתנו. טענתי שאין זה מקובל לפרסם תגובה על תגובה והוספתי שעורכי עיתונים אחרים נוהגים לפרסם תגובות מבלי לשמור לעצמם את זכות המלה האחרונה. מר ארז ענה לי שהוא מוטרד מכך שאשלה לפרסום בעיתונים אחרים את מכתב התגובה של משרד המשפטים. נתתי לו את דברתי שלא אעשה במכתב שום שימוש אחר, כיוון שהמכתב הוא תגובה למאמר שפורסם בעיתונם ולא בעיתונים אחרים.

לאחר שהתייעץ עם ה"משפטים" במערכת, חזר אלי מר ארז וביקש שאשלה מכתב שמבטל את מכתב התגובה והודיעני שזהו התנאי לאי פרסומו.

בתשובה, הודעתי שמשרד המשפטים מוותר על פרסום מכתב התגובה ומסרב לשלוח לעיתון מכתב שמבטל את תגובתו, כיוון שאנו עומדים מאחורי תוכנו של המכתב.

תמהתי על חוסר האמון שהפגין ארז בי ובמשרד המשפטים. מר ארז בהיר לי שיש לו אמון מלא בהבטחתי, אך עלי להבין שמדובר ב"כוחות גדולים" ממנו וה"משפטים" של עיתונו לא מסתפקים ב"דברתי", ולוחצים עליו לפרסם את תגובתם.

הסברו העלה בי מחשבות נוגות ואף הבעתי בפניו את צערי על המצב שאליו נקלע כעורך. מסתבר שמירבג ודנקנר, כאשר קראו בכתבתם לעיתונאי מעיתון אחר "לנתק לרגע קט את האוזנייה הקטנה התקועה באוזנו, שבה משדר לו המו"ל שלו קריאות עידוד וכיוונו", שאבו, כנראה, השראה מסביבתם הקרובה.

ואמנם, בערב שמחת תורה, פורסם ב"מעריב" מכתב התגובה של משרד המשפטים ובצמוד לו תגובה על תגובה, ארוכה מאוד, של ה"משפטים", שהתבררו כלא אחרים ממירבג ודנקנר עצמם. מבלי להתייחס לתוכן מאמר התגובה על התגובה, שתקף שוב, הפעם אפילו התקפה אישית, אם כי היוורת יותר ולא משכנעת שוב - אודה ואז-מר: קטונתי מלהבין מדוע עיתונאי שמוכן להגן בחירוף נפש על חופש הביטוי, מגן עליו רק כשמדובר בחופש הביטוי שלו?!

מדוע ולמה מרגיש עיתון, שפרסם כתבה של 3,000 מלים, שכתפיו אינן רחבות מספיק לספוג מכתב למערכת, של כמאה מלים, באותו עניין?

מה כבר יש במאה מלים שנכתבו בתגובה לשלושה עמודי כתבה משתלחת, שחוזרים כמנטרה על המלים "איפה ואיפה", "שוים יותר ושוים פחות", ואפילו מגייסים את השד העדתי, שמקפיץ כל-כך עיתון מבוסס בישראל?

האם הפחד מפני "חופש הביטוי" של מי שמגיב למאמר ענק, מנוסח בשפה רזה ועוקצנית - משתק?

האם הוא מצריך תגובה נוספת של העיתון בתותחים כבדים? את התשובה לשאלות אלו יש לקבל מ"מעריב".

כל עיתון המפרסם מדי יום עשרות עמודים, מאות ידיעות, אלפי פרטים, חלקם שגויים, חלקם מוטעים, חלקם נכונים ואף מוקפדים, צריך שלעורכיו יהיה מעט שאר רוח, חופץ של ביקורת עצמית, קמצוץ של צניעות ובעיקר פתיחות.

כל עיתון המפרסם מדי יום מאמרים, דעות, גילויים, ביקורות, צריך שלעורכיו יהיה גם שיקול דעת לשמוע, לקבל ולפרסם אפילו ביקורת נגדית.

מדוע ולמה מרגיש "מעריב", שפרסם

כתבה של 3,000 מלים, שכתפיו אינן רחבות

מספיק לספוג מכתב למערכת, של כמאה

מלים, באותו עניין?

מכתב למערכת צריך להתפרסם בלי "הערת העורך" או תגובת העיתונאי שאליו כוון המכתב. העיתונאי או העורך הרי כבר אמרו את דברם, כבר התקיפו והציפו את העיתון בדעותיהם. גם למותקף מגיע לומר מלה, בלא לחשוש ממאמר תגובה נוסף, שיותר תמיד את העיתון וכותביו עם העט המושחזת וזכות המלה האחרונה.

עיתון שאינו מפתח מ"מכתב למערכת" נותן שירות טוב יותר לקוראי או וממלא ביתר הגינות את חלקו כמבקר אישי ציבור וארגונים.

יהיה זה אך אתי והוגן אם "מעריב" יצטרף לחבר העיתונאים המפרסם תגובה, בלי לבוא שוב חשבון עם המגיב, שאם לא כן מובטח גם ל"העין השביעית" שמעטה והלאה, בכל גיליון שלהם תבוא מ"מעריב" תגובה אחרי תגובה, אחרי תגובה... ■

אתי אשד היא דוברת משרד המשפטים

פרשת מוזס

ארנון מוזס, מבעלי "ידיעות אחרונות", חייב לעמוד למשפט על חלקו בפרשת האזנות הסתר. בשלב הזה הפרקליטות הניחה לו, בצנרת יש בג"ץ של "מעריב", אבל התקשורת היא שחייבת לתבוע את העמדתו לדין.

על פניה, אמירה זו היא חלק מההתלהמות הבין-עיתונאית בין "מעריב" ל"ידיעות אחרונות" ותוצר של משקעים אישיים של המעורבים בפרשה. למעשה זוהי אמירה יבשה מאוד, המשקפת באורח פרוזאי לחלוטין את מצב העניינים שאליו נקלעה התקשורת הישראלית כאשר היא מעומתת עם פרשת מוזס.

מוזס, שהיה מעורב בפרשה דומה - הגם שבפחות אינטנסיביות ויותר זהירות - יוצא נקי ואפילו אינו מגיע למשפט. אם אני מכיר את המכניזם הסמוי של החברה הישראלית - מדובר בסכנה של ממש. מאחר שהוויכוח נסב על פרשנות של ראיות, אני מניח שבג"ץ יידרש לעניין ויפסוק את פסוקו, אבל לכל עיתונאי שעסק בפרשה יש יכולת שיפוט והבנה משלו, ואני לא מכיר שום פרשנות שבעולם שתוכל לנקות ציבורית את מוזס - ואת זה יודע כל עיתונאי שסיקר את הפרשה. ברגע שהוחלט שלא להעמיד את מעורבותו לפסיקת בית-המשפט, כולל מניעת קציני משטרה מלהעיד ופסילת עדותו של גאשם אחר, התקשורת כולה היתה אמורה לצעוק צעקה גדולה. לא רק בגלל מוזס, אלא בגלל הפגיעה במערכת המשפט. מדובר בשלב נוסף, מכריע, בתהליך הכרסום הגדול העובר על מערכת המשפט בעקבות הסתערות האליטות החדשות והנוכלים הוותיקים, כאשר כלב השמירה התקשורתית קשור לשרשראות של נוחות ועיוורון. כמה מאפיינים להבהרה: סגן-ניצב ציון ששון התגייס למשטרה

איור: יעל ברנע-נבטוני

ב-71', רוב שנותיו שירת באגפי החקירות, ומיולי '74 היה ראש מפלג חקירות ביחידה הארצית לחקירת פשעים במשטרת ישראל. בנובמבר '97 השתחרר. "ממש נדהמתי", הוא מצהיר, "כשנודע לי מהתקשורת שהפרקליטות החליטה לסגור את תיק החקירה ולא להגיש כתבי-אישום נגד ארנון מוזס וחיים רוזנברג". ששון הופתע גם מן הנימוקים לסגירת התיק: "ההחלטה הזו סותרת לחלוטין, מן הקצה אל הקצה, את המציאות כפי שנתגלתה והוכחה בחקירה". ששון היה שותף לחקירה של מוזס והוא מעיד כי ידוע לו "חוקרים אחרים שעסקו בחקירה שותפים לפליאטי ולתדהמת".

אני לא יודע מדוע ששון מעיד כך ולא אחרת ואני שומע שמועות על קשריו עם הנמרודים - אבל שמועות ודיס-אינפורמציה לחוד וצורך אמיתי לחקור את דבריו לחוד.

המניע של נמרודי בהגישו בג"ץ יכול להיות אישי לחלוטין, ואולי יש בו גם מרכיב עסקי, אבל העובדה הזו אינה יכולה לעזור את עיני התקשורת כולה בכל הנוגע למעורבותו של מוזס בהאזנות הסתר. חשיבות הטיפול במוזס גוברת, מאחר שהטיפול בענייניו של נמרודי די הסתיים במפלתו הגמורה של האחרון. נמרודי, אחרי שהוכנס לכלא, איבד את יכולתו לשחק על המגרש הציבורי - ובדין. מבחינה ציבורית, הוא עצמו היה שותף לתהליך הניקוי בכך שהודה, פרפקצת, כפי שכל אחד מאיתנו היה עושה, אבל חטף ויצא מן המשחק. איש לא יכול לקחת ממנו את "מעריב" כשם שאי-אפשר להפשיט ממישהו את חולצתו, אבל אם אני מכיר את המכניזם הסמוי של החברה הישראלית - נמרודי ייצא מן הכלא קצוץ כנפיים, גם כמה שקשור לרמת היחסים בינו ובין כתבים ועורכים. מצד שני, ארנון

במקום להתייחס לעדותו של ששון פרסמה פרקליטת המדינה, ב-28 באפריל '98, הודעה לעיתונות ובה נאמר כי החליטה לסגור את תיק החקירה נגד ארנון מוזס וחיים רוזנברג. הסיבה העיקרית על-פי הפרקליטות: "לאופר (החוקר הפרטי שהזמין את ההאזנות עבור מוזס; ר"א) גרס כי רוזנברג לא הזמין אצלו האזנות סתר, לא ביקש ולא דרש שיעשה עבודות בלתי חוקיות". עוד עולה מהצהרתה של הפרקליטה כי "מעדותו של לאופר לא עולה בשום שלב כל אמירה ישירה נגד ארנון מוזס בקשר לחשד לביצוע עבירות על חוק האזנות הסתר". זו קביעה מזורה.

זה מוזר כיוון שמדובר בבלוף פרימיטיבי שכל מי שישלח יד אל התיק ידוג אותו בנקל. מעורבותו של מוזס כמזמין וכמשלם עולה באופן הברור ביותר שניתן להעלות על הדעת. למה? משום שכל זה פשוט נאמר ואושר על-ידי לאופר ורוזנברג והוגש כראיה על-ידי המשטרה לפרקליטות. למה החליטו בפרקליטות לא לקבל את העדות ולסגור את התיק? זה עוד יתברר, ואם לא מחר, כמאמר השיר, אז מחרתיים.

אחרי בדיקה יסודית יותר של הסיפור אי-אפשר שלא להבין שאפילו לא מדובר כאן בשטח אפור. קשה לרדת לסוף דעתה של מרים רוזנטל, פרקליטת מחוז תל-אביב, שהחליטה להרוג את התיק. אלא אם כן יוצאים מנקודת הנחה שכל העולם באסטה ולכל עגבנייה יש מחיר משלה ובעל המאה הוא בעל הדעה.

כל קורא, בין אם חצי אינטליגנט ובין אם רבע משפטן, יתפוס מיד שבוצע כאן סוג של אונס וכלי הנשק היו מקל או גזר. טיפשות או רשלנות אינן באות בחשבון.

מוזס היה מספיק ערום כדי לומר לחיים רוזנברג (האיש שלו ב"ידיעות אחרונות") שיאמר ללאופר (האיש שלו בהאזנות) שהכל חייב להיות חוקי. אז הוא אמר, כמו שאומרים בידידי. ומיד אחר-כך פתח את האוזניים והכיס וניהל מערכת נסתרת של קבלת מידע ותשלומים מתחת לשולחן ומעל לחוק.

ההנחה היחידה העומדת לזכותו של מוזס היא, שלהבדיל מהטענות נגד נמרודי, הוא ניהל מלחמה מסחרית ללא כניסה לחיים הפרטיים של המואזנים - וזו בהחלט נקודה ערכית חשובה בטיעונים לקולת העונש - אבל בין זה ובין ביטול כתב-האישום עדיין מונח כל המרחק שבין חוק לצחוק. ההאזנה עצמה היא עניין לא סלקטיבי וגם אם מוזס

העיתונות כולה היתה צריכה לצעוק צעקה גדולה כאשר הוחלט שלא להעמיד לדין את מו"ל "ידיעות אחרונות"

אינו עושה שימוש בסודות מן הארון, הרי עצם החשיפה האישית קיימת, ולכן גם פוטנציאל האיום. זוהי הסיבה שהאזנות סתר היא עניין לא רק פלילי אלא גם מלוכלך, המחייב גירוש בעל הדבר מן העיר. "העיר", אם להעיר הערת אנג, הצטרף לשתיקת הכבשים.

נכון שמוזס שאל את רוזנברג איך לאופר משיג את האינפורמציה הזו ורוזנברג ענה ש"לא שואלים את האופר איך הוא אופה להם". ובכן, מה חשב מוזס? שיעקב קדמי מ"מעריב" הקליט את עצמו ומסר ללאופר את הקלטת? והגרוע מכל: מה חשבה הפרקליטות? שמוזס חושב שקדמי הקליט עצמו ומסר את הקלטת ללאופר? אפילו הנוסע השמיני שהגיע זה עתה מן המאדים לא יקנה את הסיפור שמוזס לא ידע בדיוק במה מדובר. להזכירכם, מדובר באדם שכל ימיו שוחה בבריכה התקשורתית, כולל ההקשרים החברתיים והמשפטיים. בשלב מסוים דרש מוזס מרוזנברג שיביא מלאופר מכתב המאשר שאת כל האינפורמציה הוא משיג בדרכים חוקיות. לאופר משחק את המשחק ונותן לו את המכתב הזה. כשקליינט, המשלם סכומים של מאות

אלפים, מבקש, אז לאופר (לא רק הוא) היה חותם גם על מכתב המאשר שהירח עשוי מגבינה שווייצרית. השאלה היא אם הפרקליטות קונה באמת את השטות הזו: שהאיש, המנהל את כלי התקשורת החזק במדינה, משחק אותה טמבל גמור וראש קטן.

בחזרה למציאות: שום מחווה של תמימות או היתממות אינו יכול לחפות על העובדה שמוזס נוקק למידע, ידע שמדובר בהאזנות סתר, קיבל אותו ושילם בעדו. והגרוע מכל: שהוא מקבל מצנח פלטינה מן הפרקליטות.

מעבר לחומר הראיות, שרק משפטנים דגולים במיוחד או רופסים במיוחד היו מתרגמים לסגירת תיק, יש גם נקודה חברתית-ציבורית שהיא לא פחות חשובה: לא להבין שהכנסתו של מוזס למשוואה עם נמרודי היא בחזקת הכרח בל יגונה, פירושו של דבר לא להבין דבר וחצי דבר במאבק של הפרקליטות עצמה לצדק לפני החברה בישראל. כל הדיבורים על "משקל הראיות" הם, במחילה, קשקוש גמור כאשר מדובר בצומת כל-כך רגיש של הכרעה חברתית ציבורית. פרקליט

קשה לרדת לסוף דעתה של פרקליטות מחוז תל-אביב שהחליטה לסגור את התיק, אלא אם יוצאים מנקודת הנחה שבעל המאה הוא בעל הדעה

ציבורי הוא לא רק פרקליט אלא גם ציבורי, והאחריות המוטלת עליו היא לתרגם את הפרקליטות שלו למעש הציבורי. ארבל ורובינשטיין צריכים להבין שהפירוש של המלה "ציבור" היא ייצוג צורכי החברה הישראלית עכשיו, בתקופת הכהונה שלהם, ולא ייצוג האות היבשה והכביכול נצחית. איש לא תבע מפרקליטת מחוז תל-אביב להכניס את מוזס לבית-סוהר, אלא להניח לשופטים לקבוע אם יש ממש בתביעתם של קציני המשטרה שחקרו בעניין - והיא לא עשתה זאת. אמנם פרקליטת המדינה עדנה ארבל גיבתה אותה, אבל לתוך הגיבוי הזה ניתן לשקלל את המרכיב הקולגיאלי-מקצועי, וגם את גיבויו של היועץ המשפטי לממשלה ניתן לקטלג תחת סעיף עייפות החומר ונמיכות הרוח - אבל מדוע פרקליטת מחוז תל-אביב התעלמה מהמלצותיהם של חוקרי המשטרה והחליטה על דעת עצמה לסגור את התיק?

הרי על-פי העדויות שנגבו במשטרה, שמעו חיים רוזנברג, איש אמונו של ארנון מוזס, וזאב לאופר, האיש שהפיק את ביצוע הקלטות הסתר, את החומר שהוקלט בהאזנות סתר בדירה במגדלי-דוד, ברחוב בארי בתל-אביב. היו מקרים שבהם רוזנברג לקח את ההקלטות למוזס כדי שזה יתרגם במו אוזניו. מוזס דאג לכך (בעבירה נוספת) שרוזנברג יקבל מעטפות עם כסף מזומן בשביל זאב לאופר. רוזנברג נתן את המעטפות לבתו הצעירה, יעל, שהיתה נפגשת עם לאופר בגינה בהדר-יוסף ומעבירה אליו את הכסף. לאופר לקח את הכסף וחזר לצותת - מה כאן מסובך בעניין ההעמדה לדין? הסיפור כולו לא נכון? שיעמידו לדין את המעלילים - אבל שייתנו לשופט לפסוק.

זאב סגל, פרשנו המשפטי של "הארץ", היה הגון דיו כדי לכתוב אחרי הגשת הבג"ץ נגד מוזס כי "בנוגע לטענת נמרודי בעניין אי העמדתו לדין של מוזס, חזקה על בג"ץ שיבחן היטב את העתירה המונחת לפניו ואת הטענה של 'איפה ואיפה'. אם ימצאו ראיות לסייבוי סביר להרשעה, בניגוד לעמדת רשויות התביעה, טוב יעשה בג"ץ אם יתגבר על רתיעתו הכללית מהתערבות בשיקול הדעת של היועץ המשפטי לממשלה". ■

דן אדליסט כותב ב"מעריב"

ה ר פ ת ק א ו ת ש ו ק ו ן

היחה אש מאחורי הענן שעלה מכחבת היח"צנות שפרסמו כל מקומוני רשת שוקן בשבוע אחד. רק "כל העיר" לא נכווה. כך נחרך הגבול בין עצמאות המערכת למעורבות מחלקת המודעות

ב"כל העיר" ואת מה שעוללו לה עמיתיו במקומונים האחרים. "גיליתי את המודעה ב'כל העיר' רק ביום שישי, גיליתי והתביישתי. אין לי מושג איך זה קרה ומה היה הסיכום עם מרלבורו, וזה גם לא מעניין אותי. מה שמחייב אותי מבחינה מצפונית זה מה שהופיע ב'כלבו' ואני צומד מאחורי מה שהתפרסם שם. אני יכול רק להגיד שאחרי שראיתי מה עשו בכתבה ב'כל העיר' ובעיתונים האחרים, השכתוב והקטעים שבחרו להוריד, התביישתי בכתבה."

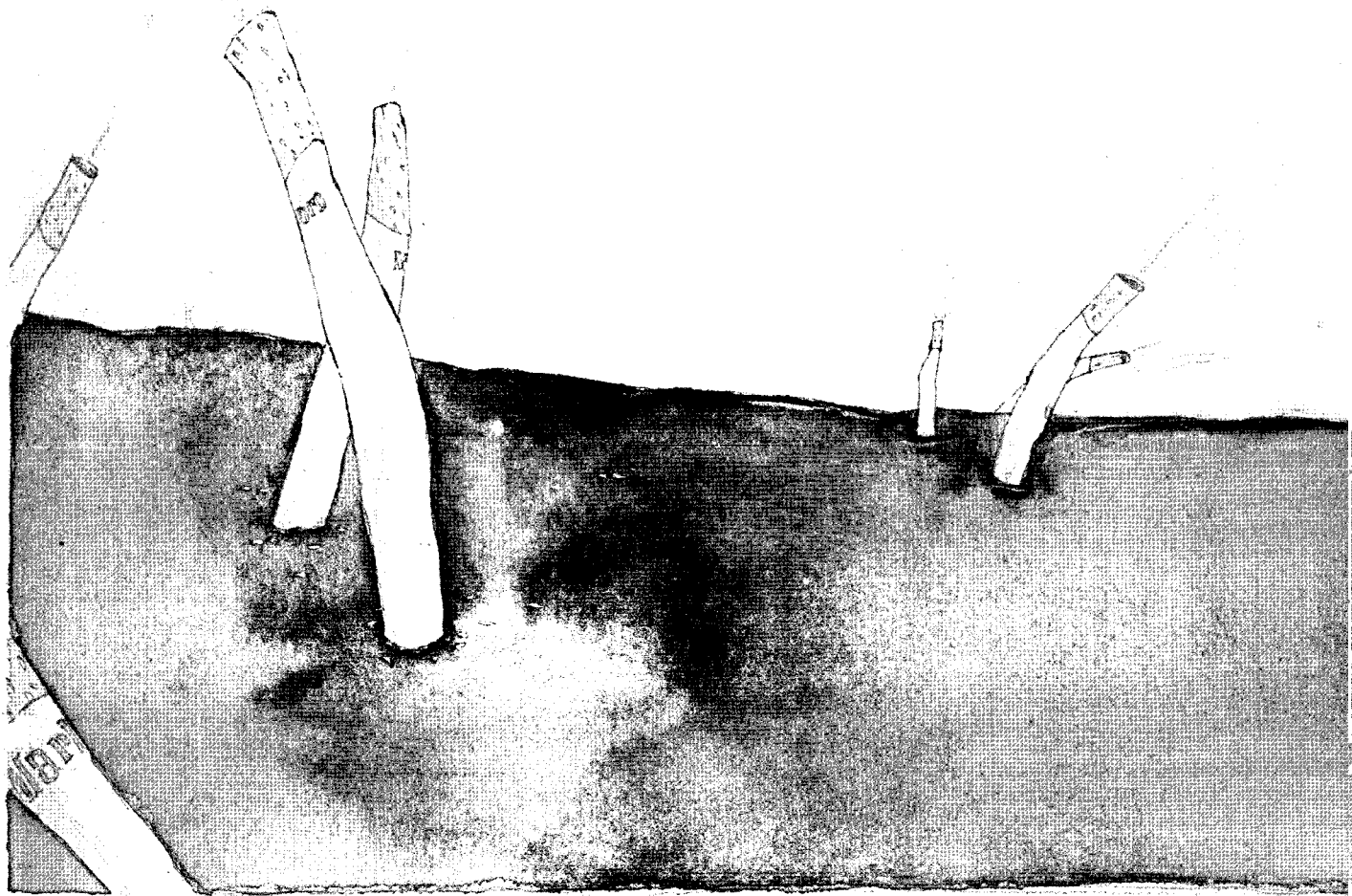
איך קרה שיגיד אלפיה, עורך ותיק של מקור-מזן גדול ברשת שוקן, הפך לשלמה ברבי

סנפלינג ורכיבה באופנועי שטה יחד עם משתתפים מכל העולם, בהם עיתונאים רבים שהגיעו לסקר את האירוע, וחזר לארץ עם כתבה המפרטת את חוויותיו בכל אחד מימי המסע. הכתבה הופיעה בכל עיתוני הרשת מלבד אחד - "כל העיר" הירושלמי. מי שהקפיד לקרוא היטב את "כל העיר" באותו שבוע, שם בוודאי לב כי הכתבה לא נעלמה לגמרי מדפיו - היא הופיעה כמודעת פרסום מת עם הפסבדונים "שלמה ברבי" ועם הציון המוכר "מדור פרסומי".

יגיד אלפיה מודה שבדיעבד הוא מתבייש בכתבה, בעיקר לאחר שראה את המודעה

ענת באלינום

ברשת המקומונים של שוקן מניחים, כנראה, שאין קוראים שמציצים בשני מקומונים שונים של הרשת באותו שבוע. קשה אחרת להסביר כיצד קרה שב-16 באוקטובר התפרסמה בעיתוני הרשת כתבת סינדקציה (כתבה המופצת לכל עיתוני הרשת במקביל) על "מסע ההרפתקאות של מרלבורו" שהתקיים ביטסה, ארצות-הברית. הכותב, יגיד אלפיה, בימים רגילים עורך המקומון החיפאי "כל-בו", הצטרף לעשרה ימי כיף של רפטינג,

נ א ר ין ה מ ר ל ב ו ר ו

את זה כחומר מערכתי, ובאופן עקרוני, זה היה יכול להופיע כמדור פרסומי בכל הרשת. אין לי בעיה עם ההתנגדות של 'כל העיר' לפרסום, אני לא מתווכח איתם - לא רוצים לא צריך. אנחנו ארגון פלורליסטי."

כאשר חזר יניר אלפיה ממסע ההרפתקאות בערבות יוטה וכתבתו באמתחתו, נחשפו הפערים בגישות של עורכי המקומונים לגבי השאלה האתית שעולה מנסיעה לצורך עבודה עיתונאית על חשבון גורם מסחרי ובעל אינטרס בפרסום. בניגוד להבטחה שנתן ורשבסקי לנציגי מרלבורו, ההחלטה אם לפרסם או לא עמדה למבחן שיקול דעתם של העורכים. ב"כלבו", עיתונו של אלפיה, נפרשה הכתבה הארוכה על פני ארבעה עמודים מלווים בתמונות, וגם במקומון "צומת השרון" היא קיבלה מקום נרחב. ב"העיר" נמצא פתרון ביניים: עורך המגזין, ארי פולמן, סירב לפרסם את הכתבה בחלק שעליו הוא אחראי, ועל-פי

פרסום, יוכה לכתבת סינדיקציה שתפורסם בכל עיתוני הרשת. כאן, בעצם, נעשתה הטעות שהביאה בסופו של דבר לפרסום המביך, מפני שורשבסקי, על אף היותו נושא בתואר "מנכ"ל הרשת", אינו ראוי להבטיח כל פרסום מערכתי בעיתוני הרשת. על-פי הנורמה המקובלת ברשת שוקן, כל מקומון הוא עצמאי ולעורכו ישנה הזכות הבלעדית להחליט מה יפורסם בו ומה לא. עורך "כל העיר", יוסף כהן, למשל, התנגד להבטחה שנתן ורשבסקי.

חוויה אנתרופולוגית

ורשבסקי אומר כי לא נתן הבטחה שהפרסום יהיה מערכתי: "זו עסקה מסחרית, אנחנו מבטיחים ליווי מסחרי בתמורה לפרסום מודעות. התחייבנו לפרסם את הכתבה בסינדיקציה ולכן זה התפרסם ב"כל העיר" כמודעה. הלכנו לחומרה שבחומרה, לא התחייבנו לפרסם

ב"כל העיר", וכתבה מערכתית הפכה לכפור לת עמודי פרסומת? ההצעה לצאת לסקר את מסע ההרפתקאות של מרלבורו הגיע לאלפיה מיוסי ורשבסקי, המנכ"ל המסחרי של רשת שוקן. ורשבסקי איננו עורך ולא אמורה להיות לו כל נגיעה לחלק המערכתי של המקומונים. הרעיון לשלוח כתב כדי לסקר את המסע עלה אצל ורשבסקי כאשר נפגש עם אנשי הפרסום של חברת פיליפ-מוריס, משווקת מרלבורו, בנוגע לעסקת מודעות שחתמה עמו החברה. במהלך פגישת העסקים, הציעו אנשי מרלבורו לשלוח למסע על חשבונם כתב מרשת שוקן, תמורת סיקור הולם בעיתוני הרשת, כפי שנעשה בשנה שעברה עם רשת "ידיעות תקשורת" ולפני שנתיים עם מוסף "7 ימים" של "ידיעות אחרונות". ורשבסקי קיבל את ההצעה והבטיח לאנשי מרלבורו כי המסע שלהם, אירוע שכל כולו נועד לצורכי שיווק

מתנות והטבות בתמורה לסיקור עיתונאי. הוא מייצג גישה שספק אם מרבית העיתונים, במיוחד המקומונים שאינם נהנים מתקציבים גדולים, יוכלו לעמוד בה, ואולי חשוב מכך – ספק רב אם ירצו. כהן: "אני, בניגוד לשאר העיתונים, לא מוכן לקבל כרטיסי טיסה או הטבות שונות ומשונות, וכבר אמרתי לכמה יח"צנים שפנו אלי, שאם הם חושבים שזה לא אתי מצדי, הם יכולים לפנות בתלונה

מדי למרלבורו. לא הסכמתי שזה יופיע במגזין ומפה זה עבר לרמי (רוטהולץ; ע"ב)."

על גופתי המתה

רמי רוטהולץ: "הבנו שניתנה איזושהי התחייבות שכל עיתוני הרשת יפרסמו את הכתבה. 'העיר' פרסם אותה בהמיצות גדולה, כי אנחנו חשבנו שהכתבה לא עומדת בסטנדרטים ובקריטריונים שלנו. לעורך תמיד ניתנת האופציה

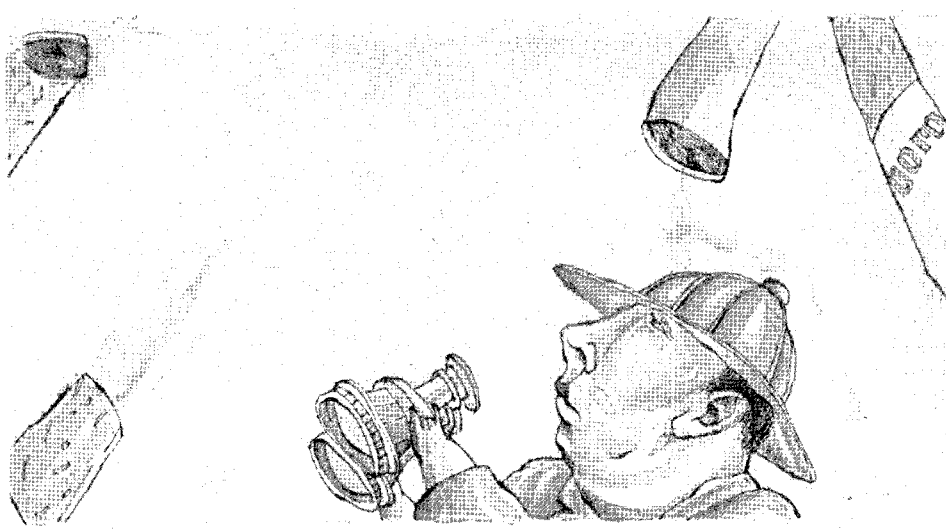
החלטתו של עורך העיתון, רמי רוטהולץ, בשל ההתחייבות למרלבורו, היא פורסמה בסופו של דבר בגרסה מקוצרת מאוד בעמוד שלא שייך לשום חלק מוגדר של העיתון, וזוכה ב'העיר' להגדרה הלא מחמיאה "אקס-טריטוריאלי" – עמוד ששום עורך בעיתון אינו מעוניין בו. ב'כל העיר', כאמור, נדחתה הכתבה על הסף מעמודי המערכת על-ידי העורך יוסף כהן, ומצאה את דרכה, בתיווכו של ורשבסקי, אל עמודי המודעות.

אלפיה אומר כי הוא הכין את הכתבה מתוך מודעות מלאה לרעיון השיווקי שעמד מאחורי, וכי הצליח למרות זאת לשמור על קני-מידה של עבודה עיתונאית בלתי תלויה: "אני יצאתי לסקר חוויה שנראתה בעיני חוויה אנתרופולוגית. היא חלק מאיזושהו רעיון שתופס יותר ויותר בעולם: מסעות מהסוג של מרלבורו, או ה'קאמל טרופי', משווקים תדמית באמצעות סיקור המסע על-ידי עיתונאים. זה דבר שהייתי בהחלט מודע לו כשיצאתי לעשות את הכתבה. היה ברור לי שיש כאן משחק שאני חלק ממנו ושאני לא מתכוון להתלהם בכתבה. אני חושב שיש בכתבה שכתבתי אלמנטים ציניים, ביקורתיים ואפילו סרקסטיים. כשהייתי שם, לא הרגשתי שאני מחויב למרלבורו, אין לי מושג כמה מודעות שלהם פורסמו ובאילו עיתונים. לא שאלתי וזה לא מענייני".

אבל הם שילמו על הנסיעה שלך ואירחו אותך כיד המלך. זה יוצר מחויבות מסוימת מצדך, לא?

אני מספיק בעל ניסיון ומספיק אינטליגנט כדי שלא יקנו אותי באמצעות טיסה במחלקה הראשונה או ארוחה טובה במקום זה או אחר. יצאתי לשם לסקר את החוויה על הצ'ופרים שלה ועל החסרונות שלה. היו בה לא מעט חסרונות ואני נגעתי בהם בכתבה. במידה מסוימת, כל האירוע הזה הוא מאוד מאוד שמאלצי. הוא ממוסחר, זה שמאלץ אמריקאי ומי שקרא את הכתבה, היה יכול להבין את זה. ספק רב אם הקוראים אכן היו יכולים לחוש את הנימה הצינית והסרקסטית בכתבתו של אלפיה. יוסי אשד, עורך "צומת השרון", למשל, חושב שהכתבה היתה מהנה ומבדרת, והוא לא התלבט לפני פרסומה: "השיקולים היו מערכתיים, זו כתבת פאן, כתבה יותר קלילה ואוורירית שהתפרסמה אחרונה מבין ארבע כתבות המגזין שלנו. קראתי את הכתבה ואחרי שקראתי אמרתי – נחמד נורא, נפרסם את זה".

ב'העיר' לא חשבו שזה נחמד נורא. ארי פולמן: "אני לא הסכמתי להכניס את הכתבה למגזין שאני עורך כמו שהיא נראתה. אפשר היה לעשות את זה אחרת, אפשר לנסוע לכתבות יחסי-ציבור, אבל יש דרכים לכתוב את זה אחר-כך. כמו שזה היה כתוב לא רציתי להכניס את זה, כי היתה בזה פרסומת גדולה

למועצת-העיתונות. הם משום מה לא עשו את זה עד היום. התקשורת צריכה לשמור על העצמאות שלה בכל מחיר. אם נושא הוא מספיק חשוב וראוי לסיקור, אז כלי התקשורת צריכים להשקיע בו את הכסף הדרוש ממקורו-תיהם, ואם נושא לא ראוי לסיקור, אז זה שגורם מסחרי הוא בעל אינטרס לתרום כרטיסי טיסה או טובות הנאה אחרות לעיתונות, זו לא סיבה שהעיתונות אכן תטפל בנושא הזה. "אני לא יודע עד כמה מסע של מרלבורו בערבות יוטה או אריוונה עונה על ההגדרה 'חובת הציבור לדעת'. קורים מספיק דברים מעניינים בישראל שלא זוכים לכיסוי מספיק, כך שאין סיבה אמיתית למר ולנסוע לחו"ל". החיכוך שנוצר בין חלק מעורכי המקומונים של רשת שוקן למנכ"ל המסחרי של הרשת סביב המסע של מרלבורו נוגע בשאלה שעולה כמעט באופן יומיומי בעבודה העיתונאית: היכן עובר הקו בין שיתוף פעולה לגיטימי עם גורם מסחרי, לבין התמסרות מוחלטת לרצונו בפרסומת. השאלה נוגעת במיוחד לתחומי סיקור הקשורים לצרכנות – בידור, ספרות, תיירות, רכב, יופי, אופנה וכו', שסיקורם כרוך מטבע הדברים בחוויות שיש בהן לפחות מראית עין של קבלת טובות הנאה (כתבי הרכב יוצאים לחו"ל לנסיעות מבחן על חשבון יצרני רכב, כתבי הבידור מקבלים הזמנות וזוגיות להצגות בכורה, כתבי צרכנות מקבלים מוצרים חינם ומדווחים עליהם, וכד'). האירוע של מרלבורו הציג לכתב המסקר עשרה ימי כיף בחו"ל שבמהלכם הוא חווה

לפסול כתבה משיקוליו שלו וכך נהג 'כל העיר'. אני נהגתי לקולא. הוצאתי את זה מהמגזין, כי לא רציתי לכפות על המגזין משהו שאני עצמי לא חושב שהוא עומד בקריטריונים שלי, אבל כן החלטתי לכבד את ההבנות שהושגו. זו היתה החלטה שלי. אני החלטתי לא להפעיל את הסמכויות שלי ולהגיד לוורשבסקי, 'לא מעניין אותי ההבנות שהושגו עם מרלבורו'. יוסף כהן אמר כנראה, 'על גופתי; אם זה לא עומד בקריטריונים, זה לא נכנס'. אני אמרתי, 'נ'קצר אותה מאוד, נעשה ממנה דבר הכי קרוב למתקבל על הדעת ונפרסם'. יוסף כהן אכן אמר משהו כמו "על גופתי המתה". ורשבסקי התקשר אלי וביקש ממנו לפרסם את הכתבה בעיתון ונענה בלאו נהרץ. כהן: "הבנתי מהשיחה עם ורשבסקי שיש איזושהי מחויבות למרלבורו, סירבתי לפרסם ובכך נסתיים העניין. לא הופעל עלי כל לחץ נוסף לפרסם את הכתבה בחלק המערכת". הפעם הבאה שבה פגש כהן את הכתבה היתה כאשר פתח את העיתון ביום שישי והופתע לגלות אותה בין עמודי המודעות. "גיליתי את הכתבה עם הכיתוב 'מדור פרסומי'. לא ידעתי שהם הולכים לפרסם את זה כך. אני עושה את הליי-אאוט של העיתון מבחינה מערכתית, ומבחינתי החלקים שמיועדים למודעות הם חללים שחורים. אם מרלבורו רוצה לפרסם מודעה, זה בסדר מבחינתי, לא אכפת לי איך הם משווקים את עצמם, כל עוד זה מופיע כמודעה". כהן הוא הסמן הקיצוני בשאלה של קבלת

המוכ"ל חרג מסמכותו

עמוס שוקן, מו"ל "הארץ" ורשת שוקן, תומך עקרונית בגישתו של כהן, אך מודה כי אינו בטוח שהיא הכלל הנכון לכל העיתונים שבבעלותו: "זה הסטנדרט שהוא קבע ב'כל העיר' וזה הסטנדרט שקיים גם ב'הארץ', אבל אני לא יודע אם זה צריך להיות הסטנדרט גם ב'מלאבס', למשל. אם יבוא יצואן פתח-תקווה אי יגייד, אני רוצה להזמין כתב של 'מלאבס' לסיור בשווקים שלי באירופה, ואם העורך ימצא בזה עניין עיתונאי, אני לא יודע אם צריך להתעקש שגם ב'מלאבס' יתקיים סטנדרט כזה. זה סטנדרט בהחלט רצוי, אבל המצוי-אות הכלכלית של עיתונים שונים היא שונה, ולפי זה יכול עיתון להחליט אם הוא יקבל הזמנה של חברה, בין אם זו נסיעה לחו"ל, ובין אם זו הזמנה לסקר הצגת תיאטרון.

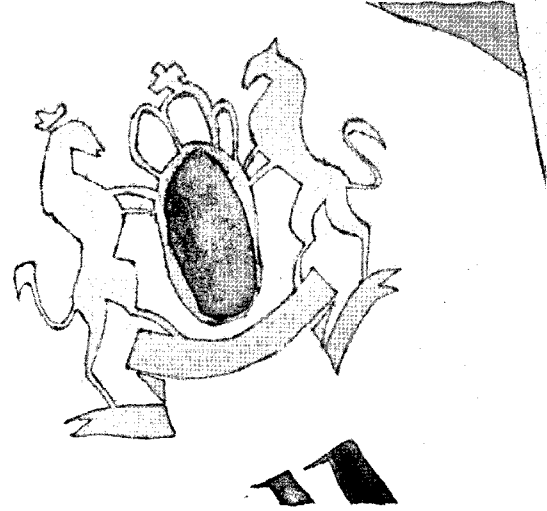
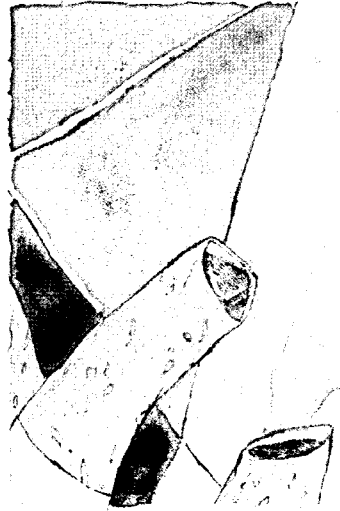
לגבי גלגולה של הכתבה על מסע ההרפתקה אות של מרלבורו, מודה שוקן כי היתה בה חריגה מסמכותו של מנהל החלק המסחרי לכיוון החלק המערכתני של המקומונים. "יוסי (ורשבסקי; ע"ב) היה מרוצה מכך שקודם פנו ל'ידיעות אחרונות' ועכשיו פנו לרשת שוקן, ואמר להם שהוא בטוח שזה יתפרסם בסנידיקציה. לא היתה התניה של פרסום מודעות תמורת סיקור, אבל היתה כנראה איוושהי הבנה שהכתבה תתפרסם בכל הרשת, והבנה כזו היא חריגה מסמכות, מפני שברשת כל עורך הוא עצמאי והוא מחליט מה יפורסם ומה לא. הדבר הלא נכון פה זה שלא דיברו עם כל העורכים, ויצרו את הרושם אצל מרלבורו שזה יהיה בכל הרשת, ואז כשעורך אחד התנגד, נוצר מצב שבו אמרו, 'איך ברירה, אנחנו לא יכולים שהכתבה לא תופיע בגיליון הזה, אז זה ייכנס בצורה של מדור פרסומי'."

ורשבסקי חושב שמדובר במהומה על לא מאומה. "היתה לנו איזשהי מחויבות לחברה כי שלהנו כתב. ב'כל העיר' לא רצו את זה, אז זה התפרסם כמודעה", הוא אומר. מתוך הדברים של ורשבסקי באמת לא ברור מהו ההבדל העקרוני בין מודעת פרסומת לכתבה עיתונאית. זו אולי העדות הטובה ביותר למכשלה שטמונה במציאות שבה חברות מסחריות יוצרות אירועים רק כדי שיזכו לכיסוי תקשורתי, ועיתונים יוצרים כתבות רק כדי לרצות את החברה המפרסמת ולחלק הטבות לכתבים. הקוראים של רשת שוקן באותו שבוע קיבלו בן-כלאיים מזור - מוצר שאינו בדיוק פרסומת אך גם אינו בעל ערך עיתוני אי רב. משהו שהוא לא ממש כתבה ושהכותב אינו גאה בו בדיעבד, אבל גם אינו בדיוק חיבור יח"צני, ושאינו הפרסום של החברה לא שבעו ממנו נחת, כפי שמעיד ורשבסקי. ■

ענת באליוט היא סטודנטית לתואר שני בפסיכולוגיה

"כל העיתונות עובדת בצורה כזו, כולל אלה שיבואו ויגיידו שהם מתנגדים לדברים האלה. כאשר הם מקבלים מהוצאת 'כתר' ספר חינוך לביקורת, הם לא שילמו על הספר, הם קיבלו אותו חינם כדי לבקר. עיתונים שמתחסדים בנקודה הזאת, אני לא חושב שהם שולחים את הספר בחזרה להוצאה או שולחים החזר כספי. הספר ניתן להם חינם והם שומרים לעצמם את הזכות לבקר אותו באופן חסר פניות. עיתונים

שמתחסדים בנקודה של מרלבורו, שלחו בעבר את כתבי הרכב שלהם לחו"ל על חשבון חברות הרכב כדי שיביאו כתבות."

יוסף כהן מודה כי בעבר, גם לאחר שנכנס לתפקידו, פורסמו ב"כל העיר" כתבות שהיום לא היו עומדות בקוד האתי שהוא מנסה להגן בעיתונות. הוא גיבש את המדיניות שלו וזמן לא רב לאחר שהחל לערוך את העיתון, לפני כשנתיים, ובחודש יולי האחרון החליט להפוך אותה לרשמית באמצעות מכתב שהוציא לעובדי העיתון והוגדר כחלק מתנאי העסקה שלהם. הסעיף הראשון במכתב לעובדים קובע כך: "הכותבים ב'כל העיר' לא יקבלו כל טובת הנאה מגורם חיצוני. טובת הנאה לצורך העניין היא ארוחות, אירוח, כרטיסי טיסה וכדומה ומוצרי צריכה למיניהם. אם לדעת הנוגע בדבר יש הצדקה לקבלת מה מהג"ל, עליו לפנות ולבקש את אישור עורך העיתון." רשת שוקן ידועה בהפרדה החמורה שלה בין חלק המודעות לעבודות המערכת, ולמרות זאת, ספק אם עורכי המקומונים האחרים ברשת יאמצו בשמחה את הסטנדרטים שקובע כהן. כללים אלה פירושו ויתור על כתבות רבות שהן גם בונוס לכתבים וגם מעניקות תחושה מסוימת של יוקרה לעיתון, מפני שהן קשורות במוצרי יוקרה ובנסיעה מיוחדת לחו"ל. אין לשכוח גם שחלק מכתבות אלו מביאות מידע שהוא חשוב ומעניין לקוראים. שלא לציטוט, יטענו המתנגדים למדיניות של כהן ברשת שוקן, כי העמדה של "כל העיר" היא מתחסדת ולא מציאותית.

הרפתקאות ספורטיביות, נהנה מארוחות משוכחות וזכה לאירוח שכל כולו נועד לענג אותו ולספק לו חוויה נעימה. מעצם טיבה, מסגרת הסיקור הו משטשטשת את ההגדרה בין עבודה עיתונאית ליח"צנות לשמה מפני שהיא נעשתה אך ורק לצורך הסיקור העיתונאי, ובלעדיו - לא היה לה קיום. בעבור הפרסום אים של מרלבורו, לסוג כזה של פרסום חשיבות רבה, מפני שהוא מאפשר להם לעקוף את

האיסור על פרסום סיגריות ולקשור את שם החברה בתדמית בריאה, טבעית וגברית.

כולם נוהגים כך

עורכי המקומונים מודעים היטב לאינטרס המסחרי שעומד מאחורי אירוע כמו מסע ההרפתקאות של מרלבורו, ולמרות זאת, עורך "כל העיר" היה היחיד שדחה על הסף את הסיקור המתוכנן.

רוטהולץ: "מכיוון שאני עורך מקומון ואני לא יכול לשלוח כתבים בנסיעות צ'ופר לחו"ל כי אין לנו תקציב לזה, אם גורם מסחרי פונה אלינו בהצעה לעשות כתבה, אני לא פוסל את זה על הסף. הסיכום עם אותו גוף שמתנדב לממן את הנסיעה והשהות של הכתב הוא שהכתבה תעמוד בסטנדרטים עיתונאיים. זה מקובל על החברות בדרך-כלל."

אלפיה אומר כי לא יהסס לשלוח טוב כתב מעיתונו לאירוע של מרלבורו שיתקיים בשנה הבאה. "מהכתבה מוכן לגמרי שמדובר באירוע על חשבון מרלבורו, גם אם זה לא כתוב באופן מפורש. אף אחד לא קנה אותי. הכתבה אולי לא מכסחת, אבל היא בהחלט ביקורתית. אני לא שולל מימון של חברות בשני תנאים: האחד, שיהיה ברור לגמרי שהעיתון אי נשלח מטעם החברה, והשני, שתהיה חירות מוחלטת לעיתונאי לתאר את החוויה ללא משוא פנים. אם אני מסתכל על כתבות שהו-פיעו בעבר ב'כלבו' במבצעים מהסוג הזה, אני בהחלט מוצא כתבות מאוד ביקורתיות שאני בטוח שהחברות המממנות לא אהבו.

טוב לים ושרץ בידם

כתב של מקומון חדר למטה הבחירות של רון חולדאי במסווה של מתנדב. ניתנה לו גישה חופשית למחשב. האם זכותו לחשוף בדרך זו אח סודות מערכת הבחירות של המועמד? על ההתחזות ככלי עבודה

אורנה לנדא

"לא אמרת לי בדיוק מאיפה את", אמר הפסיכולוג אלי פלח כשהתיישבנו בסלון ביתו. "אמרתי לך...", ניסיתי להזכיר.

"כן, כן. אני יודע שהצגת את עצמך, אבל... יש איזו דרך שאוכל לוודא את זהותך?"

תעודת זהות, כרטיס קופת-חולים ועיתון מאותו יום, שבו התפרסמה במקרה כתבה שהו-כיתה את זהותי כעיתונאית, הניחו את דעתי של פלח. "את יודעת איך זה", התנצל אחר-כך. "מי שנכווה ברותחין נוהר בפורשין".

לפני כשבע שנים פורסמה כתבת תחקיר גדולה ב"ידיעות אחרונות" מאת מלי קמפנר ומרדכי גילת, שחשפה שיטות עבודה של אלי פלח, שכללו מגעים בעלי אופי אינטימי במטופלות. במסגרת התחקיר שלח העיתון לפלח נשים אחדות במסווה של מטופלות. אלו, מצוידות במכשירי ציתות וצילום, תיעדו את הפגישות עם פלח. בעקבות הכתבה, שעוררה בשעתה רעש גדול, הוגש כתב-אישום נגד הפסיכולוג. הוא הורשע בבית-משפט ונשלח לכלא.

חודשים אחדים אחרי שחרורו, היה לפלח מפגש נוסף עם העיתונות - ושוב בזות בדוויה. במקרה זה שלח אליו "מעריב" את הכתבת גיל זאבי, שהציגה את עצמה בשם בדוי והתעקשה להיות מטופלת שלו. פלח, לטענתו, חשד כי מדובר במתחזה כיוון שהיו לדבריו נסיונות קודמים להגיע אליו באמצע-עים מעין אלה. למרות זאת הסכים להיפגש עם זאבי, פגישה שהסתיימה, על אף שהתחתי-זות נחשפה, בכתבה במוסף "סופשבוע".

"התחזות היא חוויה מוצעת כי היא מערערת

את המציאות", אומר פלח. "אדם בא ומציג את עצמו כאינסופיות ופתאום אתה מגלה שהיית במקום אחר לגמרי. ואתה אומר לעצמך, 'אני טיפש', 'אני תמים', 'איך עשיתי את זה'. זו חוויה שיוצרת זעזוע קשה מאוד וגורמת לאובדן הביטחון שלך ביכולת שלך לפעול".

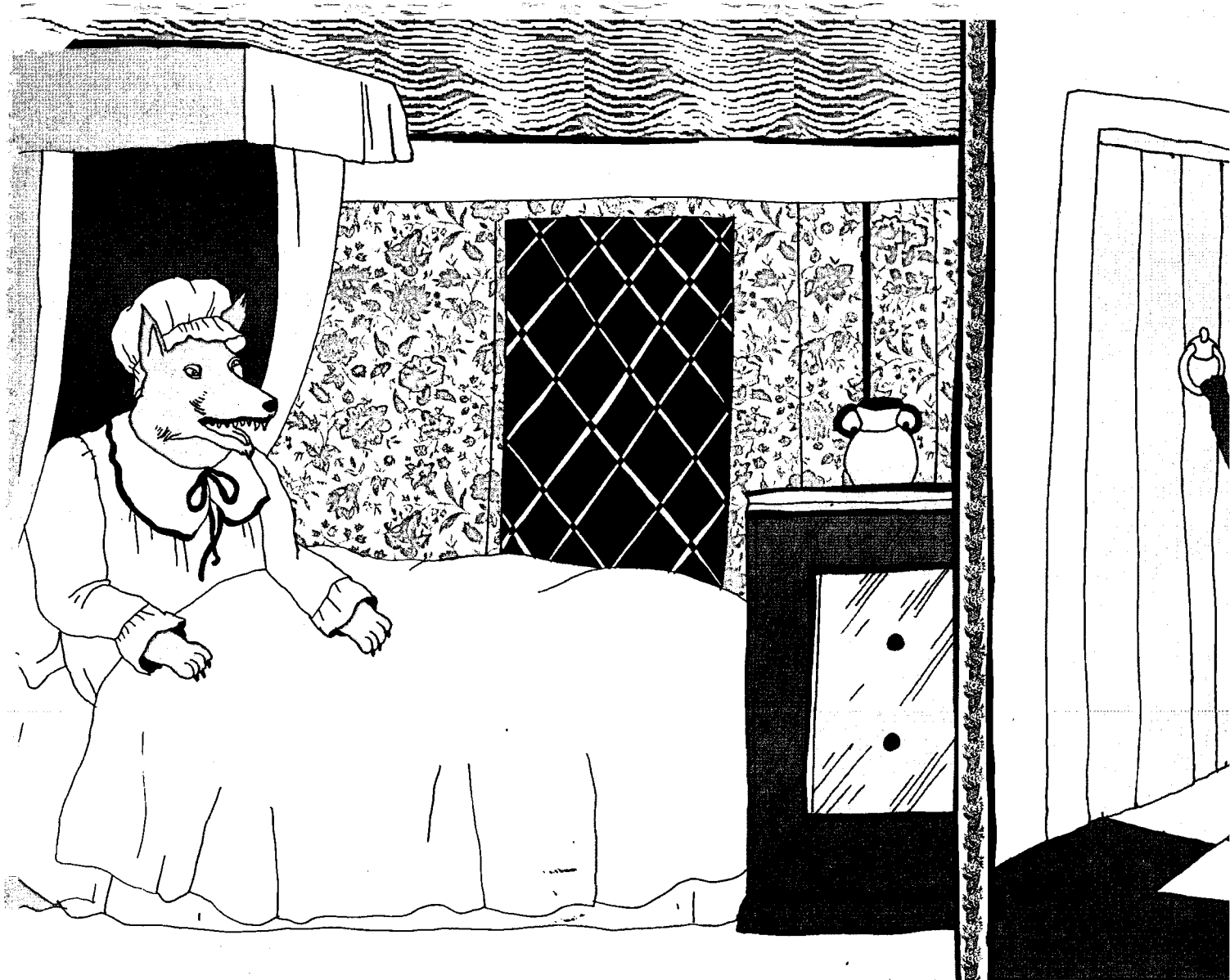
מעטים האנשים שיצא להם להיות אובייקט, או אם לדייק, קורבן, של שתי כתבות עיתוני-איות הכרוכות בהתחזות. אבל דווקא ההתנ-סות הכפולה של פלח מדגימה את העלייה בשכיחות השימוש בטכניקת ההתחזות כאחת מדרכי העבודה העיתונאית. טכניקה, שעל אף יעילותה בנסיבות שונות, מעלה שאלות אתיות נוקבות.

על אף שידועה הבעייתיות של התחזות כאמצעי בעבודה העיתונאית, לא התגבשה מדיניות ברורה ואחידה בסוגיה זו. מכל כלי התקשורת בארץ, כללי הרשות השנייה לשלו-ויזיה ולרדיו מ-1994 מציגים את העמדה הברורה ביותר. "לא ישתמש בעל זיכיון לשם השגת מידע באמצעים כגון הקלטה נסתרת, התחזות או תחבולה", נאמר שם, "אלא אם כן קיים עניין ציבורי מובהק במידע, בהעדר דרך סבירה אחרת להשיגו, לאחר החלטה של העורך הראשי ובכפוף להוראות כל דין". דרך דומה - כלומר כוזמת התחזות רק במקרי-רים נדירים ביותר - נקבעה גם על-ידי נציגי-בות התלונות של העיתונות הבריטית: בכללי התנהגות לעיתונאים שם נקבע כי עיתונאי לא ישיג "בדרך כלל" מידע או תצלומים בדרכי הטעיה והתחזות או בתחבולות עורמה, וכן כי "תחבולה יכולה להיות מוצדקת רק לטובת הציבור ורק כאשר אין אפשרות להשיג את החומר בכל דרך אחרת".

לעומת ההנחיות הללו, מותר דווקא תקנון

האתיקה של מועצת העיתונות, כפי שהתקבל בשנת '96, רושם מעורפל יחסית. סעיף 20 בתקנון דן באמצעים פסולים להשגת מידע ומונה אותם אחד לאחד: "אלימות, סחיטה, איום, פיתוי, חדירה שלא כדין לרשות הפרט, האונת סתר שלא כדין וכל אמצעי אחר להשגת מידע העלול לפגוע באופן המור באמון הציבור בעבודה העיתונאית". התחזות כשלעצמה אינה מוזכרת בו. יחד עם זאת, חדירה שלא כדין לרשות הפרט עשויה בהחלט להיות מרכיב בטכניקת ההתחזות. תקנון האתיקה גם מזכיר את השפעתן של שיטות עבודה שונות על דימויו של המקצוע בעיני הציבור, ואיכור זה עשוי, אם לא לפסול את ההתחזות מבחינה אתית, לדחוק אותה לשי-מוש כאמצעי אחרון.

די בתקדימים אחדים מהארץ ומהעולם כדי להעיד שלפחות במקרים מסוימים עשויה

איורים: רוחו

לכאורה, לא רק עבודה עיתונאית מצוינת וגם יעילה (קונים רבים נטשו את רשת המרכז לים בעקבות שידור הכתבה), אלא גם מקרה מובהק העונה להגדרה של שימוש באמצעי ההתחזות כשאין אמצעי אחר. שהרי לא ניתן היה להוכיח את השיטות הפסולות הנהוגות ברשת ללא תיעודן באמצעות המצלמות המוסר-ות שעל גופן של התחקירניות, שהתחזו לעובדי דות תמימות. ולמרות זאת, רשת "פור ליון" הגישה תביעת פיצויים על הונאה והדירה לפר-טיות כנגד איי.בי.סי, וזכתה בפיצויים גדולים (5.5 מיליון דולר). מסתבר כי חבר המושבעים שוכנע שהכתבה הושגה באמצעות רמאות, הסגת גבול והפרת אמונים וביכר את תרמית רשת המרכזים על פני זו של רשת הטלוויזיה. בסיפור הזה יש ודאי כדי ללמד על שיטת המושבעים וחסרונותיה, וכפי שמעיר משה נגבי, מרצה בכיר לדיני תקשורת ואתיקה

אברהם ברזילי, עורך "עובדה": השימוש בהתחזות מוצדק רק כמפלט אחרון, ורק במקרים שבהם החשיבות הציבורית של התוצאה היא חד-משמעית

ובמחלקת הבשר בכמה סניפים של הרשת והנציחו, באמצעות מצלמה נסתרת, את עובדי הרשת אורזים מחדש מוצרי מזון שפג תוקפם, מסווים בשר מקולקל כבשר טרי ונוקטים אמצעים בלתי כשרים נוספים במידה-זור המזון שיימכר אחר-כך לצרכנים תמימים.

התחזות לפגוע בדימויים של עיתונות ושל עיתונאים. בספרו "אתיקה עיתונאית" מביא משה רונן את הטענות שעלו בזמנו (ולא אומי-תו), ולפיהן שודרה רשימת הנפגעים באסון פיצוץ אוטובוס דן בדיונוגוף באוקטובר '94 בטלוויזיה כתוצאה ממעשה התחזות של עיתונאית שהציגה את עצמה כעובדת סוציא-לית, וכך קיבלה את רשימת הנספים. רונן, שמקדיש בספרו פרק מאלף לסוגיית ההתח-זות, קובע שזו התנהגות פסולה שאינה עומדת בקני-מידה עיתונאיים.

אבל ישנם מצבים אחרים, פחות חד-משמעיים. רונן עצמו לא רואה כל פסול, למשל, בתחקיר ששודרה התוכנית "פריים טיים לייב" של רשת איי.בי.סי בשנת '92 על איכות המזון ברשת מרכולים אמריקאית בשם "פור ליון". שתי תחקירניות של התוכ-נית התקבלו לעבודה כמוכרות במעדנייה

אנוניברסיטה העברית, הערוער, שיתקיים שלא בפני מושבעים, יהפוך מן הסתם את פסק-הדין על פיו. אבל א"מ רוזנטל, לשעבר עורכו הראשי של ה"ניו-יורק טיימס", פרסם בעקבות הפרשה מאמר מפתיע. רוזנטל, כמו-כן, אינו מצדיק את רשת "פוד ליון", וגם לא את פסק-הדין, אולם הוא טוען שנוהג ההתחזות (כולל השתלת מצלמות נסתרות, מכשירי ציטות וכו') "מבזה את העיתונות". "סיפורי התחקיר החשובים ביותר לא הושגו על-ידי כתבים שהתחפשו לקוראי שעונים או עובדי מחסן", כתב רוזנטל, "הם נכתבו בידי עיתונאים שהיה להם האומץ לאסוף די מידע כדי להדפיס את הסיפור". רוזנטל הוסיף כי מעולם לא נתקל בסיפור עיתונאי שפרסומו הצדיק התבוות מסוג של התחזות.

כמובן, מודה רוזנטל, סיפורים כאלה ייתכנו. צילום קורבנות של פשעי מלחמה, תיעוד טבח המונים, שחיתויות בממשל ונסיבות נוספות מצדיקות התחזות גם לדעתו. הוא טוען שסיפורים כאלה הובאו בעבר על-ידי עיתונאים בלתי מתחזים. לגבי רבים ודאי צודק רוזנטל, אבל כל עיתונאי ישראלי, שסיקר את המתרחש בשטחים בשנות האינתיי-פאדה, יודע עד כמה שכיח וחיוני היה להתחזות ל"לא עיתונאי" כדי להגיע לסיפור האמיתי. וכפי שמוזכר משה רונן בספרו, גם כתבות בעלות אופי חברתי, כגון כתבתה של אורנה קדוש ב"חדשות" על תנאי העבודה במפעל טקסטיל בדימונה, לא היו יכולות להיכתב אלמלא נמנע העי-תונאי מלהזדהות ככזה.

על הפרק עומדת אם כן השאלה עתיקת הימין, אם המטרה מקדשת את האמצעים. או כפי שמנסח זאת נגבי: "השאלה אם העניין הציבורי מצדיק שימוש באמצעי זה. כשלעצמי", הוא מוסיף, "אני גורס שהתחזות היא לגיטימית כל עוד לא נגרם נזק לאנשים, מלבד כמובן לעברייני עצמו, שאותו ההתחזות באה לחשוף. אבל אין פה פתרונות בית-ספר; עיתונאים שונים יציגו עמדות שונות".

כתב מוסף "סופשבוע" של "מעריב", משה זונדר, מודה כי הוא משתמש בטכניקה של התחזות "באופן די שגרתי". "בכל פעם שאני מרגיש שיש חומר שאני יכול להשיג בדרך הון, ולא בדרכים קונבנציונליות, חומר שיש לאנשים אינטרס להסתיר, אני משתמש בהתחזות", הוא אומר. "זו לא אופציה ראשונה מבחינתי, אבל אני בהחלט לא מהסס להשתמש בה".

זונדר, שמרבה לערוך תחקירים, השתמש בהתחזות בכמה כתבות שזכו להד תקשורת רב. פרשת הפסיכולוג גרעון לפיד, למשל,

שנתן, תמורת תשלום, הערכות פסיכולוגיות שנועדו לסייע בהורדת פרופיל, וכן תחקיר גדול על סחר בכליות.

אבל גם זונדר גורס שלהתחזות קווים אדומים. "שאילת זהות של מישהו אחר, למשל, היא משהו שמעולם לא עשיתי", הוא אומר. "אני פשוט לא מזדהה כעיתונאי. אני לא מוכן להזדהות בשם אחר ולתת למישהו פתחון פה שהשגתי את החומר בדרכים לא כשרות".

הגישה שמציג זונדר, שלפיה דרך ההתחזות היא כשרה, כאמצעי קיצוני אמנם, כל עוד נשמרים כללי יסוד כגון הימנעות מהתחזות לא חוקית, משותפת גם לעיתונאים אחרים. ברמה הפלילית, כל עוד אין התחזות למישהו אחר או לבעל תפקיד כגון שוטר או חייל, אין זו עבירה על החוק. עיתונאים רבים שמים לעצמם סייג נוסף ונמנעים, כמו זונדר, גם

ההיצמדות לאמת טכנית ולחצאי אמתות (פרת הוא אכן סטודנט) היא הנתיב שבו צוע"דים עיתונאים רבים במהלך עבודה הכרוכה בהתחזות, מתוך רצון שלא לשקר ממש. משה רונן מציג בספרו אבחנות נוספות. למשל, בין התחזות של עיתונאי לאיש מרות, כגון עובדת סוציאלית או שוטר - התחזות שהוא מגדיר פסולה - לבין התחזות ל"אדם מן היישוב". משה רונן מזכיר גם את תחקירה של אורנה קדוש ואת התחקיר של "עובדה", ולגבי שני המקרים הוא מביע את דעתו כי מדובר בעבירה עיתונאית מצוינת שאין בה כדי לפגוע באתיקה העיתונאית.

אברהם ברזילי, עורך התוכנית "עובדה", אומר כי מבחינתו השימוש בהתחזות מוצדק רק כמפלט אחרון, ורק במקרים שבהם החשיבות הציבורית של התוצאה היא חד-משמעית. "אם הייתי יכול להימנע מהתחזות הייתי עושה זאת", הוא אומר, "משום שאני חושב שגם עיתונאי לא צריך לבצע עבירות במסגרת עבודתו. ואני חורג מהכלל הזה רק אחרי התלבטות קשה ביותר. לא הייתי משתמש בהתחזות כדי להראות שבתנות אחת קולה עולה שתי אגרות יותר מבחנות אחרת".

ברזילי מוסיף שבתחקיר על הגיורים תמורת תשלום באה ההתחזות רק כצעד משלים, לאחר שהיו בידי המערכת פרטים שאומתו ממקורות אחרים. ההתחזות, הוא אומר, באה כדי לספק עדות ניצחת, גם ברמה המשפטית, לנכונות המידע. "אם התוצאות לא היו מובהקות", הוא מוסיף, "הייתי גונב את התחקיר למרות שהשקעתי כסף. כי אני תמיד יודע שטבלתי כששרץ בידי, והשאלה היא מה גודל השרץ לעומת קופת השרצים של נושא הכתבה".

מול גישתו של ברזילי, הגורסת כי יש מקום להתחזות כשמדובר בנושאים בעלי חשיבות חברתית בולטת, ישנה גם תופעה של התחזות לשם כתיבת כתבות שיומרותיהן העיתונאיות אינן גבוהות כל-כך; כמעט הגרסה העיתונאית לבדיחות המצלמה הנסתרת של שנות השבעים. לפני חודשים ספורים פרסם הכתב אלון חילו מרשת "ידיעות תקשורת" כתבה, שבה תיאר את המתרחש בשני מטות הבחירות של המועמדים לראשות העיר תל-אביב, דורון רובין ורון חולדאי, שאליהם חדר במסווה של מתנדב. "זו היתה הפעם הראשונה שהתחזיתי ולא היתה לי התלבטות", הוא אומר. "זה קונצפט מוכר בעיתונות. אבל ברמה האישית, כיוון שזה היה דבר חדש, היו נקודות שעצרתי במהלך העבודה ושאלתי את עצמי אם זה נכון. למשל, אצל רון חולדאי, קודמתי די מהר ומצאתי את עצמי יושב על מאגרי המידע

משימוש בשמות בדויים. למשל, אילון פרת, כתב "כל העיר" ותוכנית הטלוויזיה המקומית "זמן ירושלים", התחזה לפני קרוב לשנתיים, במסגרת עבודתו כתחקירן בתוכנית "עובדה", לבחור המבקש להינשא לבחורה נוצרייה. פרת ושותפתו להתחזות הופיעו בפני רב שנודע להם כי הוא מגייר גיורי בזק תמורת תשלום שמן. בתוכנית ששודרה בראשית 97' נראה הרב מבטיח לזוג לגייר את הבחורה תמורת 15 אלף דולר.

אילון פרת אומר שלא היו לו התלבטויות בנוגע להתחזות. עם זאת הוא אומר, "היה לי חשוב להזדהות בשמי. בעיקרון אני לא מוכן אף פעם להציג את עצמי כמישהו שאני לא. הוא (הרב) לא ידע שאני עיתונאי ולא שאל".

ואם היה שואל? לא הייתי אומר שאני עיתונאי. הייתי אומר שאני סטודנט.

שלהם, ואז אמרתי לעצמי: "רגע, בוא נעצור כאן, לאן אני ממשיך מכאן?"

תחקירן תאב סקופים היה, כמובן, שש על ההודמנות לבדוק אם יש משהו חשוד במאגר המידע של חולדאי; איזה תורם מפוקפק, למשל, אבל חילו לא נכנס למאגר המידע. "הסכמתי לקחת את המשימה הזו כי זה לא תחקיר אלא בסך-הכול דרך להביא רשימת צבע", הוא מסביר. "בתחקירים רציניים אני מאמין שקודם כל צריך לנסות דרכים אחרות, פחות בעייתיות מבחינה אתית".

ובגלל זה לא לחצת "אנטר" כשישבת על המחשב עם מאגר המידע?

עשיתי מה שעשיתי כי ככה הרגשתי אינטואיטיבית. פשוט קיבלתי רעד ביד. יכול להיות שזה היה משגה לנהוג כך. יכול להיות שאם אפשר להביא מידע באופן הזה או הלחיצה על הכפתור היא הדבר הנכון, אבל אני הרגשתי שבשבילי זה לא הדבר הנכון.

חילו לא לחץ על הכפתור, כתבת הצבע שלו אכן היתה חביבה, ואפילו במטה חולדאי לא נורא כעסו. מה שמצביע על אבחנה נוספת בכל הקשור לבעייתיות בסוגיה. מסתבר שיותר משמדובר בדילמה אתית, רוב העיתונאים מוטרים מהדילמה המוסרית הרחבה יותר – של פגיעה בבני-אדם, מעילה באמון. הגישה שחילו מציג, ולפיה לא להתחזות היא הבעייתית אלא רק התוצאות האפשריות שלה (ולכן הוא לא מסוגל להתחזות לצורך סיפורים "רציניים"), היא ביטוי קיצוני לגישה הזו. אבל גם זונדר ופרת מעידים שההתחזות מציבה בפניהם קושי.

"הרבה פעמים יוצא לי, דווקא במסגרת התחזות, לפגוש בני משפחה של האנשים שאני כותב עליהם", מספר זונדר. "זה מאוד לא נעים לי. על זה יש לי נקיפות מצפון."

משה נגבי: התחזות היא

לגיטימית כל עוד לא נגרם

נוק לאנשים, מלבד כמובן

לעברייני עצמו, שאותו

ההתחזות באה לחשוף

לפעמים אני שואל את עצמי אם הסיפור שווה את זה. גם בתחקירים אחרים אתה פוגע באנשים, אבל בדרך-כלל אתה לא פוגש את בני המשפחה ולא מציעים לך כוס קפה. כנגד האנשים המושחתים אין לי בעיה – להם זה מגיע. אבל מה עם המשפחה?"

"אי נעימות מול מרואיין היא קושי לעיתונאים", אומר גם פרת. "הרבה פעמים אתה נמצא מול אדם סימפטי ונחמד ואתה יודע שתסב לו אי נעימות גדולה. מה שחשוב להגיד זה שאי הנעימות קיימת בכל מקרה – גם ללא

התחזות. כאן נוסף היבט אחר: שעשיתי את הדבר בדרכי עורמה – וניצחתי. הצלחתי לעבוד עליו, כמו שאומרים. אני מאמין שזו היתה הדרך היחידה לעשות את זה".

הדרך היחידה, או שמא היה ניתן להשיג את החומר בדרכים אחרות? בנקודה זו מתפצלות דרכי התקשורת האלקטרונית והכתובה. לתקשורת האלקטרונית, הזקוקה לעדות מצולמת ומוקלטת, אין דרך להשיג את החומר הוויזואלי ללא השתלת ציוד הקלטה, ומכאן שהדרך אל ההתחזות מהירה הרבה יותר.

אמנם ברזילי טוען כי לחומר הוויזואלי המושג באופן זה תועלת שולית לצרכים העיתונאיים, ואולם כמעט שאין תוכנית תחקיריים שלא משתמשת בהתחזות – מ"שישים דקות" היוקרתית ועד "עובדה". אגב, כיוון שהאזנות סתר אסורות על-פי החוק, נוצר תמריץ לנקוט התחזות, שמאפשרת שימוש במכשירי הקלטה על גוף המתחזה, כדי להשיג את המידע – אף שלמעשה יש בהתחזות משום הוספת הטא על פסע.

ומה בנוגע לתקשורת הכתובה? האם לא ניתן להשיג את אותו מידע עצמו בעבודת שטח מאומצת יותר, פגישה עם מקורות רבים יותר, שידול ושכנוע? "אני מאמין שזו קלות בלתי נסבלת של כוח העיתונות, וקיצור דרך לעבודה לא רצינית", אומר אלי פלח.

פלח גם טוען שעצם מעמד ההתחזות משפיע על המציאות. "כשאת באה, במסווה, לבדוק אם אני עגבן, נניח, את מכניסה להתנהגות שלך כל מיני רמוזים מיניים שרוב האנשים יגיבו אליהם. מראש את יוצרת סיטואציה שמעבר להתחזות גרידא, ובכך את משנה את המציאות".

ולו במקום להתחזות למטופלת שלך, היו גיל זאבי או מוטי גילת מראיינים מטופלות ומוציאים מהן סיפור שכזה, זה היה בסדר? זה היה בסדר לגמרי. גם הייתי מקבל את זה שהיו משדלים נשים להעיד נגדי. אבל להתחזות או לשלוח מתחזה, זה בעייתי.

זו גם תחושתו של ד"ר ישראל ברוק, גינקור-לוג שהפך שלא בטובתו לכוכב משני בתחקיר שהתפרסם ב"סופשבוע" של "מעריב" לפני כשנה וחצי, פרי עטם של בעז גאון, משה זונדר ואפרת מיכאלי. במסגרת התחקיר נשלחו בחזרות למרפאותיהם של גינקולוגים שונים וביקשו לקבל תרומת זרע טרי – דבר שנאסר לפני כשנתיים בהוראת משרד הבריאות מחשש לאיידס. ברוק אמנם לא ביצע את הטיפול המבוקש, אבל תגובתו לבקשת המתחזה, כפי שהובאה בתחקיר, לא היתה חד-משמעית. בשלב השני של התחקיר, כשהציגו כתבי העיתון את עצמם בשמותיהם ובתפקידיהם העיתונאיים כדי לאסוף תגובות, טען ברוק כי אינו משתמש בורע טרי.

כאמור היה ברוק רק גיבור משני בכתבה ורופא אחר התריס והשתמש בפועל בורע

טרי, ועובדה זו גרמה כנראה לנכונותו להתר-איין לכתבה זו, בניגוד לעמיתיו שסירבו. התמונה שברוק מציג מעלה שאלות קשות. "באות נשים ומתחזות לכל מיני מסכנות, ללסביות שלא מוכנים לטפל בהן, אשה שבעלה יעזוב אותה אם לא תיכנס להריון – ומספרות לך שאתה תקוונן היחידה", הוא מספר. "הפנייה לרגש הרחמים שלך מאוד ברוך רה, עם דמעות בעיניים והכל, וכשפונים ככה לרגש האנושי, יש לרופא בעיה. או אתה מנסה להתחמק בעדינות. להפנות לרופא אחר, לתת

ד"ר ישראל ברוק, קורבן

התחזות: זה אמצעי לא הוגן;

העיתונאיות המתחזות

יוצרות סיטואציה מכשילה

איזה זיק של תקווה. פשוט, במצב כזה, לא נעים להגיד לאשה: 'לכי לעזאזל'."

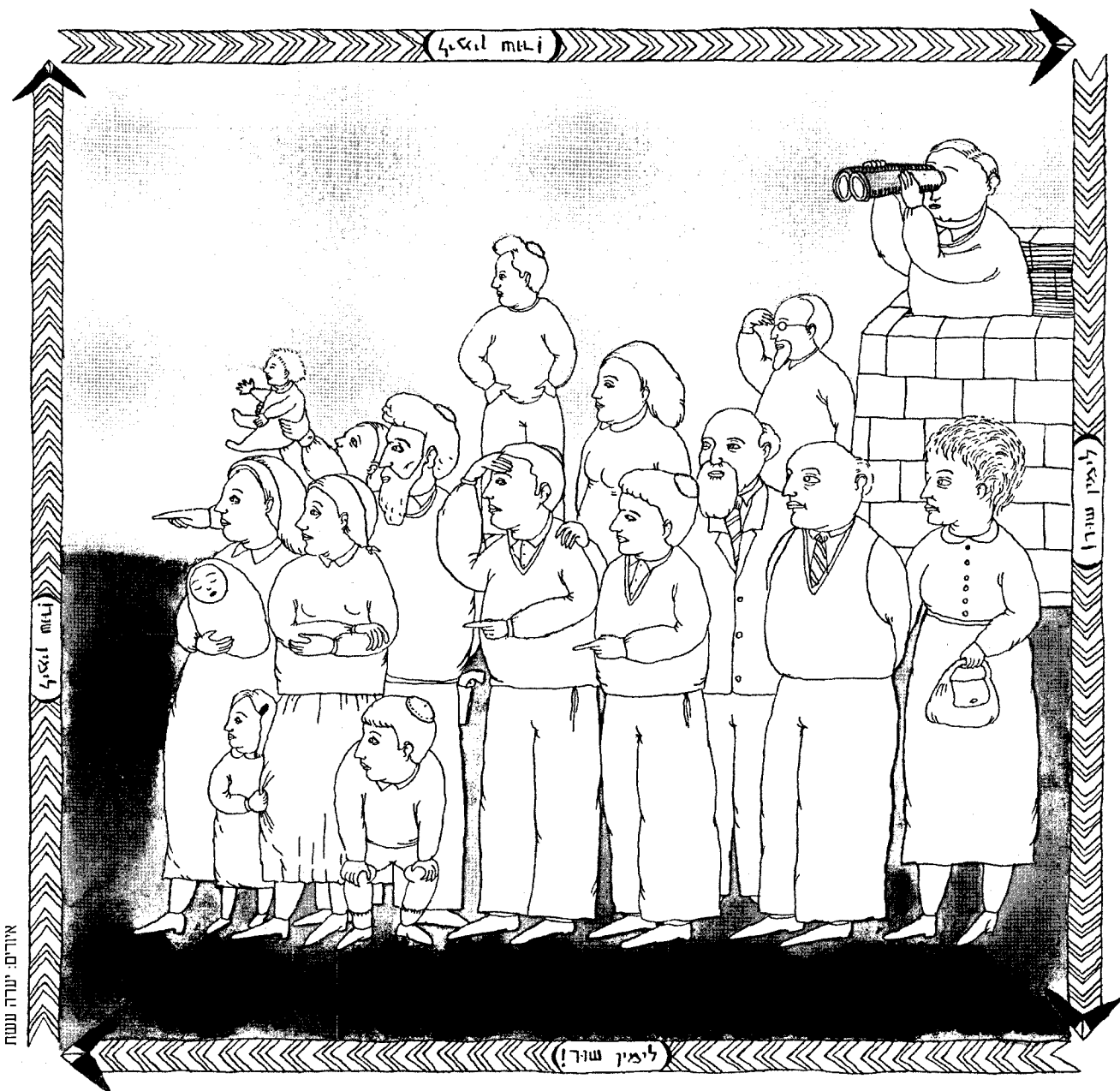
הצרה היא שכל תגובה שאינה בנוסח "לכי לעזאזל" יוצרת, כשהיא מופיעה שחור על גבי עיתון, רושם בעייתי. "כל העניין הזה הוא מאוד לא הוגן", אומר ד"ר ברוק. "בפירוש באים פה בניסיון להכשיל אדם, ומתבססים על מניפולציה רגשית על מנת לעשות זאת, ולא על עובדות".

התחושה שיש משהו בעייתי בעצם ההתחזות משותפת גם למי שלא סבלו נזק ממי ממנה. יעל ביבי, יועצת התקשורת במטה חולדאי, אמרה, למשל, כי על אף שכתבתו של אלון חילו על המטה היתה "משעשעת בסך-הכל, יש בעצם ההתחזות משהו מפחיד".

ולמרות זאת, ההבדל בתגובה בין פלח (הש-רוי בטרואמה מתמשכת, לפי עדותו) ומטה חולדאי ("בסך-הכל היינו משועשעים") מצביע על כך שגיבורי כתבות שנכתבו באמצעות התחזות, כמו העיתונאים המתחזים עצמם, עורכים פחות אבחנות אתיות, ומת-ייחסים בעיקר לתוצאה ולמידת הפגיעה בהם. על רקע זה, שאלות כגון "האם ישנן דרכים אחרות, גם אם מסובכות יותר, להגיע לחו-מר" או "האם מעמדה של העיתונות לא נשחק מעצם השימוש בהתחזות" – נשחקות במשהו.

"אני סבור שאי-אפשר להחזיק את החבל בשני קצותיו", אומר משה נגבי. "מצד אחד לדרוש, כפי שדורש החוק הישראלי, הוכחות דרקוניות כדי למנוע תביעות דיבה, ומצד שני לא לאפשר לעיתונאי להביא את ההוכחות הטובות ביותר. כיוון שאין בהתחזות עבירה פלילית, זו נראית לי לא רק שיטה לגיטימית להביא את המידע לידיעת הציבור, אלא גם חובה עיתונאית." ■

אורנה לנדאו היא עיתונאית ב"הארץ"

כיפה צהובה

ד"ר דני רבינוביץ התבקש לקרוא במשך עשרה ימים את "הצופה". אלה רשמיו

מנוי על "הצופה" עולה 80 שקלים לחודש. הארץ עולה 140 ושוקל פי שלוש (ביום שישי פי ארבע). זה כמו כן קשור גם לעניין המודעות, שאליו עוד נגיע.

ההפתעה השנייה קופצת לעיניים כשמתיירים את הגומי ופורשים את העמוד הראשון. הכותרת "הצופה", האריזה "מעריב". גודל

ההפתעה הראשונה היא המשקל הקל. עיתון דק ורזה ממתין ליד הדלת לפנות בוקר. גליל קליל, "הצופה", עם טעם של פעם. "דבר", "למרחב", "על המשמר" עליהם השלום ואפילו "הארץ" בימים שטרם מהפכת המוספים, המודעות והאינסרטים, היו מקלונים כאלה. המחיר, אגב, אינו פרופורציונלי למשקל.

דני רבינוביץ

"הצופה", עיתון התנועה העולמית של "המזרחי" ו"הפועל המזרחי". המו"ל: הצופה בע"מ. עורך: גונן גינת. כתובת המערכת: המסגר 66 תל-אביב

הדף הקטן הזה. כותרות ורקעים ורשתות באדום וכחול ושחור, עם סגול לימים רגועים ויותר שחור ואפור לימים מבשרי סכנה. ההבדל העיקרי: אין ב"הצופה" נטייה למריחה דם על הכותרות, אפילו לא בימים שאחרי הכאת החייל אסף מיארה בצומת ש"הצופה" אוהב לכנות "צומת הליניץ".

ההשראה מעיתוני הערב מתבטאת גם במבנה העמוד הראשון. מקסימום שלוש כתבות. מקסימום 150 מלה בכל אחת – בדרך-כלל פחות. כותרת ראשית גדולה וברורה ("מלחמה בלבנון" ב-30.11.98, "פסק זמן לנתניהו" ב-12.98), עם פתיח של שורה

יצחק רפאל ועוד ממתין להבטחת הדור הצעיר של בן-מאיר והמר. אבל כולם, וזה הימור בטוח, יראו עד הצהריים את כותרות "ידיעות אחרונות" ו"מעריב" ויקראו לפחות אחד מהם. "הצופה" יכול, אולי, לנסות לתת הדגש כזה או להמעיט בערך משהו אחר, אך אין לו שום סיכוי ריאלי להבנות עבור קוראיו סדר-יום אלטרנטיבי. הוא גם לא מנסה – לפחות לא בעמודי החדשות.

עיתונאי "הצופה" הם כמעט כולם גברים, ורוב השמות (דויטש, הוברמן, פיקרש, זפט, אהרונוביץ, גולדשטיין) מביאים צליל אשכנזי ברור. תמונה סטטיסטית מלאה, עם זאת,

פרקי החדשות של "הצופה" משקפים עיתון מציאותי ומחובר שנכתב מנקודת המבט של הסכמי אוסלו כעובדה מוגמרת. עיתון שהאני הקולקטיבי הכותב שלו אינו מתיישבי השטחים, עיתון שמתרחק מחרד"לות ומדווח על החרדים כעל "אחר" מובהק

או שתיים מעליה וכותרת משנה של שורה או שתיים מתחתיה, יש ימים, כמו אלה שמיד אחרי הפיאסקו של נתניהו במליאת הכנסת בתחילת דצמבר, שבהם מוקדש עמוד השער לסיפור אחד בלבד. שלוש או ארבע כותרות וכותרות משנה, שתי תמונות צבע על כיתו"ביתן, אפס טקסט. בקיצור, הסדינים הטרחני"ים של "הצופה" מפעם, עם כתבות שחור-לבן צפופות, ידיקטיות ומטיפות מוסר בכתב קטן, פיגו מקום לדרמות קליטות ולתקשורת תיות פשטנית בנוסח הטבלואידיים. רשת א' אוט. אס.טי.וי. אין.

הרושם מעמוד השער נותר עקבי לאורך יתר עמודי הכרוניקה החדשותית של "הצופה". ידיעות ענייניות במקצב מהיר, שמי שקורא אותן בלי לדעת עלול לטעות ולנחש שנגזרו מ"ידיעות" או "מעריב". ידיעות חוץ וביטחון בז'רגון המקובל במיינסטרים התקשורתית הישראלי, פרק משק וכלכלה סביר, דיווח מפתיע בפירוט ובאבחנותיו מהרשות-הפלטנינית. פרקי החדשות של "הצופה" משקפים עיתון מציאותי ומחובר שנכתב מנקודת המבט של הסכמי אוסלו כעובדה מוגמרת. עיתון שהאני הקולקטיבי הכותב שלו איננו מתיישבי השטחים, עיתון שמתרחק מחרד"לות ומדווח על החרדים כעל "אחר" מובהק. קהל היעד והקורא הממוצע שאליו פונים עמודי החדשות של "הצופה" קרוב יותר לסקטור העירוני בורגני של המפד"ל. עורכי-דין ורואי-חשבון מרמת-גן וגבעתיים וראשון, שנוהגים כל בוקר למשרדים במרכז תל-אביב. רובם לא קיבלו את "הארץ" עם "הצופה" בבוקר. חלקם ירשו אולי את המנוי מאבא שהאמין בסיעה של

ב"הצופה" עד עשרה מאמרים בשלושה עד ארבעה עמודים. מבחינת מספר מלים, מדובר בלמעלה משליש מנפח העיתון.

בניגוד לדיווח החדשותי הענייני והניטרלי יחסית, מאמרי הדעות בוטים יותר ומייצגים גוויי ביניים של קשת דעות צרה וימנית. "הצופה" מוכן לסבול, למשל, את ההגיג הסהרורי, פורץ הגבולות בין טוב לרע ומטיף לשפיכות דמים, שכתבה נדיה מטר, יו"ר עמותת "נשים בירוק" (10.12.98, עמ' 9), בעקבות האירוע שבו הוכה החייל אסף מיארה בצומת מצפון לרמאללה. האירוע מזכיר למטר את אילנה פודולסקי מקריית-ארבע, שנקלעה לפני ארבע שנים לאירוע דומה. "המון ערבי רצחני", כותבת מטר, "זרק אבנים ובקבוקי תבערה על מכוניתה. אילנה יצאה ממכוניתה וירתה באוויר. הכביש התפנה, ואילנה המשיכה בדרכה. מסתבר שאחד הערבים התוקפים נפצע מירי אקדחה, ולאחר שבוע מת. אילנה נעצרה והועמדה לדין בגין רצח. אחרי שנת-ים וחצי של דיונים, שהתישו את אילנה נפשית וכלכלית, הורשעה אילנה בהריגה וגזרו עליה שלוש שנות מאסר. לאחר קמפיין גדול, שבו אנחנו בינשים בירוקי היינו פעיי לים מאוד (כך! ד"ר) נתן הנשיא לאילנה חנינה מבית-הכלא, ובמקום זה היה עליה לעבוד בעבודות שירות. וזה עוד לא סוף הסיפור! משפחת הערבי ההרוג, אותו ערבי שהיה בין התוקפים שניסו להרוג את אילנה, דור-שים ממנה, במצח נחושה, פיצויים של מאות אלפי דולרים! ואילנה, עד היום, ממשיכה עם המשפט הזה בחשש גדול שהוא ייגמר לטובת משפחת הערבי..."

השורה התחתונה של מטר: אבנים "הורגים" (כך!) ולכן חייב הממסד להתייחס אל אבנים כאל נשק חם ולאפשר למי שמתקף להגיב בידי בלי סכנת סחבת משפטית מטרידה.

ידיד עופר (30.11.98, עמ' 8) שופך את מררתו על הקשר שרקמו אחמד טיבי ורפי קחלבי להשתלט על התקשורת הישראלית. הטענה נשמעה גם בכלי תקשורת אחרים בישראל, אך עופר נוקט טקטיקה מעניינת: במאמר הביקורת אין ולו איזכור אחד של שמות נשואי הביקורת. טיבי מכונה בכתבה "שמשו-יועצו של המרצח מעזה" וחלבי "חברו-ידידו העומד לרשותו לפרסם את דבריו בכל עת בטלוויזיה שלנו". השניים מכונים בהמשך "שני נחשים צפעונים", והכותב יודע לזהות גם את תומכיהם המתנפים אליהם – "יפי הנפש השורצים מקי-בוצי השמאל". הרב אברהם וסרמן (6.12.98, עמ' 9) קורא לחדול ממיגון היישובים בשטחים ולצאת ללא דיחוי למתקפה אקטיבית על הפלסטינים, ומאיר גרוס (8.12.98, עמ' 9) קובל על חולשת הדעת והמוסר של ישראל המביאה אותה לויתורים מפליגים בכל חזית, מלבנון, עבור בשטחים ובשהרור

אסירים, וכלה בויתור על פולארד ועל שחרור עזאם עזאם.
לא כל כותבי הדעות ב"הצופה", עם זאת, כותבים מהשוליים הימניים. משה אישון, מהבכירים והוותיקים בין אנשי העיתון, מרבה לכתוב על דילמות מדיניות וערכיות. על הדילמה בלבנון (30.11.98, עמ' 7), על החשש שאירועי השטחים מסמנים חזרה לימי האינ-

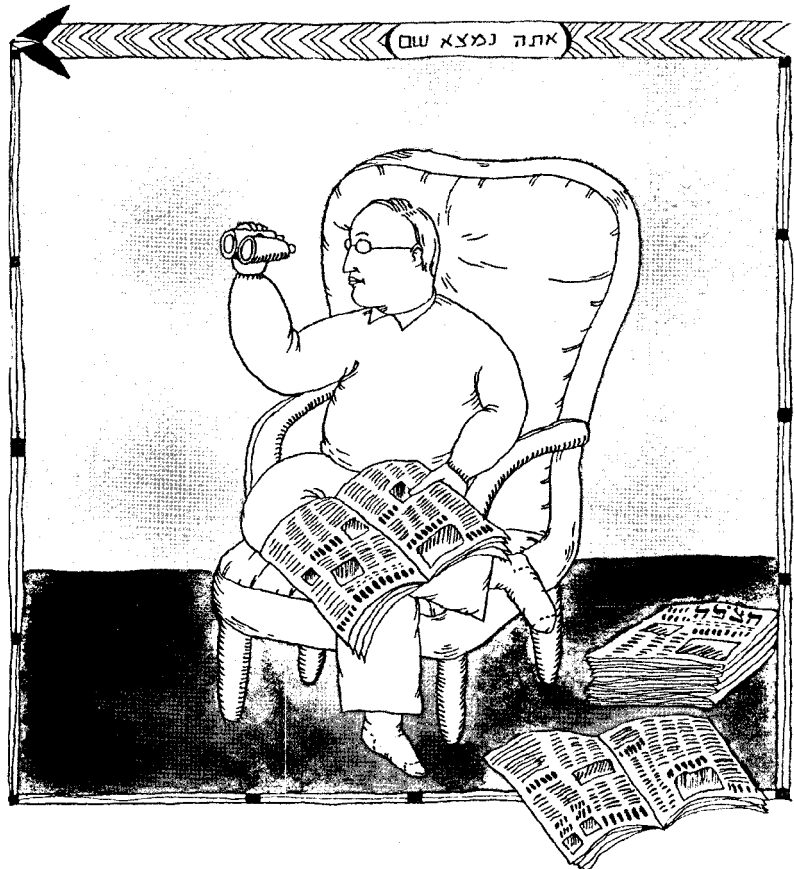
בשם "היה ונברא". הוא יורד בו באירוניה על התקשורת (החילונית) שנכשלה ולא הצליחה לקשר בין יום האיידס לבין החרדים שנואי נפשה, ונכשלה גם עם קצין המשטרה הבכיר ואשתו נותנת הפטורים, שיצאו בלי קונטרס של שידוך לדתיים (6.12.98, עמ' 10). קראוס טוען (בהומור כמובן) שהזעקה נגד הכאת נשים היא יללת צבועים, ורומז שלפעמים

הדתית-לאומית), רדיו קול-חי, ועד רבני יש"ע, איחוד הרבנים למען ארץ-ישראל, ועד רבני חב"ד. רק מודעות בודדות (בממוצע אחת ליומיים או שלושה) באות מהמגזר העסקי: מלונות הווארד ג'ונסון מפרסמים את מלון "דימונים" בצפת לקראת ההנוכה, "מש-הב" מציעה את משכנות-אפק, שכונה דתית בראש העין, "אפרופו" מפרסמים על פני עמוד שלם שהמסעדות התאילנדיות שלהם כשרות למהדרין. מה שברור הוא שמהורזיף המסחרי הזה אי-אפשר להחזיק עיתון. עיקר ההכנסה, כך נראה, בא מהקדשת קרוב לעשרים אחוזים מהעיתון למודעות חובה שמפרסמים תאגידים מסחריים ואחרים. מי שלא פותח את "הצופה" לא ידע אף פעם על עשרות האסיפות הכלליות, מן המניין ושלא מגודות ועמותות וארגונים מכל סוג, אשר מזוונמים כל ערב בארצנו הקטנה. ועוד לא מנינו את דיווחי החובה של קרנות ותאגידים על תשואות ועל מאזנים ועל תיקוני דו"חות כספיים, ואת בבת עינו של חשב העיתון - לפחות שני עמודים שלמים בכל גיליון המוקדשים להודעות מטעם עיריות ומועצות בענייני תכנון ובנייה.

אבל כדאי לחזור לחומר המערכתי ב"הצופה" ולסכם אותו. נראה שהעיתון במתכונתו המהודשת מבוסס על עסקת חבילה שמיטיבה עם כולם. החלק החדשתי נראה כמי שוויתר באופן מודע על זהות פוליטית. בחירת החומר וצורת הגשתו נעשות בלי זווית ימנית או דתית מיוחדת - בוודאי לא בנושאים הבעורים שעל סדר-היום הפוליטי בישראל. במקום זה בוחרת המערכת להשאיר את הזווית הפוליטי של העיתון לעמודי הפובליציסטיקה, ולפנות להם מקום נרחב מספיק כדי להכיל מגוון דעות, כולל "מימד". כאן מוצאים ביטוי כל הקולות: מתרועעות המלחמה והסיפוח, עבור בחיבוטי הנפש הקרועה של ותיקים שעוד רואים בהפוך על המזרחי מפלגת מרכז, וכלה בגניחות הכאב וצקצוק השפתיים נוכח הידרדרות המוסרית הבלתי נגמרת של הנוער החילוני.

נוסחת ההפרדה הזו בין חדשות לפובליציסטיקה היא פתרון מקצועי ושיווקי מצוין לקהל שרוצה גם דיווח חדשותי סביר, קריא ומעורר, גם עמדות מדיניות וערכיות כלבבו, כמה שפחות דם ואף לא זוג אחד של ציצים, רחמנא לצלן - שהילדים לא יביכו חס וחלילה את הוריהם בשאלות שההורים לא אוהבים לפנות. וכל עוד מודעות התכנון והבנייה ותנועת "המזרחי" העולמית מצליחות לכסות את הוצאות התפעול, צפוי ל"הצופה" עתיד. ■

ד"ר דני רבינוביץ הוא אתרופולוג מהמחלקה לטוציולוגיה ולאנתרופולוגיה באוניברסיטה העברית בירושלים

דווקא נשים הן אלו שמכות גברים (30.11.98, עמ' 13). פה ושם מפציע חרון או איש עם שאלות רטוריות ו"ויצים" שאמורים להצחיקנו עד להתפקע, אבל ככלל אפשר לומר שההומור בעיתונות הדתית אינו מוצלח במיוחד. מעין גרסה פושרת של צוות הבדיחה והחידוד הדתי המופיעים מפעם לפעם בערוץ הראשון וצוחקים בקול גדול, האחד מבדיחותיו של רעהו.

יש בשולי "הצופה" גם מדור אופנה ומשפחה מהוסס פעם או פעמיים בשבוע, מדור ספורט שמתעלם בהפגנותיו מכדורגל וחילול לי שבת אחרים ומתרכז בכדורסל, ומוסף שבועי ("הצופה השבועי"), שחציו הראשון פובליציסטיקה וחציו סקירת ספרים ומחקרים. הצבע הפוליטי של עמודי הפובליציסטיקה מתחבר באופן לא מפתיע לגוון הברור של המודעות בתשלום. אין הרבה מודעות ב"הצופה" - אולי המש או שבע בכל גיליון. המפרסמים העיקריים הם מוסדות: המפד"ל, משרד החינוך, "אמונה" (תנועת האשה

תיפאדה (7.12.98, עמ' 7) או על מצוקתו של נתניהו (10.12.98, עמ' 7). רעיונותיו אינם מתלהמים, וסגנונו, כרוח המפד"ל מאז ומתמיד, הוא חיבוטין עלי נייר של מינסק ופינסק: זה מול זה, הכא והתם, מצד אחד, מצד שני, מאידך גיסא. סגנון תלמודי ומייגע משהו, עם נטייה לשוב תמיד אל נקודת ארכימדס המפד"לית בת האלמוות, כולל אופציית האחדות הלאומית ומינים אחרים של שמן זית וך קונסנוואלי.

יוסף דור כותב מסות ארכניות על הצגות הילדים הירודות ועל מנחי ערוץ הילדים המגוחכים (30.11.98, עמ' 8), ישראל כהן (עמ' 9) כותב בהיר ומעניין על תנועות-הנוער, שאם רק יתוקצבו יהיו משקל נגד לתרבות הזמן הפנוי המסכנת את נפש הנוער, ושלוש צוריאל (עמוד 10) מצביע על שורש הרע: הפיג' לוג במפד"ל. נתאחדה חברים, הוא רומז, ואז יבוא לציון גואל.

יש ב"הצופה" גם נסיונות לכתובה הומו-ריסית. נפתלי קראוס, למשל, כותב מדור

האיזון לא תמיד קדוש

ירון דקל

מערכת הבחירות של '96 היתה ללא כל ספק מפתיעה, הן בדרך שבה התנהלה והן בתוצאותיה. ים של מלים כבר נשפך על הסגנון הפיננקלשטייני של תשדירי התעמולה של הליכוד, על השחצנות והיירות של מפלגת העבודה, על העובדה שרצח ראש הממשלה, חצי שנה לפני כן, נעלם כלא היה.

כרגיל, העימות הטלוויזיונית המסורתית מיקד תשומת לב רבה. בליכוד ייחסו לו חשיבות מכרעת: זו היתה הפעם האחת והיחידה שבה יצטלמו פרס ונתניהו זה לצד זה כשוויים. בדיוק משום כך היו מעדיפים במפלגת העבודה שהעימות לא יתקיים כלל. המפגש המצולם בין המועמד בן ה-47, שכישרו הטלוויזיוניים הלכו לפניו, לבין ראש הממשלה בן ה-73, שנסיגו הפוליטי לא הוטל בספק, עורר סקרנות רבה.

נציגי המועמדים הצליחו לחרוג אך במעט מהפורמט השמרני הקבוע של העימות, שבו נאלץ המנחה לתמרן במשך שלושים דקות בין הדרישות שות לאיזון מוחלט בין המועמדים. שאלה, תשובה, שאלת פולו-אפ קצרה, וחזור תלילה, עם דקה חופשית לטיוס. למרות שזה לא היה ראיון עיתונאי, כמקובל בארצות-הברית, היה המנחה, דן מרגלית, במיטבו העימות תוכנן לשעות אחר-הצהריים המוקדמות, ובהגדרה נקבע שהוא ייערך באולפני מפלגת העבודה, שליד הסינרמה בתל-אביב. כרגיל, הוקצה חדר לעיתונאים הפוליטיים שבמרכזו מסך טלוויזיה, תוך התחייבות שלא ישודר דבר מתוכן העימות עד לשידורו באותו ערב.

האווירה בחדר היתה דחוסה. לצד העיתונאים הרבים ישבו בכירי הפוליטיקאים של שתי המפלגות, שמלבד הסקרנות, באו גם כדי להשפיע על הלך הרוחות בחדר לטובת המועמד שלהם. רק ראשי מטות ההסברה, חיים רמון ולימור לבנת, ישבו למטה בחדר הבקרה של אולפן השידור. המצלמות פעלו עוד לפני ההקלטה וכך ניתן היה לראות את בנימין נתניהו מצמיד בסרט הדבקה פתקים על שולי השולחן שלצדו, ובהם מסרים שביקש להעביר. בדיונים המוקדמים בין העבודה לליכוד טוכם שכאשר אחד המועמדים משיב, לא יצלמו את המועמד האחר. וכך לא ניתן היה לצפות בנתניהו מציץ בפתקיו לאורך העימות. סוגיית הפתקים המודבקים היתה חסרת תקדים ביחס לעימותים קודמים, והיא כמעט ולא זכתה לאיזכור בסיקור העימות נתניהו-פרס. לאחר שהסתיימה ההקלטה ושני המועמדים יצאו ונסעו לדרכם, התראיינו הפוליטיקאים משני המחנות, תוך שהם מפליגים, כמובן, איש איש בשבח המועמד שלו.

ניידת השידור של קול-ישראל עמדה בחוץ, מוכנה לשידור. עורכת יומן הצהריים, נילי אמיר, לחצה, ובצדק, שאכנס לשידור עם דיווח בהקדם האפשרי. ערכנו במהירות את התגובות הצפויות של הפוליטיקאים וגם משאל קצר בין העיתונאים. "מי היה טוב יותר?", שאלתי את עמיתי, הכתבים הפוליטיים. כולם שמרו על האיזון הקדוש: חלקו מחמאות לפרס, וציינו לשבח את נתניהו, הזכירו חיסרון של ראש הממשלה, וביקרו במקביל את יושב ראש הליכוד. רק אחת יצאה מן הכלל: כתבת המפלגות הוותיקה והמנוסה של "ידיעות אחרונות", בינה ברזל. היא, שראתה יותר עימותים מכולנו, לא היססה לומר בפסקנות: "נתניהו היה טוב יותר". חד וחלק. נקודה.

בסיר הלחץ של הפוליטיקאים מימין ומשמאל, ולאחר צפייה אחת

ויחידה בעימות, אכן אפשר היה לקבל את הרושם שהיה שם סוג של תיקו. למקדם הזהירות שנטלנו על עצמנו, שלושה ימים לפני הבחירות, היה בוודאי תפקיד משל עצמו.

"אז מי היה טוב יותר לדעתך?", שאלה כרמית גיא, מגישת יומן הצהריים של רשת ב', בתום הסקירה שלי על שהתרחש באולפני מפלגת העבודה שעה קלה לפני כן. הצטרפתי לדעת עמיתי: "פרס טוב בתכנים, נתניהו השתמש יותר טוב במדיום הטלוויזיוני", השבתי.

בערב, כשצפיתי בשידור עצמו, בחברתם של ראשי מטה הבחירות של הליכוד ופעיליו, התבררה באחת הטעות. הפעילים היו משולהבים מהופעתו של נתניהו. ההתלהבות סחפה גם פוליטיקאים קורקטים ומנוסים, שקבעו חד-משמעית: נתניהו ניצח. הפעם זו לא היתה העמדת פנים כלפי העיתונאים שבאו לצפות עם פעילי הליכוד באולפני ג.ג. בנווה-אילן, שהליכוד שכר. זו היתה התחושה במטה. הכותבת הראשית של "ידיעות אחרונות" ציטטה סקר של ד"ר מינה צמח ולפיו רוב הציבור חשב שנתניהו ניצח.

איפה טעינו? שאלתי את עצמי בימים שלאחר מכן. את התשובה מצאתי אצל עמיתי נחום ברנע מ"ידיעות אחרונות". ברנע, עיתונאי בעל יכולת אבחנה חדה, כתב את פרשנותו לעימות אחרי שצפה בו פעם נוספת, לבד, לאחר שוך ההמולה באולפני מפלגת העבודה,

"אז מי היה טוב יותר לדעתך?"

שאלה כרמית גיא, מגישת יומן הצהריים,

ואני עניתי: "פרס טוב בתכנים, נתניהו

השתמש יותר טוב במדיום הטלוויזיוני."

בערב, כשצפיתי בשידור עצמו,

התבררה באחת הטעות

ופעם שלישי בערב עם כל צופי הטלוויזיה. "מחמת הזהירות נטו אתמול הפרשנים לסכם את העימות בין פרס לנתניהו בתיקו", הוא כתב למחרת ב"ידיעות אחרונות". "בכל הכבוד, אני נוטה לחלוק עליהם. נתניהו, כך נדמה לי, ניצח אתמול."

בפעם הבאה, קבעתי לעצמי, לא אסתפק באווירה המאוזנת והלחוצה באולפן ההקלטות, ואצפה בו פעם נוספת, באווירה רגועה יותר. הבעיה היחידה בדרך ליישום הלקח הוא מבחירות '96... היא... אהוד ברק. ברק החליט שאין לו כל כוונה ועניין להשתתף בעימות טלוויזיונית כזה והוא הכריז על כך שוב ערב ההחלטה להקדים את הבחירות.

ברק, שמתלהב מאוד ממוסע הבחירות של מנהיג הלייבור הבריטי, טוני בלייר, החליט לחקות אותו גם בעניין הזה. בלייר סירב להתעמת עם ראש הממשלה השמרני, ג'ון מייג'ור. לבלייר לא הפריע כלל שבכל מקום שאליו הגיע המתונו לו אנשי המפלגה השמרנית, מפלגתו של מייג'ור, בקריאות "בלייר הפחדן". בלייר התעלם והמשיך הלאה, עד למעון ראש הממשלה ברחוב דאונינג. ברק רוצה מאוד לחזור על כך עד הבית ברחוב בלפור בירושלים. את הלקח האישי למדתי. והיישום - לא רק בסיקור עימותים בטלוויזיה, מה גם שאת לקחי עימות פרס-נתניהו ספק אם אוכל לממש בבחירות הקרובות. ■

ירון דקל הוא הפרשן הפוליטי של הערוץ הראשון ושל קול-ישראל

בוקרו של אותו יום סיכמה טלי ליפקין-שחק באורח קולע את המציאות הישראלית לית: "החלום הישראלי האולטימטיבי בגרסה משופרת: גם הופעה אצל דודו טופו, וגם חשיפה על שער שבועון נשים רב-תפוצה, שלא לדבר על נסיעה לפריס" (מע-ריב", 9.12.98).

לפנות ערב שידר הערוץ השני קדימון (פרומו) אגרסיבי, בשם "הנשיא ואני", ובו מבשר לנו אהרון ברנע כי בקרוב בקרוב יראה לנו בעליל איך הצליח עיתונאי נועז זה לפתוח לרגע קט את סגירותו של חוסני מובארכ. ההצהרה המרעושה נשמעת על רקע וידיאו של מפגש בין שני האישים, כשהישראלי מורה בשפת הגוף שלו כיצד הוא עומד, שימו לב, לשנות את חוקי המשחק ולגרום למצרי קפוז-הפה לדבר סוף-סוף, באמת.

ובערבו של אותו יום עצמו - אילנה דיין, העיתונאית החוקרת האולטימטיבית, מגישה תערובת של שני פרופילים מעניינים (של נתן שרנסקי ומנואלה דבריי) ותחקיר מיוחצן ברעש-נות (נוסח ברנע) על טיפול עשרת אלפים במוסכים. בתחקיר הופכת העיתונאית, שנקטה ברא-יונות טון דיסקרטי, לאינקוויזיטור הגדול. היא מגלה, לא תאמינו, שהמוסכניקים, לא תאמינו-נו, אנשים ישרים ברובם.

טופו, ברנע, דיין - שלוש צלעות במשולש הטלוויזיה. כמוכן שיש הבדלים: הראשון עוסק בבידור לשמו ואילו שני האחרים בבידור חדשותי, infotainment. יש גם הבדלים ברמה: מן הקל, דרך הכמו-רציני, ועד לרציני (חלקית). אולם המשותף להם הוא שבמרכז התוכנית עומד העיתונאי (או הברדן), ודבר זה בעייתי במיוחד אצל ברנע ודיין: העיתונאי כידוען (סלבריטי) מאפיל, או עומד להאפיל, על מושאי חקירתו; פת יקוש שממנו נמלטה אילנה דיין ממש רק בראיון עם האם השכולה מנואלה דבריי.

לא באתי לקבול או לככות. ובטוחני שאינני מחדש, גם אם לא גורא אם נחזור ונזכיר לעצמנו מה המצב ועד כמה רעועה לעתים יומרת העיתונאים שהם עוסקים ב"משימה פרופסיונלית". ברור שאין הדבר אופייני רק למקומותינו. הלא התרגלנו אליו מימיו של דן ראדר בתגור קרבי עם המוג'אהדין באפגניסטן לפני כעשרים שנה - ועד למיליונרית אחרת, קריסטיאנה אמנו-פור, המחליפה רעלה באפגניסטן בתגור בכוסניה, בימנו.

אולם הרי ייתכן גם אחרת. ראייה לכך היא מוצר אודיו-ויזואלי אחר, הסרט "רוג'ר ואני", שבו עקב הבימאי והעיתונאי לעת-מצוא אחר נשיא חברת "ג'נרל מוטורס". הנשיא, הוא רוג'ר שבכותרת האירונית, אינו מופיע בסרט משום שהוא מתחמק ממפגש עם העיתונאי המנסה בדר-כים שונות לשוחח עמו על סגירת המפעל בפלינט שבמדינת מישיגן. אולם תחת שהעיתונאי הנועז יעמוד במרכז, הצליח למקד את תשומת לבנו בתושביה של פלינט, בעולמם שחרב עם הפיטורים, בקשיי היומיום, במצבי רוחם המתחלפים, באורחות השונים זה מזה של תגובותיהם לקריסת החלום האמריקאי שלהם. לא על נשיא "ג'נרל מוטורס" ולא על הבימאי-עיתונאי אנו לומדים אלא עליהם - בדיסקרטיות, באיפוק, באמפתיה שאינה נעדרת מחאה מוסרית.

אבל זה, כמוכן, רק חריג המעיד על הכלל. אצלנו, כמו באמריקה ובאירופה, שליט העיתונאי הסלבריטאי; והסכנה היא שבמקום חדשות מייצרים רכילות ואוויר חם. ביום אחר באותו שבוע שידר, למשל, הערוץ השני הצרפתי תוכנית דיון באלפן בהשתתפות קהל, בהנחייתו של עיתונאי סלבריטאי, רציני למדי, בשם פול עמאר. הדיון עסק באבטלה, בעיה בוערת לכל הדעות. אולם לאחר שהביעו כמה צירי פרלמנט את דעתם, נטל המנחה את המיקרופון ובלהט רב מחה ארוכות על כך ששרת העבודה והרווחה, מרטין אוברי, משתמטת מאז מונתה לתפקיד-דה מלהופיע בתוכניתו ולתת דו"ח לאומה, בעוד שכצירת פרלמנט באופוזיציה היתה תמיד זמינה להופעה. ובכך, טען בתוקף, היא ממשיכה דפוס התנהגות של קודמיה בתפקיד, שתמיד השתמשו מתוכניתו הוותיקה עם מינויים לשרים. מכאן ואילך התמקד הדיון, בין המנחה למש-תתפים באולפן, רק בהיקף חומרתה של הפגיעה בדמוקרטיה בכך שמתחמקים מלהופיע אצל פול עמאר. אצל פול עמאר, רבותי, שומו שמים!

האם כל זה רק תוצר של עידן הטלוויזיה והרטייטינג? כשאתה מהרהר בתופעה, עולה כי ייתכן שיש כאן משהו עמוק יותר. אחרי הכל, העיתונאי-הסלבריטאי הראשון היה לא אחר מאשר אמיל זולה.

במאמרו "אני מאשים", שהשנה מלאו מאה שנים לפרסומו, שם הסופר והעיתונאי את התיבה "אני" בכותרת, ולא בכדי. כפי שציין ההוגה האמריקאי ריצ'ארד סגט, זולה מעמיד את עצמו במידה רבה במרכז. "אני אעז לומר את האמת", הוא מצהיר בפתח דבריו, משום ש"חובתי היא

עמנואל סיוון

אני מאשים

אמיל זולה בעידן הרטייטינג

ההבדל בין העיתונאי-הידוען

של היום לאמיל זולה הוא
שזולה, עם כל שחצנותו,
שירת עניין גדול, תרם
לביצור שלטון החוק ונטל
על עצמו סיכון ממשי

לדבר; לא אהפוך לשותף-לפשע". מדוע? כלום מישהו חשד בו אי פעם שהוא משת"פ של הצבא, אותו צבא שרדף את הקפיטן היהודי? ממשיך זולה ומתוודה כי לא יוכל להחשות, לפי שאילו עשה כן "היו כל לילותי רדופים על-ידי רוח הרפאים של אדם חף מפשע זה אשר מכפר, בארץ גזירה, בעינויים וסבל שלא ישוע-רו, על פשע שלא ביצע".

מדוע, בעצם, יעניינו את הקורא לילותיו של זולה? מבלי משים, הוא מושך את תשומת הלב מן הקורבן האומלל אל העיתונאי העשוי ללא חת, וכן הלאה וכן הלאה, ברטוריקה המתנחשת לת לה בקרשצ'נדו של "אני מאשים את פלוגני" ו"אני מאשים את פלמוני". ולבסוף מצהיר זולה כי האשמותיו ודאי יעלו לו עצמו במשפט דיבה. "ואני ממתין לו". אקורד הסיום מפנה שוב את תשומת הלב אל הכותב האמיץ, לא אל הקפיטן. לא באתי להפחית מערכו של המאמר, שהתניע מחדש את המאבק לזיכוי של דרייפוס, וזאת ברגע של שפל חסר תקדים במאבק הזה. ברור גם שאנו ניצבים על ערש לידתו של "האינט-לקטואל כאיש ציבור". אולם זהו, כנראה, גם רגע לידתו של "האינטלקטואל כסלבריטאי",

איור: יגאל באום

כדמות בולטת בחברת הממונים שנולדה בשלהי המאה ה-19 והכובשת עולם ומלואו בשלהי המאה העשרים.

ההבדל הוא שאמיל זולה, עם כל שחצנותו, שירת עניין גדול, תרם לביצור שלטון החוק, החליש את הכנסיה והצבא ונטל על עצמו סיכון ממשי. רוב העיתונאים-הסלבריטאים כיום מצליחים לכל היותר לחלץ מפוליטיקאי איוו הודאה נוסת אריה דרעי, לחשוף רכילות מגרה או בעיה טריוויאלית; ובעיקר, להצטלם עם שועי ארץ או על רקע מעשי זוועה ודיכוי ואוכ-לוסיות מוכות רעב ומחלות. העיקר להצטלם. ■

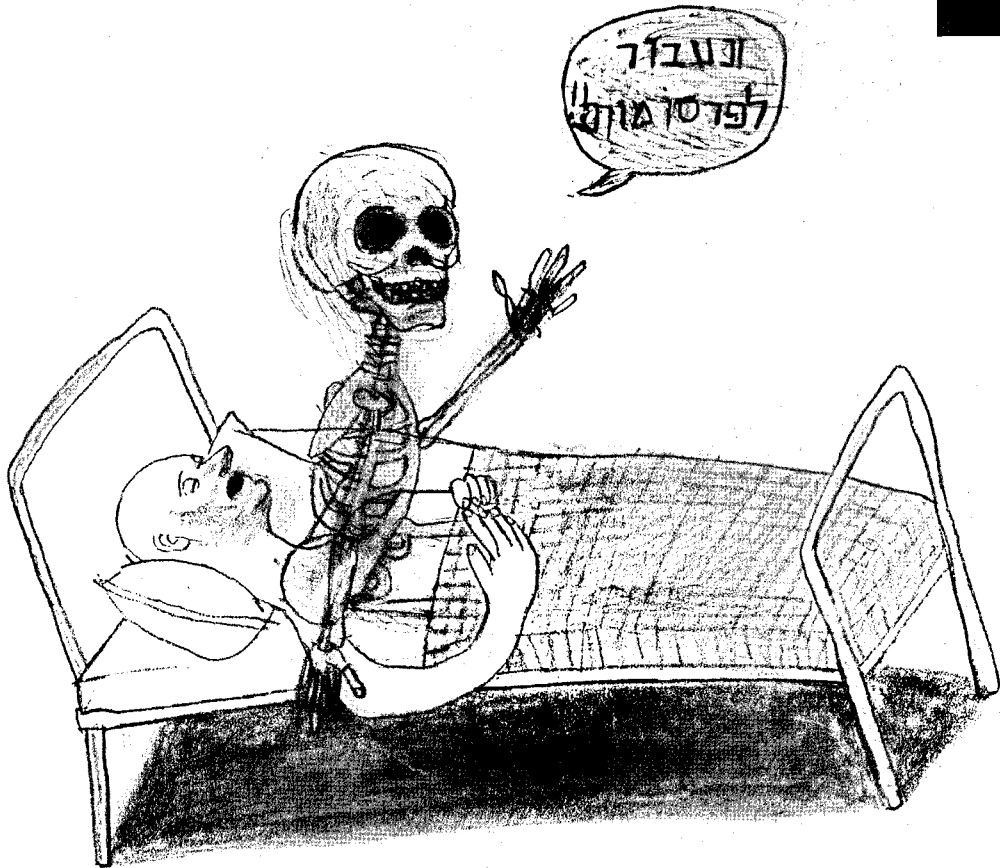
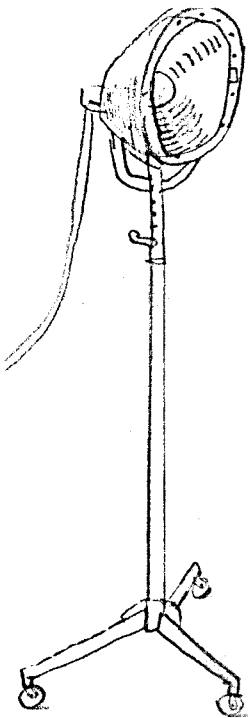
עמנואל סיון הוא פרופסור להיסטוריה באוניברסיטה העברית בירושלים

• תיקון: במאמרו של פרופ' עמנואל סיון "להפחיד את עצמנו לדעת" ("העין השביעית", גיליון מס' 17) נפלה שגיאת דפוס: במקום "במעמקי דפיו המתועבים של העיתון" צריך לקרוא: "דפיו המתעבים".

מרות

בשירת הרייטינג

אורים: מיכל בוננו

העיתונות ברובה המוחלט גינתה את הסי.בי.אס על שידור המתח החסד של תומאס יאק. הציבור, לעומת זאת, הביע תמיכה. לא במקרה כוון שידור החוכנית למועד שבו נקבעות מכסות הפרסום

עלי להקדים ולומר: לא ראיתי את השידור המדובר, בעיקר בגלל רתיעה נפשית, אך בעניין זה אני בחברה טובה. הרוב המכריע של המתדיינים בנושא בתקשורת הודו, כי לא היו מסוגלים לראות אותו, וכי די היה להם בתקצירים ששודרו לפני התוכנית "שישים דקות" ואחריה, בתוכניות האירווח השונות ובאינטרנט, כדי להביע עליו דעה. גם אני הסתפקתי בקטעים הללו, שכן הבעיות העולות ממנו נוגעות לעיקרון, ולא לפרטים.

מדובר בדילמה הקלאסית, מהסוג שמציגים לסטודנטים לתקשורת ולשוליות עורכים: מה תעשה אם יובא לפניכם חומר נפץ, פצצה של ממש, סקופ מארץ הסקופים, שיצית ויכוח ציבורי נוקב בשאלות הקשות ביותר, ויבטיח צפייה והקשבה. אלא שלא אתם הפקתם או צילמתם את החומר, אלא הנוגעים בדבר, שלהם יש אג'נדה משלהם, והם לא נרתעים מלעבור על החוק. סוגיית המתת החסד מוכיחה לנו דיונים בתנועת-הנוער בנוסח "רצח מתוך רחמים - בעד או נגד". אלא שכאן היה זה האיש עצמו, הדוקטור ג'ק קוורקיאן, שנודע בכינוי "דוקטור מוות", משום המערה כה הנמרצת שהוא מנהל כבר כמה שנים לאפשר לחולים במחלות סופניות להחליט בעצמם מתי נגדשה הסאה וטוב מותם מחיייהם, וכיצד. הוא פרסם ספרים ובהם הוראות, או המלצות, על שיטות שונות להתאבדות, וסייע לכמה וכמה מחוליו - מאה ועשרים, ליתר דיוק - לשים קץ לחייהם.

אלא שהפעם הוא חרג מהנורמה שהוא עצמו קבע, היינו, שהחולה הוא שיחליט ויבצע. הפעם הוא עצמו הוריק לתומאס יאק את זריקת המוות. יאק היה חולה בשלבים סופיים של מחלת לו גריג, ועל-פי עדותו ועדות אשתו, היה נתון בסבל כל יתואר, עד כדי כך שלא היה מסוגל לעשות זאת בעצמו. ראשו של האיש נשמט לאחור. "הרגת אותו?", שאל מייק ואלאס את קוורקיאן לאחר שצפו יחד בקלטת הווידיאו. "כן", השיב קוורקיאן והוסיף: "אבל זו הריגה, לא רצח. בחברה החושבת עצמה לנאורה, זה לא יכול להיחשב פשע". בני משפחת יאק הודו לקוורקיאן והדגישו, כי לדעתם אין מדובר ברצח, אלא במעשה חסד. אשתו גם הוסיפה וסיפרה, שבעלה היה אדם פרטי מאוד, שלא רצה להכביד על איש ולהוסיף על סבלו. אך האיש הפרטי הזה גויס, בלא התנגדות, למערכה הציבורית של הד"ר קוורקיאן, שתיעד את המעשה ואת רגעיו האחרונים של החולה במצלמת וידאו. צוות הצילום, ולא המשפחה, ניצבו לצד מיטתו בעת מותו.

ג'ק קוורקיאן אינו דמות אלמונית. הוא הרבה להופיע בטלוויזיה, עד שהפך לסיפור

ישן ולעוס. הפעם, הקלטת בידו, הוא היה בטוח שהם יקשיבו. ובכל זאת, כמה רשתות דחו את פניותיו. לבסוף הוא פנה למייק ואלאס, איש סי.בי.אס, וגם זה הסתייג, עד שהחליט לפגוש אותו, עמד על הפצצה שבקלטת והכין כתבה. מפיץ "שישים דקות", דון יואיט, דחה את הרעיון על הסף - "שוב קוורקיאן?" - עד שראה את התוצר הסופי, שהיה שילוב של הקלטת והראיון, והתלהב. בראיון לוואלאס - עיתונאי עתיר מוניטין וסקופים, אך גם כמה מבצעים מעוררי מחלוקת מן הבחינה האתית - אמר קוורקיאן, כי ביקש לתעד את המעשה ולשדר אותו, כדי לעורר את הוויכוח הציבורי ולאליץ את השלטונות להכריע בסוגיית המתת החסד. "הם יהיו חייבים להעמיד אותי לדין, ואז הנושא יעלה לדין", אמר. לא היה לו ספק שלא ימצא חבר מושבעים אחד, במיוחד במדינתו, משיגו, שימצא אותו אשם ברצח, וכך לא יהיה מנוס מלשנות את החוק. ואם ירשיעו אותו וישלחו אותו לכלא, כפי שעשו כבר בעבר, הוא ירעיב עצמו למוות.

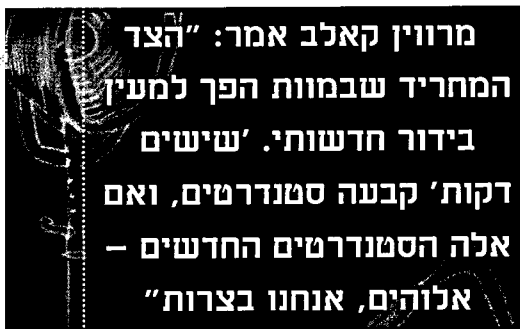
קוורקיאן השיג את מטרתו מכל בחינה שהיא. הנושא עלה לדין במלוא חריפותו, וגם שלטונות התביעה לא יכלו עוד לעמוד מן הצד, ואחרי שני ימי היסוסים נאלצו להגיש נגדו תביעה, בידיעה כי בכך הם משחקים לידיו. זה לאחר שהוציאו צו שאילץ את סי.בי.אס להעביר לידיהם את הקלטת, "משום שהיא היתה רכושו של קוורקיאן, ולא הרכוש שלנו, והוא לא התנגד", דברי דון יואיט, וזה הכפיל את המעורבות של סי.בי.אס בפרשה, משני צדי המתרס. מדווחים, ובעצם הדיווח הופכים לגורם בסיפור.

"שישים דקות" היא תוכנית הדגל של הרשת, תוכנית עתירת הישגים ויוקרה מהסוג שבעולם כולו היו מתגאים בה, וכולם שואפים לחקות. כיצד התקבלה שם ההחלטה לשדר משדר תעמולה שהפיקו אנשים הנוגעים בדבר, ומה זה אומר על העיקרון שהם אמורים לדרוש על המתרחש, לפי מיטב שיפוטם, ולא להתגייס למערכה זו או אחרת? יואיט וואלאס עמדו מאחורי ההחלטה בכל התוקף. "סימן ההיכר של 'שישים דקות' הוא עיסוק בנושאים סבוכים ומעוררי מחלוקת בצורה הגונה ואחראית, והדיווח הזה נגע בלב לבו של דין לאומי חשוב", אמרו, "ובכך הענקנו שירות ציבורי יקר-ערך".

על אמירה זו קמו חולקים רבים. רון סטארק, מומחה להיסטוריה של הטלוויזיה, הגדיר את השידור "פורנוגרפיה". "אינני מופתע מכך שהטלוויזיה עשתה זאת, משום שהיום הטלוויזיה מסוגלת לכול. אך העובדה ש'שישים דקות' חצתה את הגבול החשוב מאוד". ומארוין קאלב, בעבר עיתונאי של סי.בי.אס והיום ראש מרכז שורנסטיין לחקר העיתונות, הפוליטיקה והמדיניות הציבורית

באוניברסיטת הרווארד, אמר כי "הצד המחריד שבמוות הפך למעין בידור חדשותי. 'שישים דקות' קבעה סטנדרטים, ואם אלה הסטנדרטים החדשים - אלוהים, אנחנו בצרות". ה"בוסטון גלוב" פרסם מאמר מערכת על "שישים דקות של חרפה", וכינה את ההתמקדות בפרטי הפרטים של המוות "מעשה ברברי", שמעיד על הצורך לקבוע גבולות. וה"ניו-יורק טיימס" הצטרף בשורה של מאמרי מערכת ואופ-אד, שבהם היה קולם של התומכים במעשה ובשידור בטל בשישים. רק במדורי המכתבים למערכת ניתן לקוראים מן השורה להביע את דעתם, והרוב המכריע שלהם תומך בקוורקיאן ומקווה שבבוא העת, אם וכאשר, יימצא לידו מישהו שיעניק לו את החסד הזה. גם סקרי דעת-קהל שנערכו למחרת השידור העידו, כי רוב הצופים תומכים בשינוי חקיקה שיסדירו את המתת החסד ויכבדו את זכותו של אדם להחליט כיצד ומתי. גם הפעם, כנראה, יש נתק גמור בין דעת הקהל לבין מי שמתיימרים לדעת מה הקהל חושב, ומה הוא צריך לחשוב.

נחזור לשידור: כמה תחנות הקשורות לסי.בי.אס ויתרו על שידור התוכנית. פיטר ג'נינגס, איש אי.בי.סי, גנח וגאנח ולבסוף הודה, כי אילו הובא לפניו החומר, היה מתלבט מאוד, אך הוא מבין בהחלט את החלטת עמיתו בסי.בי.אס לשרדו: "הרפובליקה האמריקאית מעולם לא נפגעה כתוצאה מחשיפה של נושא כלשהו לדין". הווארד קורץ, מבקר התקשורת של ה"יושינגטון פוסט" והסי.אן.אן, מצא דווקא נקודת זכות בכך, שסי.בי.אס שידרו קטע שלא הם עצמם צילמו ביוזמתם, ואמר כי הדבר יצר את הרושם שמדובר בכיסוי של אירוע חדשותי

לגיטימי. האיגוד לחירות האזרח בארצות-הברית פרסם הודעה, שעל פיה אין בשידור משום עבירה על החוק. אלא שלא רק בעיית הלגיטימיות של מעשהו של קוורקיאן מטרידה. גם עצם השידור לפרטי הפרטים של מותו של אדם. בעיצומם של הדיונים על האפשרות להעביר בשידור ישיר הוצאות להורג, בא השידור של סי.בי.אס לאחר שמד יאק הובא לקבורה ותמו סקסי האבל. צריך כנראה להודות על חסדים קטנים. בתקופה שבה תמונות של מוות, לרוב אליים

ומחריד, ממלאות את המסכים יום-יום, עלתה במלוא חריפותה השאלה, אם יש צורך בתמונות ששאלה כדי להדגיש את חומרת הוויכוח על המתת החסד. לאנשי סי.בי.אס אין ספק, כי אלמלא הצילומים, לא היה מתעורר הדיון במלוא העוצמה. אגב, דון יואיט אומר כי היה מסרב לשדר הוצאות להורג, ואילו מייק ואלאס אומר כי היה עושה זאת, אך לא בשי"ד דור ישיר – "כי לפעמים יש תקלות וזה לא נעים" – אלא במסגרת כתבה על נושא עונש המוות. לפני ארבע שנים שודר ברחבי העולם משדר הולנדי המתעד המתת חסד. אלא שבהולנד הנוהג הזה חוקי, ורגע המוות עצמו לא שודר. רשת אי.בי.סי, ששידרה את התוכנית בארצות-הברית, ציינה כי "מתוך כבוד לצופים שלנו, החלטנו שלא להראות את רגע המוות".

"זו לא שאלה של מניעים ואתיקה, אלא של טוב טעם", אמר דין מילס, דיקן בית-הספר לעיתונות של אוניברסיטת מיסורי. טוב טעם הוא מצרך גדיר יותר ויותר בטלוויזיה האמריקאית, בפרט בסוף חודש נובמבר, הידוע כחודש ה-"sweeps", שבו קוב"עים המפרסמים את תעריפי הפרסום מות שלהם על-פי אחוזי הצפייה לעונה הבאה. כל שלוש הרשתות הגדולות בצרות, שיעורי הצפייה שלהן יורדים בעקומה חדה לטובת

עלה לדיון". גם סוגיית הרייטינג מורכבת יותר מכפי שנדמה: "כל העיתונים הגדולים והמכובדים הם בעלי תחנות טלוויזיה, והוסיפו ושדרו תוכניות אירוה ודיבור אינסופיות על הנושא, בשבוע ה-sweeps. זו צביעות מצדם לדבר על רייטינג, כשהם נהנים ממנו בעצמם".

ועוד הערה ראויה לציון של יואיט: "ברגע זה, כשאנחנו מדברים בטלוויזיה, עושים רופאים רבים את מה שעשה קווריקאן, אך בחדרי חדרים, בחשאי. קווריקאן התעקש להעלות

הופעתו בסרט עוררה אי-נוחות מרובה ותגובות מעורבות מצד צופים. אחד מהם כתב לאחת מאינספור התוכניות האינטראקטיביות בערוצים הרבים, שהקרנת הסרט הזה, והדגשת ההירואיות שבחיים-בכל-מחיר, תרמה לוויכוח יותר מהחשיפה למוותו היזום של מר יאק. כעבור יומיים החזירה אי.בי.סי מנה, אולי בלי דעת, אולי באירוניה: הסדרה הפופולרית ביותר, NYPD, נדרשה להיפרד מהבלש בובי סימון, לאחר שהשחקן ג'ימי סמיתס הודיע כי לא יחדש את החוזה שלו. מפיקי הסדרה, האדונים בוצ'קו ומיליץ', יודעים בנכונותם להסתכן ולא לשחק על-פי הכללים של סדרות הסבון האמריקאיות, לא להעביר את סימון לתחנת משטרה אחרת, משם יפקוד מעת לעת את התחנה הישנה ויוכל להיות שחקן אורח, וגם לא להשאיר פתח לעתיד מעורפל. הם החליטו לחתוך, בקשיחות לא אופיינית למדיום, וסידרו לסימון מחלת לב, שאפילו השתלה אינה מצילה אותו ממנה. פרק הפרידה מסימון-סמיתס הפך לאירוע מתמשך, שגם ערוצים אחרים הצטרפו אליו, ובמשך תשעים דקות תמימות היו הצופים חשופים לכל חרחור וגניחה של הבלש האהוב. הוא רמו לרופא שלו שיעדיף להסתלק בשקט, בלי טיפולים מיותרים, והרופא הטוב דאג לחסוך ממנו ניתוח

את זה אל הבימה, ומבחינה זו אולי אפילו עשה לו שירות דוב". ומייק ואלאס סיפר, שהוא ואשתו חתמו על "ציוואה בחיים" שמטרתה להבטיח שבבוא העת, יוכלו לשלוט גם באופן צאתם מהעולם הזה.

ועוד משהו: באותה שעה שסי.בי.אס הקרינה את רגעיו האחרונים של הארון יאק, שידרה אי.בי.סי גרסה מודרנית לסרטו הקלאסי של היצ'קוק "חלון אחורי", שאת תפקידו של ג'ים

ערוצי הכבלים, סי.בי.אס ירדה למקום השלישי מבין השלוש, והתחרות פרועה למדי. כל האמצעים כשרים, ואחרי שהסקס הפך לעסקה משפטית-פוליטית הנמתחת כמסטיק, אפשר תמיד לחזור למוות ולייסורים שהולכים טוב, כידוע. סקרי דעת הקהל העירו כי אנשי "שי" שים דקות" ידעו מה הם עושים. לא פחות מ-22 מיליון איש צפו במשדר, הקהל הגדול ביותר שהתוכנית הצליחה למשוך בכל העונה. התוכנית הגיעה למקום הרביעי, אחרי "ER", "חברים" ו"פרייזר". בתחרות על ה-sweeps הושג תיקו על קו המטרה ממש, ואנשי הכספים של סי.בי.אס יכלו לנשום לרווחה לקראת העונה הבאה. וזה למרות שאנשי הרשת הצהירו כמובן חזר והצהר, שלא שיקולי רייטינג הנחו אותם, וכי הם הביאו את הכתבה לשידור ברגע שהיא היתה מוכנה, ולא על פי שום שיקול אחר. דון יואיט אומר כי אף אחד מדברי הביקורת על המשדר אינו מטריד אותו, פרט לטענה שהוא נעשה לצורכי רייטינג. ובכלל, התוכנית ששודרה שבוע לאחר מכן זכתה לרייטינג גבוה אף יותר. ולהצדקת השידור הוא שולף גליונות של שלושת שבועוני החדשות החשובים שיצאו אחרי השידור שלו – "טיים", "ניוויק" ו"יו.אס ניוז אנד וורלד ריפורט" – כולם פרסמו כתבות שער על הנושא. "זה מוכיח שצדקנו, ושהצלחנו במשימה – הנושא

נוסף. חבריו באו להיפרד ממנו, אשתו דיאן אחזה בידו, הכומר העניק לו מתילה – שום פרט לא נחסך. אך כפי שכתב ה"ניו-יורק טיימס", תודה לאל שג'ימי סמיתס עוד יחזור אלינו בתפקידים אחרים, וכמובן, תודה לאל על השידורים החוזרים של הסדרה. בובי סימון מת באי.בי.סי וממשיך לעצור פושעים בערוצי צים מקבילים, באותה שעה ממש, כאילו לא אירע דבר. כמו שהטלוויזיה אוהבת. ואם חשבתי לרגע שרק אני הבחנתי בהקשר המזור, ואולי אני מוציאה את דיבת הטלוויזיה האמריקאית רעה, בא לארי קינג וחזר והוכיח, שאין גבול. בראיון עם מייק ואלאס ודון יואיט, הוא אכן שאל אותם על ההבדל בין השידור של קווריקאן ל"מותו" של בובי סימון. ויואיט הזכיר בלי שום היסוס ואפילו בלי לכחכה, ששם זו היתה סימולציה של מוות, בידי שחקן, ולא הדבר האמיתי, שהם הראו.

או אין גבולות, ושום ראיון נוקב עם מייק ואלאס ושום שירות למטרה נעלה לא יכולים לשנות את הטשטוש המזופופ הזה שבין החדשות לבידור, בין הפרטי לפומבי. בעידן של מין אוראלי מפורש ביותר על סדר-היום הלאומי לא נותר עוד רגע, ולו גם הקשה ביותר בחייו של אדם ושל בני משפחתו, שאינו הופך למצרך עובר לסוחר – פוליטי, בידורי, אידיאולוגי, או מה שלא יהיה. ■

פיטר ג'נינגס התפתל:
"הרפובליקה האמריקאית"
מעולם לא נפגעה
כתוצאה מחשיפה של
נושא כלשהו לדיון"

סטיוארט, שבמקור תקוע מול החלון בגלל שבר ברגלו, מילא בו לא אחר מאשר כריסטופר ריב, שמנסה במאמצים הירואיים להתגבר על פציעה שהפכה אותו למשותק מצווארו ומטה, ואפילו כדי לדבר הוא נדרש למכשירים מיוחדים. ריב העלה את בעייתם של המשותקים על סדר היום, הוא מגייס תרומות למחקר ולמכשירים, והפך לדמות מעוררת הערצה. אך

שעת הינוך

לאחרונה התפרסמה בעיתונים, ביוזמת פורום הוועדים בטלוויזיה החינוכית, מודעה על עמוד שלם ובה קריאה נרגשת לממשלה לבטל את החלטתה להפריט את הפקות הטלוויזיה. על המודעה היו חתומים למעלה מחמישים חברי-כנסת מכל המפלגות, רובם מן האופוזיציה, ועוד כמספר הזה פרופסורים ואנשי אקדמיה וגם ייצוג מרשים של עיתונאים, סופרים ואמנים. אין פלא שמול מה שנראה כאיום קיומי על הטלוויזיה החינוכית, הנתפסת כחלק מן המרקם התרבותי של ישראל, נזעקים מיד רבים וטובים. לכאורה הזעקה מוצדקת, אבל מי שמכיר את הטלוויזיה החינוכית יודע כי היא זקוקה לטלטלה אדירה בתחום הארגוני ויותר מזה בתחום התוכני. היא איבדה מזמן את המצפן התוכני ואת הפילוסופיה השדורית שלה. פעולתה אינה מעוגנת בחוק ואין עליה כל פיקוח ציבורי. היא אינה עצמאית ופועלת בפיקוח ישיר של שר החינוך ומתקציב משרדו, כלומר, מחלקה ממשלתית לכל דבר ועניין. כך קרה, למשל, שתוכנית חדשות ואקטואליה שהונהגה בתקופת מלחמת לבנון, בטענה שהיא באה לתת מענה לצרכים של שעת חירום ושתהיה זמנית, הפכה ברבות הימים ל"ערב חדש". זה היה טוב לשר הממונה וטוב לפוליטיקאים שניתן להם ערוץ נוסף על זה של הטלוויזיה הכללית, השנואה על חלק מהם, להתבטא בו. קיימת רק בעיה אחת: לתוכנית חדשות ואקטואליה כזאת אין מקום בתחנה ממשלתית.

סטייה זו ממטרותיה הבסיסיות של הטלוויזיה החינוכית באה לידי ביטוי בדו"ח השנתי של מבקר המדינה עוד בשנת 89', שקבע כי היא לא הקפידה לשמור על המנדט שניתן לה, שהוא הפקת תוכניות לימודיות לבתי-הספר.

מאז דו"ח המבקר, קיבלה הטלוויזיה החינוכית שעות שידור נוספות על אלה שיש לה בשעות הבוקר ואחר-צהריים בערוץ הראשון: היא קיבלה ללא מכרו שביעית מזמן השידור של הערוץ השני המסחרי. הקביעה במודעה של פורום הוועדים, כי "אין תקדים להפעלת טלוויזיה חינוכית כגוף עסקי", לא הטרדה אותו אז.

ערבוב התחומים בין טלוויזיה שמטרותיה חינוכיות-לימודיות לטלוויזיה שמטרותיה עסקיות פועל לרעתה של החינוכית. טלוויזיה חינוכית היא ביסודה דלת רייטינג. חלקה בערוץ המסחרי, האמור להביא לה מקורות הכנסה נוספים מפרסומת, מחייב אותה להיות פופולרית. זו סתירה מובנית המכריחה את התחנה לפעול בצורה המנוגדת בתכנית ליכולתה, לאופיה ולתפקידיה. שידור פרסומות בתוכניות לילדים ולנוער בוודאי אינו עולה בקנה אחד עם ערכים חינוכיים. גם ערוץ 23 בכבלים, שאותו קיבלה הטלוויזיה הלימודית במתנה, אינו ממלא יעוד ברור, הצפייה בו היא אפסית ואין די תקציב כדי למלא אותו בתוכן של ממש.

התהליך שעבר על הטלוויזיה החינוכית היה של כיבוש שטחים חדשים, הוספת שעות שידור, הגדלת האימפריה בעזרת שדולה חכמה, ותמיכה של שרי חינוך שהיו מעוניינים בטלוויזיה משלהם. הטיטור ריה נכבשה, אבל מתברר כי לא כל-כך יודעים מה לעשות בה וגם אין די משאבים כדי ליישב אותה.

החלטת הממשלה להעביר בהדרגה את ההפקות לגורמי חוץ, שהיא עילת הפעילות של פורום הוועדים, איננה סגירת הטלוויזיה, הפרטתה, מסחורה וחיסולה. להפך, לתהליך כזה יכולים להיות יתרונות רבים. תחום היצירה הטלוויזיוני הוא מורכב ושוחק ודורש רענון מתמיד.

השינוי המוצע יאפשר ניצול מרבי של פוטנציאל הכוחות היצירתיים בתחום זה, ולא רק של אלה שבמקרה יש להם תקן וקביעות. הוא ייתן הזדמנות לכוחות צעירים מוכשרים, בוגרי בתי-ספר לקולנוע ולטלוויזיה, להצטרף למעגל היצירה הטלוויזיונית. הוא ייצור תחרות חיה בית בשוק ההפקה, יאפשר ביטוי יצירתי-הפקתי לקבוצות שונות באוכלוסייה ויתרום להקצאת יותר משאבים להפקה ופחות להחזקת מנגנונים קבועים, מסורבלים ולא יעילים.

ההמחשה הטובה ביותר להצלחת השיטה היא ערוץ 4 הבריטי, שהחל לשדר ב-82'. בערוץ זה, הנחשב לאחד האיכותיים והחדשניים בעולם הטלוויזיה, נעשות כל ההפקות על-ידי מפיקים עצמאיים חיצוניים. כנראה שהשיטה טובה יותר גם מבחינה כלכלית, אחרת יש להניח שזכייני הערוץ השני אצלנו, הדואגים לחשבון רווח והפסד, לא היו מפיקים את תוכניותיהם באמצעות גורמי חוץ.

אין שום רע בתמיכה במאבק עובדים, מה גם שלזכותם אכן מסורת ארוכת שנים של תוכניות איכותיות, אבל חשוב לעשות סדר בדברים: מאבק יוניוניסטי להישרדות הוא עניין אחד, השינויים שיש להנהיג בטלוויזיה החינוכית הם עניין אחר.

המערכת הפוליטית איננה מסוגלת לחולל שינויים של ממש בשידור הציבורי בכלל ובטלוויזיה החינוכית בפרט. המשמה מוטלת על מנהלי הטלוויזיה החינוכית, עובדיה וכל אותם אנשים טובים החתומים על המודעה. הסוגיה רצינית יותר מהפרחת כמה סמאות, משום שהיא נוגעת למרקם החיים התרבותיים שלנו. על סדר-היום עומדת השאלה, מה על הטלוויזיה החינוכית לעשות כדי שלא תתנוון ותיעלם ממפת התקשורת בישראל, מה הם התכנים הנדרשים לה ומה הוא הארגון הנכון לטלוויזיה לימודית-חינוכית מודרנית בסביבה רב-ערוצית?

תפקידה הראשון והמרכזי הוא הקניית השכלה לכל הגילים. החל מן הגיל הרך דרך בתי-הספר, האקדמיה ומקומות העבודה (Life long learning). היא צריכה לשתף פעולה עם האוניברסיטה הפתוחה בתוכניות של לימוד מרחוק, ולהסתייע בערוץ הכבלים העומד לרשותה; לפתח מערכות לימוד אינ-

הטלוויזיה החינוכית איבדה

מזמן את המצפן התוכני ואת

הפילוסופיה השידורית שלה

טראקטיביות לבתי-הספר באמצעות האינטרנט, בעיקר לאלה הנמצאים בפרפריה; לשרת את אלה שאינם מקבלים שירות מספיק כמו עולים חדשים, צעירים הנושרים מבתי-הספר, אוכלוסיות חסרות השכלה בסיסית, נוער שכונות ותושבי עיירות הפיתוח.

שנית, עליה לטפל בתוכניותיה, יחד עם הטלוויזיה הכללית, בניסוח והבהרה של הדילמות החברתיות, התרבותיות והפוליטיות שבהן מתלבטת החברה הישראלית. בד בבד, תפקידה להעשיר את ציבור הצופים בתוכניות המשקפות את האמנויות, המדע, ההיסטוריה, הפוליטיקה והכלכלה. בעיקר - עליה לקבוע סטנדרטים של איכות ומצוינות. זו משימה קשה הדורשת מן האנשים העוסקים בכך תחושה של שליחות. לעולם לא תהיה להם הילת היוקרה והכסף של הערוצים המסחריים, אבל יהיה להם משהו אחר: אותו דבר ועניין בטלוויזיה במיטבה יודעת לפעמים לעשות, מעבר להיותה מפלט מטרדות היומיום. לשם כך דרושה מנהיגות מקצועית, חזון, נחישות וכמובן גם אמצעים. שידורים אינם סחורה כמו כל סחורה אחרת. כאשר הם במיטבם הם יכולים לתרום תרומה משמעותית לשמירתה של הדמוקרטיה ולהחיותה קה של התרבות. אם אמנם קיימת דאגה אמיתית בלב אלה שחתמו על העצומה, עליהם לפעול לרפורמה מהירה, גם אם כואבת, בכל מערכת השידור הציבורי ובכלל זה בטלוויזיה החינוכית, אחרת יאבד באמת הסיכוי לשידור אלטרנטיבי מול ים הערוצים שעניינם המרכזי הוא השורה האחרונה במאון העסקי של רווח והפסד. ■

ארנון צוקרמן הוא פרופסור בחוג לקולנוע ולטלוויזיה באוניברסיטת תל-אביב

זה התחיל במשפט אחד, כמעט הערת אגב, בשידור חי בתוכנית טלוויזיה בבי.בי.סי 2. "אני סבור", אמר העיתונאי וחבר הפרלמנט לשעבר מאתיו פאריס, "שפיטר מנדלסון הוא בהחלט הומוסקסואל". מנחה התוכנית נראה נבוך לרגע. "אני חושב שנעבור הלאה", אמר לפאריס. הדיון זרם לנושאים אחרים, אבל מאותו רגע, בשעת לילה בסוף חודש אוקטובר, דשים פוליטיקאים ועיתונאים בבריטניה ללא הרף בשאלת נטיותיו המיניות של מנדלסון, ובשורה של עניינים אחרים שצצו ועלו בהקשר הזה. רבבות מלים כבר נכתבו על הפרשה הזו, דיונים נערכו בפרלמנט, ועולם הפוליטיקה והמדיה בלונדון ממשיך לגעוש.

פטר מנדלסון, צריך להסביר, מכהן כשר התעשייה והמסחר בממשלת הלייבור של טוני בלייר. הוא נחשב לאחד האנשים המרכזיים בפוליטיקה הבריטית. אחד העיתונאים העניק לו לאחרונה את המקום הרביעי בדירוג "האנשים החזקים בבריטניה", אחרי ראש הממשלה בלייר, יר, איל התקשורת רופרט מרדוק ואמריקאי אחד, בשם ביל גייטס. בדרך-כלל עוסקת התקשורת הבריטית בהרחבה בהחלטות הכלכליות של מנדלסון, בתפיסותיו החברתיות והפוליטיות וכן (שמו של מנדלסון, כך דווח לאחרונה, מופיע באמצעי התקשורת יותר מכל יתר שרי הממשלה גם יחד). לאלה מצטרף עכשיו העיסוק האובססיבי בהרגלי המיטה שלו.

האיש שפתח בדיון הציבורי, מאתיו פאריס, היה בעבר חבר פרלמנט מטעם השמרנים. כאשר פרש בשנת '86, שאל אותו אחד ממראייניו אם נכון שהוא הומוסקסואל. "אל תתחב את חוטמך לענייניי", השיב פאריס. זמן קצר אחר-כך הודה ברבים שהוא אכן הומוסקסואל. בשנים האחרונות פרסם בקביעות טור פוליטי ב"טיימס" המכובד - ובמקביל בטבלואיד "סאן". הוא הוזמן לדיון בטלוויזיה כדי לדון בנסיבות התפטרותו של השר לענייני ויילס, רון דייוויס. השר עזב את הממשלה, לאחר שנשדד בפארק שבו נערכים מפגשים הומוסקסואליים. בדיון בבי.בי.סי על הפרשה אמר פאריס, כי בממשלת בלייר יש לדעתו לפחות שני שרים הומואים. האחד הוא הומוסקסואל מוצהר, שר התרבות כריס סמית. השני, לדבריו, הוא מנדלסון.

ה"אאוטינג" של מנדלסון עורר סערה תקשורתית. הטבלואיד "סאן" ציטט את דברי פאריס בטלוויזיה והקדיש לנושא מאמר מערכת. "העובדה היא שמנדלסון הוא הומוסקסואל. הוא גם בעל מוח מזהיר ופוליטיקאי מוכשר", כתב העורך, דייוויד יילנד, והוסיף: "הזמנים השתנו. העם הבריטי לא יפנה עורף למנדלסון משום שהוא הומוסקסואל".

לכאורה היה המאמר מופת נדיר של סובלנות, מעיתון שקנה לו שם צהוב להפליא לא רק הודות לגילויים סנסציוניים על משפחת המלוכה ולתמונה היומית של נערת-עמוד-שלוש חשופת חזה עתיר ממדים, אלא גם הודות לחשיפה תוקפנית של הומוסקסואלים. אלא שציניקנים הטילו ספק בכך שעורכי ה"סאן" עברו מהפך ערכי אמיתי. היחס הסלחני למנדלסון, הסבירו, קשור לעסקיו של המו"ל מרדוק: אחדים מן האינטרסים הכלכליים של מרדוק עלולים להיות מושפעים ישירות מהחלטות של מנדלסון.

כצפוי, לא כל העיתונאים הגיבו באותה דרך. ה"גרדיאן" תקף את העיסוק בהייו הפרטיים של מנדלסון. ה"איבנינג סטנדרד" דחה את הטענה כאילו יש קשר בין זהותו המינית של השר לבין תפקודו הציבורי. "ומה עם אימפוטנציה?", נשאל במאמר שפורסם בעיתון, "מישהו עוד יכול לטעון שלציבור יש זכות לדעת מה מצב כוח הגברא של ראש הממשלה, שכן כישלון בתחום הזה עלול להשפיע על תפקודו בתחומים אחרים, חשובים יותר. האם יוכל לעמוד זקוף מול האיגודים המקצועיים או אויבים מבחוץ?". ה"טיימס" - גם הוא בבעלותו של מרדוק - בחר להתעלם, ועורכו הסביר אחר-כך שבידיעות על נטיותיו של השר לא היה כל חדש, ולונדון כולה עוסקת בנושא כבר שנים.

מנדלסון, מצדו, סירב להגיב על הידיעות שעסקו בו. התנהלו אמנם כמה שיחות טלפון נועזות בין לשכתו לבין אחדים מהעורכים, אבל הוא לא הרים את הכפפה, נזהר מהכרזה פומבית על נטיותיו. אבל המסר הסובלני החדש של ה"סאן" לא השפיע על עיתונאים אחרים מסוגו. השבועון "ניוז אוף דה וורלד" (עוד אחד מעסקיו של מרדוק) עמד לפרסם את סיפורו של גבר,

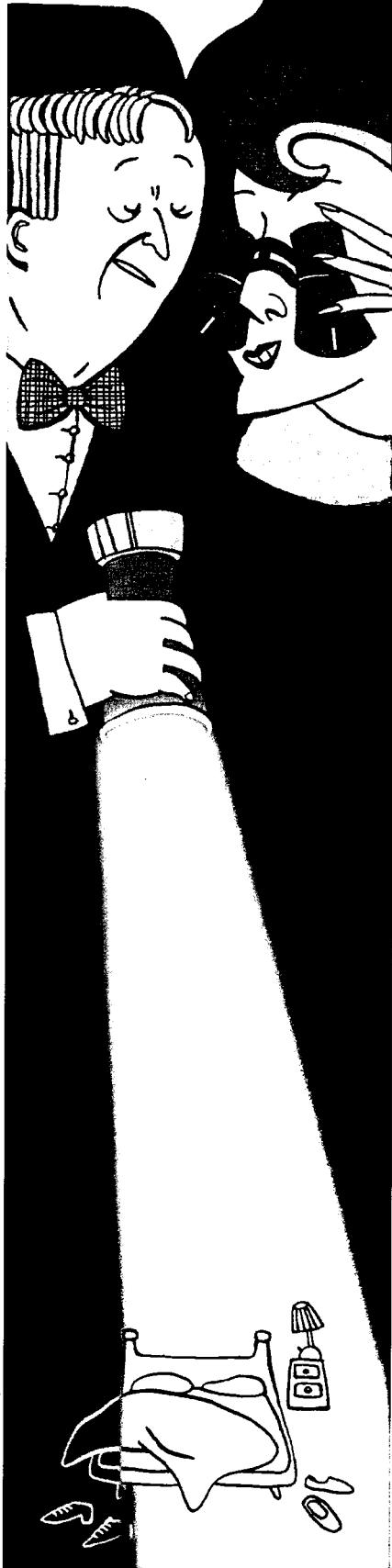
רפי מן

חדר המיטות של שר התעשייה והמסחר

אז מה אם השר מנדלסון הוא הומו? עולם התקשורת הבריטי, מהצהובון "סאן" ועד הבי.בי.סי הסולידי, סוער כבר חודשיים. יש בסיפור הזה הכל: פוליטיקה וערכים חברתיים, אתיקה עיתונאית וצנזורה, אינטרסים כלכליים ושאלות מוסר

it's a little bit chilly today, isn't it?

the forecast said it will be fair tomorrow

איור: אורית שרף

שטען כי היה מאהבו של שר נוסף: ניק בראון, שר החקלאות בממשלת בלייר. בראון הודה בכך בפומבי, ורק זעם שכן הפרסום עלול לפגוע באמו החולה.

עד כאן, אמרו ב"סאן". התברר שיש גבול אפילו לסובלנות הטרייה של הטבלואיד רב-התפור-זה (יותר מארבעה מיליון עותקים ביום) כלפי פוליטיקאים המעדיפים גברים על פני נשים. "האם מאפיה של הומואים מנהלת את בריטניה?", זעקה הכותרת הראשית של ה"סאן". בכתבה נרמז כי בצמרת הפוליטית יש קשר הדוק של סיוע, תמיכה וקידום של הומוסקסואלים. הני-סוח ההומופובי הבוסה עורר שוב ויכוח סוער בין עיתונאים ופוליטיקאים. "אנחנו רק משק-פים את השאלות והדאגות שהתעוררו בקרב חלק מקוראינו", הצטדק ה"סאן".

בעקבות הביקורת התעורר שוב מצפוננו של עורך ה"סאן" יילנד (או שמא קיבל שוב איתות מן הבעלים מרדוק, שחשש מפגיעה ביחסיו עם הממשלה?) והוא פרסם מאמר שהוגדר בפי פרשני תקשורת כ"שינוי מלא של 180 מעלות במדיניות העיתון". במאמר הבטיח יילנד, חד וחלק, כי ה"סאן" נוטש את הביזנס של "הריסת חייהם" של הומוסקסואלים שמעדיפים להיש-אר בארון, ויחדל מעתה לחשוף מידע כזה בניגוד לרצונם. "אלא אם כן", הוסיף ליתר ביט-חון, "יהיה בכך אינטרס לציבור". וכדי לחזק את המסר, טילפן העורך לבעל הטור פאריס ובישר לו שמאמריו לא יתפרסמו עוד בין דפי ה"סאן".

...

עד כאן באשר לזיוגוגים של ה"סאן". מכאן עוברת הפרשה מעסקי הפרטיים של מרדוק למגור-אחר: הטלוויזיה הציבורית. הבי.בי.סי, שבו נחשפה הפרשה לראשונה, מיהר להתנצל פעם ופע-מיים בפני מנדלסון. אחר-כך שוגר מזכר בהול לעורכי כל התוכניות בערוצי הרדיו והטלוויזיה של שירות השידור הבריטי: "בשום פנים ואופן אין להתייחס בשום שידור לחייו הפרטיים של פיטר מנדלסון, ואף אין לאזכר פרסומים בנושא זה המופיעים באמצעי תקשורת אחרים". על הצו המוחלט הזה היתה תומה היועצת הפוליטית הבכירה של הבי.בי.סי, אן סלמון. כשדלף דבר המזכר לעיתונות, מיהרו הבי.בי.סי להסביר כי מאז ומעולם קובע תקנון השידור שאסור לחדור ללא הסכמה לחייהם הפרטיים של בני-אדם, אלא אם כן מדובר בנושא בעל חשיבות ציבורית רחבה. כמו במקומות אחרים ברחבי העולם, לא הסתירו מפיקים ועורכים בטלוויזיה וברדיו את תסכולם מהוראות ההנהלה. בהתאם להוראה, גאלצו תוכניות אקטואליה וראיונות להתעלם מאחד הנושאים המרכזיים שעמדו על סדר-היום הפוליטי והתקשורתית בבריטניה במרוצת חודש נובמבר. אפילו תוכניות העוסקות בסקירת העיתונות, כדוגמת "מה אומרים העיתונים", גורו על עצמן שתיקה מביכה בוויכוח על מנדלסון והעיתונות.

האופוזיציה השמרנית העלתה את הנושא בפרלמנט והאשימה כי ראשי הבי.בי.סי מפעילים צנזורה משיקולים פוליטיים, פשוט כדי להגן על שר התעשייה והמסחר רב ההשפעה. והעיתו-נות המודפסת המשיכה לחגוג: היא עסקה מעתה לא רק בענייניו האישיים של השר, אלא גם בשיקול הדעת של מנהלי הבי.בי.סי.

מנדלסון מצדו המשיך בעיסוקיו המיניסטריאליים, אבל גם בחלוף חודש מהערתו הראשונה של פאריס, המשיכה העיתונות לחפש אחריו. הפעם היה זה השבועון הסאטירי "פאנץ'", שדיו-וח כי בעת ביקורו של שר התעשייה והמסחר בברזיל בקיץ האחרון, הוא נראה פוקד כמה מוע-דונים מפוקפקים שבהם מבלים בעיקר הומוסקסואלים. ה"פאנץ'", לשם שינוי, איננו נמנה עם אימפריית התקשורת של מרדוק. בעליו הוא איש העסקים מוחמד אלפאיד, שבנו, דודי, נספה בשנה שעברה בחברתה של הנסיכה דיאנה. בלונדון הסבירו כי היתה זו נקמתו של אלפאיד על יחסה הצונן של ממשלת הלייבור כלפיו.

מקורביו של מנדלסון הכחישו בתוקף את הפרסום, אבל בינתיים ביטל השר ביקור עבודה נוסף בברזיל. "ביטול הביקור הוא הוכחה לכך שהרגלי המין של השר - או ליתר דיוק הפר-סומים עליהם - כבר החלו להשפיע על תפקודו הציבורי של מנדלסון", כתבו פרשנים בלונדון. עם סגירת הגיליון התפטר מנדלסון על רקע פרשייה אחרת.

כל זה לא צריך להפתיע את מי שמכיר את עולמם של הטבלואידים הבריטיים, המתפרנסים כבר עשרות שנים ממציצנות פעילה לתוככי חדרי המיטות של בני משפחת המלוכה, שרים, חברי פרלמנט, אנשי עסקים, כמרים וידוענים אחרים. רק השר בראון, הקורבן האחר של ה"אאוטינג" התקשורתית והעלייה על הומוסקסואלים, נשמע כמי שצנח מעולם אחר, כאשר סיכם את הפרשה באכזבה גלויה ובנאיביטות: "ואני קיוויתי, שחיי הפרטיים אכן יישארו פרטיים". ■

ההטיות של "קשב"

בתחילת דצמבר פורסם דו"ח של "קשב" (המרכז להגנת הדמוקרטיה בישראל). את הדו"ח, שכותרתו "מבט על החדשות: הסיקור החדש שותי בשני ערוצי הטלוויזיה בישראל", כתב יזהר באר, בייעוצם של הפרופסורים ירון אזרחי, תמר ליבס, פרנסס רדאי וד"ר יובל קרניאל. במבוא קצר מתאר הכותב את עקרונות השידור הציבורי ואת חשיבותו וכן את הנסיונות המתמידים, המתגברים לאחרונה לדעתו, של ראשי רשות השידור להשפיע על תוכן השידורים, בעיקר על שידורי החדשות והאקטואליה. אין ספק שמדובר בבעיה קשה אשר כל שוחר דמוקרטיה צריך לזעוק כנגדה. ואולם, הדו"ח תוקף בצורה חריפה

אין ספק שמטרתו של יזהר באר היתה

לנגח את עובדי החדשות ברשות השידור

ביותר, בתמיכת נתונים סטטיסטיים מרשיעים כביכול, לא את מנהלי הרשות אלא דווקא את עיתונאיה ועורכיה, כאילו הללו התקרנפו וממלאים את פקודות מנהליהם.

מיד לאתר פרסום הדו"ח במאמר יח"צני ומגמתו ב"הארץ", התקין ים דיון בנושא בתוכנית החדשה "דוקו-מדיה" (בערוץ הראשון המותקף). יזהר באר הציג בצורה שטחית את טענותיו, אורי לוי, מעורכי "מבט", גונן בתוקף על חבריו לעבודה, ואפילו שלום קיטל, מנהל חברת החדשות של ערוץ 2, שזכה לשבח יחסי בדו"ח, הגן על חברו מן הערוץ הראשון.

כמי שעוסק במחקר ומפרסם מעבודותיו על חדשות טלוויזיה למעלה משני עשורים, בישראל ובחול, וכמי שזוקף לזכותו תלמידי דים לשעבר וידידים בהווה בשני הערוצים, אני מבקש להעיר כמה הערות ותמיהות על הדו"ח של מר באר, שאותו קראתי, כמוכן, במלואו ובעיון.

לא ברור לי אם באר מתייחס אל המסמך שהכין כאל עבודת מחקר או כאל עבודה עיתונאית (מעניין שהוא מגדיר אותה "תחקיר" – מושג המיוחס לעולם העיתונאי – ולא "מחקר"). מכל מקום, עבודה המתיימרת לנצל שיטות כמותיות-סטטיסטיות, וכן שיטות איכותיות לשם ניתוח מסרים תקשורתיים, חייבת להקפיד על כמה כללי יסוד. יש להשתדל עד כמה שניתן להפריד בין דעותיו, ערכיו ומניעיו של החוקר לבין ניתוח החומר. במקרה זה, אין ספק שמטרתו של באר היתה לנגח את עובדי החדשות ברשות השידור. "עקרון ההפרדה" היה בא לידי ביטוי מוצלח אילו נותח החומר בצורה "עיוורת", כלומר באופן שהמעריכים לא יידעו מנין הוא בא. כמוכן שבניתוח חומר חדשותי-טלוויזיוני אי-אפשר לעשות זאת, לכן, דרך חלופית היא שהניתוח ייעשה על-ידי אנשים שאינם מודעים לנושא ואינם מעוררים בו. אין ספק שליוזר באר עמדות מגובשות בסוגיה הנדונה, אבל עובדה זו לא מנעה ממנו להיות המנתח והשופט היחיד של החומר.

יתר על כן, מקובל במחקרים מסוג זה להשתמש ביותר מ"שופט" אחד כדי למנוע, או לפחות לקזז, הטיות אישיות וכן לאפשר חישוב ציון או אומדן של מהימנות הניתוח. גם דבר זה לא נעשה במקרה שלפנינו. תמיד קיימת גם סכנה שהחוקר-המנתח המטפל בחומר ייעשה פחות ופחות רגיש לקריטריונים ככל שהוא מנתח יותר פריטי שידור, ואכן בבדיקה הנוכחית, של 66 מהדורות חדשות, אין לי ספק שנוצרה עייפות מחקרית כזו.

תמוהה גם שיטת בחירת פריטי השידור של מר באר, אשר הצטמצמה ל"סיקור השלטון והעומדים בראשו, סיקור האופוזיציה והקואליציה,

סיקור השטחים וסיקור המתנחלים". מדוע לא טיפל באר גם בנושאי כלכלה, חברה, חינוך, יחסי חוץ של המדינה וכן בפלסטינים? גם בכל אלה ניתן היה לחפש, ואולי למצוא, הטיות של הסיקור בחדשות.

באשר לניתוח פריטי השידור עצמם, נראה מקריאת הדו"ח שאין ליהרר באר כל ספק באשר ליכולתו לזהות את הקריטריונים שלפיהם ניתן לקבוע את ה"אמת". הרושם המתקבל מקריאת חלק מן התיאורים המפורטים בדו"ח הוא, שהערוץ הראשון לא דיווח על הדברים כפי שקרו, ואילו ערוץ 2 הקפיד יותר לעשות כן. והרי כל חוקר תקשורת יודע שאין "מציאות" ואין "אמת" ואין "אובייקטיביות", וכי מלאכת הפקת החדשות היא תוצר של הבניה חברתית, כפי שרואים את הדברים הכתבים, הצלמים והעורכים בתהליך המורכב שבו הם פועלים, תחת לחצים ואילוצים רבים.

יתר על כן, רוב חוקרי התקשורת תמימי דעים שקיימות דרכים שונות "לקרוא" כל מסר, בלי קשר ואפילו מעבר או בניגוד למסגור המתוכנן של הכתב, הצלם או העורך. אביא לכך רק דוגמה אחת מן הדו"ח: באחד מפריטי השידור של ערוץ 1 מדווח על ביקור קשה של ראש הממשלה בחברון, בלוויית רעייתו. בביקור ספג ראש הממשלה ביקורת קשה מפי המתישבים (כולל שימוש בחומר וידיאו ביתי שצילם אחד התושבים). תשומת לב קוראי הדו"ח מופנית לכך – וההנחה היא שגם צופי הטלוויזיה קלטו זאת – שהתמונה האחרונה בכתבה של "מבט" מראה את ביבי ושרה יושבים זה ליד זה במסוק והמצלמה מתמקדת על אחיות הידיים שלהם. באר מפרש זאת כהצגת סימפטיה כלפי ראש הממשלה. אני רואה זאת אחרת. אני רואה זאת כקריצה אירונית של הצלם-עורך-כתב לקהל, המציג בפעם המי יודע כמה את הקיטש שביחסי הווגיות של שרה-ביבי, וזאת במיוחד על רקע האלימות הקשה שחווה ה"זוג הראשון" בחברון דקות מעטות קודם לכן, כאילו הכל לא מעניין אותם כלל. ובכן, איזו "קריאה" נכונה יותר?

אין ויכוח שיש צורך באיזון ובהגנות בדיווח החדשותי. אולם, כל עיתונאי וחוקר תקשורת יודע שאין מציגים ואין משיגים איזון בכל יום, בכל מהדורה ובכל פריט שידור. האיזון מתבקש ומושג על פני זמן, לעתים על פני זמן רב. לפיכך, הצצה מקרית למספר קטן של ימים ופריטי שידור איננה מוכיחה דבר, מה גם שלא בוצעו מבחני מובהקות סטטיסטיים, דבר שלא מנע מן המחבר לדבר על הבדלים "עצומים" בין שני הערוצים. זוהי רטוריקה שיש להימנע ממנה. היא מזכירה לי ספרון שקראתי לפני שנים שהופיע בניבליוגרפיה של שיעור בסטטיסטיקה, ונקרא How to Lie with Statistics שבו מובאת הדוגמה הקלאסית על האדם שטבע בבדיקה שעומק הממוצע היה 30 ס"מ.

ואם באיזון עסקינן, יש לציין שרשות התקשורת הפדרלית (FCC) – אותו גוף שגרסתו הישראלית אמורה לקום בקרוב בעקבות המלצות ועדת פלד ואימוצן על-ידי הממשלה – ויתרה כבר לפני שנים על הדרישה להגינות במסגרת ה-fairness doctrine שבה דגלה במשך תקופה ארוכה, בהקשר של שידורים בתקופת בחירות. כמו כן החליט

כל עיתונאי וחוקר תקשורת יודע שאין

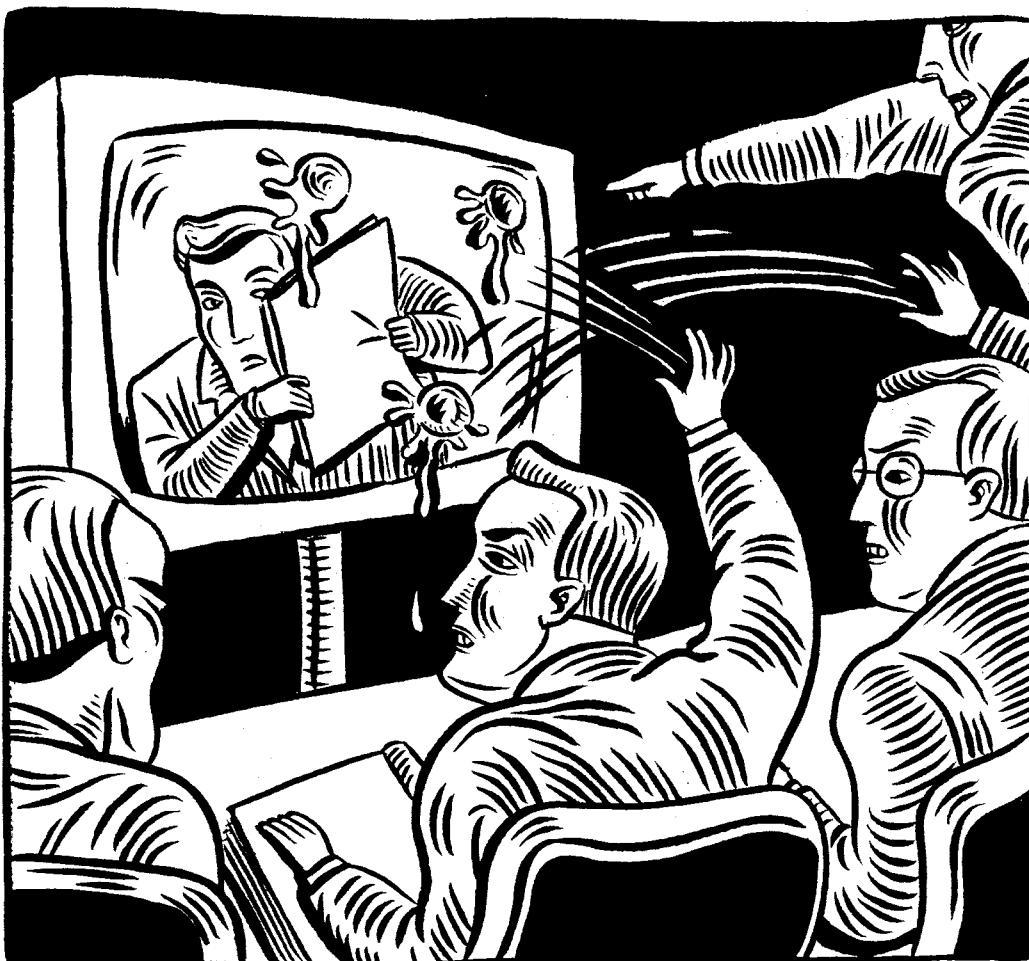
מציגים ואין משיגים איזון בכל יום, בכל

מהדורה ובכל פריט שידור

מוסד זה להימנע מלהיכנס להגדרת המושג "חדשות" משום הקושי לקבוע זאת באופן מוחלט, וכפועל יוצא מכך גם להימנע מלקבוע "ערך חדשותי" מהו. אולם יזהר באר סבור, אולי בזכות עברו העי-תונאי, שהוא יודע בוודאות ורשאי לקבוע טוב יותר מחבורה מקצועית של עיתונאים הפועלת בכל יום בהקשר חדש, מהו הערך החדש-תי של כל נושא ועניין. אולי סייעו לו בכך גם יועציו בכתביבת הדו"ח. יש להדגיש ששני הערוצים הישראלים נוהגים על-פי רוב לעסוק

מתוחכמת, קרי, להטיח ביקורת עקיפה בהנהלת רשות-השידור, ובעי-קר במנכ"ל, כאילו הוא גרם לכך שעיתונאי הרשות יתקפלו לנוכח הלחצים והאזהרות שהוא משמיע כלפיהם, וכתוצאה מכך הם ישרתו בירתא כבוד את השר הממונה על רשות-השידור, שהוא במקרה או לא במקרה ראש הממשלה בכבודו ובעצמו. אולם, מכיוון שהתזיה לא הוכחה לדעתי, מן הסיבות שמניתי לעיל, וגם משום שאינני מאמין שעיתונאי הרשות אכן התקרנפו ונכנעו לתכתיבים, אני חושש שהתוצאה תהיה שיווצר דווקא הרושם שהביקורת היא בעצם נגד עיתונאי ערוץ 1, התוצאה עלולה להיות דווקא ניצול הדו"ח כנשק נוסף בידי מבקרי רשות-השידור ואלה המצדדים בפירוקה. זאת משום

באותם נושאים, אם כי בצורות שונות, בהדגשים שונים, בסגנונות אחרים ובקצב אחר. זהו דווקא מצב רצוי, שאם לא כן, מה הטעם בשידור חדשות בערוצים שונים? אולם הטענה שמעלה באר בסיכום הדו"ח, כאילו "הנטייה של הציבור לנטוש את הצפייה במהדורות 'מבט' לטובת צפייה במהדורות החדשות של ערוץ 2, כפי שמבטאים נתוני הצפייה האחרונים, עשויה ללמד על עוצמת הפגיעה באיכות שידורי החדשות של הערוץ הראשון שכבר נגרמה", היא חסרת שחר. מאז שהחל ערוץ 2 בשידור חדשות, לפני כחמש שנים, מצביעים כל המחקרים, בכל השיטות, על העדפה של הציבור את המהדורות של ערוץ 2 על פני אלה של ערוץ 1 - כך שאין לייחס זאת לטיעונים

איור: אבנר תורן

שלאחר זמן יישכחו הפרטים שבדו"ח, אפילו שהם מצביעים לכאורה על הטיה לטובת הממשלה, ותיזכר רק העובדה שאפילו עמותת שמאל-נית שוחרת דמוקרטיה קטלה את עיתונאי "מבט". הדבר דומה לתופע sleeper effect - אדם מן היישוב מופיע באקראי בטלוויזיה, וכל שכניו וידידיו, שצפו בשידור ומברכים אותו על הופעתו, שכחו מן הרגע הראשון, אם קלטו בכלל, מה אמר. חבל שעמותת "קשב" לא ביטאה את דאגתה הכנה דווקא על-ידי פרסום נייר עמדה המתעד את ההתערבות של מנהלי רשות-השידור בפעילות מערכת "מבט", ובמקום זאת פרסמה דו"ח בעל יומרות מדעיות, בחסדי מדענים, אך ברמה שטחית, שעלול לכוון את החצים אל היעד הלא נכון. ■

הבלתי-מבוססים והמתוחכמים מדי של הדו"ח הנוכחי. השינויים המוצעיים בשיעורי הצפייה שחלו בחודשים האחרונים נובעים, כפי הנראה, דווקא משינוי שעת השידור של "מבט" לתשע בערב, ולא עקב תוכן המהדורות ואופיין. בכל מקרה, לפני שטוענים טענה מסוג זה, בהחלטיות כה רבה, יש לבדוק אותה היטב. השידור הציבורי בישראל אכן עובר משבר קשה שנובע, במידה רבה, מגישתה של הממשלה הנוכחית לשידור כאל מוצר ושירות ככל האחרים. כמו כן פוקדת לאחרונה את רשות-השידור שורה של אפי-זודות קשות של הפעלת לחץ סמוי, ואף גלוי, על המערכת כולה ועל עובדים בכירים מסוימים בפרט. על השידור הציבורי יש להגן מכל משמר, במיוחד בתקופה זו. אולם, פרסום הדו"ח של עמותת "קשב", המוצג ברטוריקה ובנימה פסבדו-מדעית, על הליקויים הרבים שבו, עלול דווקא לפגוע בעיתונאי רשות-השידור העושים על-פי רוב את מלאכתם נאמנה בתנאים פיזיים, ארגוניים ונפשיים קשים מנשוא. נוצר כאן מצב מאוד מעניין ומורכב. לדעתי, מטרת הדו"ח היתה

הכוחב הוא פרופסור לתקשורת וראש החוג לתקשורת באוניברסיטת תל-אביב

כי כתב ההיי טק החדש הוא כתב שבו - כמו הכתב הצבאי במערב - בון הציוני, כמו הכתב הפלילי בניו-יורק הדיימון ראניונית, גם הוא נמצא אי שם, בעמק הסיליקון שלא היה מעולם.

•••

וגם כתבי הספורט הם, לעתים קרובות, כתבים שבויים: ההתחככות הבלתי פוסקת עם הכוכבים, הרשלנות המזולזלת שנוהגים לעתים העורכים בהחלת כללים של אתיקה ומקצועיות על מדורי הספורט, וההזדהות הרבה עם האוהדים החיונית לסוג זה של עיתונות וייחודית לה - כל אלה הופכים אותם, לא פעם, מעיתונאים לדוכרים. זה לא היה נורא אם זה היה נשאר בתחומי הספורט, אבל כשמתגלגל לידי-הם סיפור גדול באמת, תחושת ההחמצה מול שער ריק היא עצומה.

כמו, למשל, פרשת קניית (או אי-קניית) בית"ר ירושלים על-ידי המיליונר האמריקאי רון לאודר. הסיפור, מנקודת מבט ציבורית ועי-תונאית, מדהים למדי: מיליונר אמריקאי ימני ושנוי במחלוקת, ידד אישי של בנימין נתניהו ואהוד אולמרט, מעוניין לרכוש קבוצת כדורגל שהיתה לסמל של המחנה הלאומי זקוף הקומה. למה? את זה לא נדע לעולם. לאחר בדיקה כלכלית מקיפה, הוא נסוג מהיוזמה, כשבין שני הצדדים מתגלעת מחלוקת לא קטנה ולא נעימה על היקף החובות של הקבוצה - בין עשרים מיליון לארבעים מיליון שקל. מי צודק? גם את זה לא נדע לעולם. ולעולם לא נדע אם יוזמת הרכישה היתה אמיתית או תעלול פרסום (הקשור, אולי, לבחירות לעירייה). ולא נדע אם יוזמת הרכישה היתה מסיבות עסקיות, תדמיתיות, פוליטיות, תקשורתיות או פילנתרופיות. ולא נדע אם התפוצצות העסקה היתה מסיבות עסקיות, תדמיתיות, פוליטיות, תקשורתיות או פילנתרופיות. פשוט לא נדע.

היה בסיפור הזה הכל: כסף, פוליטיקה, יצרים, כבוד, תככים, דרמה, שחיתות, כוח, ספורט, תקשורת, תקווה, עצב. רק מה, הוא נפל לידיים הלא נכונות, של כתבי הספורט, שהמשחק הזה גדול עליהם כמו שבנפיקה ליסבון גדולה על בית"ר. קל לדמיין מה היתה עושה עם סיפור כזה תוכנית טלוויזיה חוקרת בבריטניה, למשל. במחשבה שנייה, קל לדמיין מה היו עושים עם סיפור כזה כמה עיתונאים רציניים בישראל. רק שהעניין שלהם בספורט, למרבה הצער, מוגבל למדי.

•••

בגיליון הקודם תהינו במדור זה בעניין הדיווחים על גל השריפות. היו הצתות או לא? עכשו בא דו"ח רשמי, לאחר חקירה של הרשויות ומוסמכות, וקובע: ככל הנראה, לכל היותר שריפה אחת נגרמה בעקבות הצתה מכוונת. האם תלונן הרשות-הפלסטינית בפני ממשלת ישראל על ההסתה העיתונאית נגד האוכלוסייה הערבית (הד-דיות, הדדיות)? האם יתנצל העיתון "מקור ראשון" בפני קוראיו על כותרת משנה בעמוד הראשון שקבעה כי "רוב השריפות נבעו מהצ-תות"? בין הפותרים נכונה יוגרלו פרסים יקרי ערך. ■

עמוס נוי הוא איש מחשבים

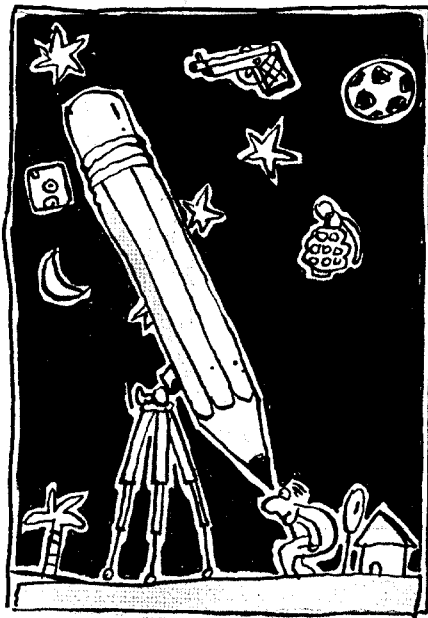
עמוס נוי

הכתב השבוי

מכירים את תסמונת הכתב השבוי? כשהמדינה היתה קטנה וצודקת, היו אלה הכתבים הצבאיים, שהפליאו בכתבות זיעה וגבורה ממסע כומתה מייגע, פעולה נועזת בעורף האויב, או סתם לילה עם כוח-תינו במוצב הקדמי. ההתרגשות הבלתי ניתנת לשליטה מעצם השהי-יה בחברת הלוחמים הקשוחים, מפויחי הפנים, עזי המבע, הנמרצים, התכליתיים, העשויים לבלי חת - כל אלה (בצירוף האידיאולוגיה השלטת ותפיסה מיושנת אודות תפקידה הלאומי של העיתונות) העבירו את הכתב על דעתו, כלומר על אמות מידה עיתונאיות בסי-סיות, והחליפו את הדיווח העובדתי ו/או התחקיר הביקורתי בשירי הלל מתלהמים אבל מזויפים להפליא.

אחר-כך, כשהמדינה כבר היתה פחות קטנה ופחות צודקת, צצו כתבים שבויים מסוג חדש - כתבי הפלילים. במסגרת המאמץ לצייר מחדש את תל-אביב של שנות השמונים כמין-ניו-יורק של הדמיון (מאמץ שנקרא, לעתים, ניו-ז'ורנליזם ישראלי), אוכלסו רחובותיה של תל-אביב הלילית בשלל טיפוסים מגוון - הבלש "חומי" (או "קוקוס", או "בלטה", שתמיד נראה "כמו דלת של מקרר") ארב בלילה לטרפו - "המוח", "החתול", "העו-רב", "אמיגה הגדול". דיימון ראניון עשה עלייה לעיר הפיצוציות. וכמו הכתבים הצב-איים לפניהם, גם הם, בעצם, שיבצו פיסות מידע נכונות בתוך תמונת עולם הזויה, בדו-יה, לא מעכשווי ולא מכאן, על חשבון עיתו-נות של ממש. האמפתיה שחשו כלפי יציריהם היתה גדולה בהרבה מזו שגילו לכללי כתיבה ודיווח מקצועיים.

בשנים האחרונות אנו חווים בעלייתו לגדולה של כתב שבו מסוג חדש - כתב ההיי-טק העברי. בהעדר הבנה וידע של ממש, אבל עם המון הערצה משוללת כל ביקורת למושא כתיבתו, הוא עומד נפעם ועגול עיניים מול העופות המזורים האלה, עם הקוקו והמקלדת, שעשו עשרים מיליון דולר באר-ב-עים דקות או להפך, שרעיונותיהם הטכנולוגיים עתירי המלים הלועזי-ות הם הדגמה חיה להכלאה פורייה בין הגניוס היהודי, כושר האלתור הישראלי והמראה הבינ גייסטי. הוא מקבל (ומפרסם) ללא עוררין את הערכותיהם המקצועיות, הכלכליות, הפסיכולוגיות והתרבותיות. והוא לא שואל אף פעם, אבל אף פעם, אפילו שאלה קשה אחת. כמו למשל: מה הוביל לקריסה של עשרות (1) סטארט-אפים ישרא-ליים בתחומי המולטימדיה והאינטרנט בשנתיים האחרונות, מה ההשפעה הממשית של ההיי-טק האזרחי על הכלכלה הישראלית, מה ההשפעה של מדיניות החוזים האישיים על זכויות העובדים, ואיך תורמות חברות ההיי-טק הממוקמות באזורי תעשייה של עיירות פיתוח (אור-יהודה, יבנה, לוד) לקהילה המקומית (מעבר לארנונה ולתורים מזומנים בשיפודייה המקומית).

איור: עמוס אלנבון

האירוניה בין ימין לשמאל

תגובת ראש הממשלה ודוברים אחרים של הימין לסאטירה של ההרצופים החצופים על מגעיו של חבר-הכנסת דוד לוי עם בנימין נתניהו הוא בעניין קבלת תיק בממשלה, תורגת מן הרגישות הצפויה של כל שלטון לסאטירה פוליטית. בניגוד לפוליטיקאים ליברל-דמוקרטים, לפוליטיקאים של הימין הדתי והחילוני בישראל יש התנגדות פנימית עמוקה לסאטירה ובעיקר לאירוניה כצורה עיתונאית או כפרספקטיבה על המציאות החברתית והפוליטית.

אחת התכונות העיקריות של האירוניה היא, כמובן, הבלטת הניגוד בין המשמעות הרגילה של המלים שבהן משתמש הדובר, לבין המשמעות הניתנת להן בהקשר שבו הוא משמיע או כותב אותן. גם בשקר יש פער בין מלים לעובדות, בין אמירות על העולם למצבו. אלא שבשקר כוונת הדובר או הכותב היא להטעות, להוליך שולל את שומעיו או קוראיו, ואילו באירוניה הכוונה היא דווקא לחשוף את הפער בין התנהגות למציאות. האירוניה היא מעין שקר שקוף, הבא לחשוף את השקריות, את הפער בין עובדה לימרה, בין הפנים למסכה.

הפרספקטיבה האירונית על המציאות החברתית-פוליטית עומדת בניגוד קיצוני לפרספקטיבה הדתית או הימנית-אידיאולוגית, משום שהיא מצביעה על האבסורד שבנשגב, על החלקיות שבעצם השאיפה לטוטאליות, ועל השעבוד שבדבקות ללא פשרה באידיאה מקודשת. באירוניה יש הודאה בריבוי פרספקטיבות ומשמעויות ובאפשרות המשחק בין נקודות מבט שונות, ואילו הראייה

הדתית והימנית נוטה להיות מוניסטית, הומוגנית וסגורה. הפוליטיקה הדתית (בעיקר המשיחית) והלאומנית נוטה להיות פוליטיקה של גיוס, של הזמנה להקרבה גדולה, של להט רגשי. זו פוליטיקה הנאבקת כנגד תודעה רפלקסיבית, כנגד ספקנות וכנגד ביקורתיות. התודעה הדתית והלאומנית, כל אחת לחוד ועוד יותר שתייהן כמכפלה, שואפת לסלק כל יסוד של אי ודאות, כל

סטייה מן הפשט בפירוש המציאות והטקסט, כל רמיזה על מציאות כפולה ומשולשת, כל סכנה של פער בין מלים לעובדות, כל פתיחות לריבוי משמעויות ולכן להטלת ספק ביחס לאחדות הפעולה, כל החלשה בכוחה של השפה לגייס את הקרבה העליונה.

לעומתה, הספקנות, הניידות הרגשית והקוגניטיבית, השנויות בין אמון לחוסר אמון הן מסממניה של השקפת העולם הליברל-דמוקרטית, הקובעת את חופש המחשבה של הפרט במרכז. לכן, האירוניה היא כלי מובהק של עיתונות דמוקרטית, הבאה לשחרר את האזרח מהכבלים הרגשיים והתודעתיים לפוליטיקה משיחית, בין אם היא דתית ובין אם

חילונית. האירוניה, כאשר חציה מופנים אל השלטון, באה לחזק את הציבור מול תעתועי מנהיגיו; אין היא באה לחזק ולאשש את הסמכות השלטונית אלא לנקוב בה נקבים. בתור שכזו, האירוניה היא מרכיב חשוב בתרבות של פוליטיקה דמוקרטית, המחדדת את חשיפתו של השלטון לביקורת ולוחצת עליו לתת דין-וחשבון לציבור.

הטלוויזיה היא מכשיר אידיאלי לחיזוק הסאטירה והאירוניה ככלים עיתונאיים בתרבות הפוליטית הדמוקרטית, שכן היא מבליטה את היסוד התיאטראלי, את האיפור, ואת ההפקה של "המציאות" המוצגת על פני המסך הקטן. אין כמו טלוויזיה רב-ערוצית לחנך את הציבור ולטפח בתוכו פרספקטיבה אירונית, המפגימה את הכפל והמשחק בין מציאות למציאות וירטואלית, בין אישיות להתחזות, בין פנים לפנים. המשותף לפוליטיקה דתית וימנית (ולצורך זה, לכל פוליטיקה אידיאולוגית, כולל השמאל הישן נוסח גולדה מאיר) הוא השימוש בשפה לקיבוע ולמיסוד של משמעות מוחלטת אחת ושל אוריינטציה רגשית קוהרנטית אחת ביחס למציאות. בתוך עולם סגור זה, הנשלט על-ידי משמעות הומוגנית, אנחנו אמורים כולנו להיוולד, לחיות ולמות. הפרספקטיבה הסאטירית, או האירונית, אפשרית רק למי שמסוגל לצאת באופן נפשי ומחשבתי, לפחות לשעה קלה, מן הקונכייה הזו ולהתבונן בה מבחוץ. לכן יש משהו מאוד אינדיבידואליסטי, מאוד אנטי-קולקטיביסטי, באירוניה. מסיבה זו מגלים רוב דוברי

הפוליטיקה הדתית והלאומנית בארץ חרדה מפני כל צורת דיבור, כתיבה או מחשבה המערערת על ההוהת בין מלים לעולם, בין פשט לדרש. זו חרדה מכל נתק, מכל מרחב, מכל שטח הפקר ללא שליטה בין מלים - משמעות, שפה - לניסיון.

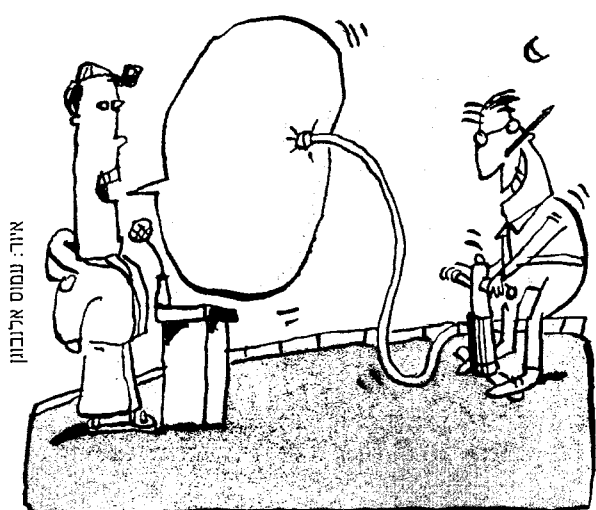
כמובן שצורת ההתגוננות של בעלי השקפת עולם דתית וימנית על המציאות מפני הסאטירה והאירוניה יוצרת, לפעמים, באופן בלתי מודע ובלתי מתוכנן, תבניות אירוניות של התנהגות. וכי מה יכול להיות אירוני יותר מאלוף השולל שיר בשל מלותיו המבטיחות שזו תהיה המלחמה האחרונה - כאילו מדובר כאן בחוזה מחייב עם השומעים. אמירה זו של האלוף עמידרור חושפת את הגישה האופיינית של

הימין הדתי, של תודעה חד-ממדית שאינה מסוגלת לחשיבה מטאפורית, שאינה פתוחה לריבוי משמעויות ופרספקטיבות, שאינה מבחינה בין אידיאל למציאות, שאינה יכולה לקבל את חופש תנועת המחשבה והדמיון ולכן אינה מסוגלת להבין ולקבל סאטירה או אירוניה.

נראה אפוא שיש יסוד מוצק לטענה שיש הטיה דמוקרטית-ליברלית (לא שמאלנית)

בעיתונות היומית ובטלוויזיה הישראלית. לכן, צודקים דוברי הימין וצודק בעיקר אורי פורת בצורך לאזן את השידורים. יש להשמיע רק שירים נכונים, יש לתת לנו הצגות המטפחות בנו אידיאלים נשגבים של הקרבה אישית, ובעיקר, סוף-סוף, יש ללמד את העיתונאים והטלוויזיה להגיד לנו אחת ולתמיד את כל האמת, ללא פיתולים והתחמכויות, כדי שכל העם יידע מי לנו ומי לצרינו. ■

ירון אזרחי הוא פרופסור למדע המדינה באוניברסיטה העברית ועמית בכיר במכון הישראלי לדמוקרטיה

איור: נחום אילבון

יש להשמיע רק שירים נכונים, יש לתת לנו הצגות המטפחות בנו אידיאלים נשגבים של הקרבה אישית

מהו קלון

פסק-הדין של מועצת העיתונות בעניין משה ורדי

העיתונות פנתה לבית-הדין לאתיקה כדי שיפסוק בהשלכות המקצועיות של ההרשעה, וזה נתן את החלטתו ב-29 בנובמבר 98. בדין ישבו ניצה שפירא-ליבאי, אורי פז וצבי לביא. פסק-הדין שלהלן נכתב על-ידי שפירא-ליבאי ופז. לביא הצטרף אליו אך ייצג, בדעת מיעוט, עמדה שהיו במקרה הנדון נסיבות מקלות אף יותר מאלו שאותן הגדירו שני עמיתיו לדין.

בגלל חשיבותו העקרונית, מביאה מערכת "העין השביעית" קטעים נרחבים מנוסח פסק-הדין של בית-הדין לאתיקה של מועצת-העיתונות בעניינו של העורך הקודם של "ידיעות אחרונות", משה ורדי. ורדי הורשע בינואר 98 בביצוע שתי עבירות של האזנה לשתי קלטות שהופקו מהאזנות סתר, ונדון על-ידי בית-משפט השלום בתל-אביב לחודשיים מאסר על-תנאי ולקנס בסך 4,000 שקל. מועצת-

1992 ועד מרץ 1993. מטרת ההתקשרות, שיומה רות בן-ארי, היתה ביצוע עבודות חקירה לאיסוף מידע ואיתור גורמים המדליים פים מידע מ"ידיעות אחרונות" ל"מעריב". במשך הזמן הוספו מטלות חקירתיות שלא היו קשורות בהכרח לדליפות מהעיתון. לא היתה מחלוקת כי משה ורדי הורה לחוקרים שלא לעבור על החוק, והוא צפה כי הם יפעלו על-פי הנחיותיו. יחד עם זאת, הוסכם במהלך המשפט כי בחודש האחרון להתקשרות האזין משה ורדי לקלטת שיתה שהיתה פרי האזנת סתר לטלפון של משפחת יודקובסקי, וכן הוא הודה בהאזנה לקלטת שבה נשמע עופר נמרוי די משוחח בפלאפון עם נוגי מוזס ועס בחורה כלשהי - קלטת שהופקה גם כן בהאזנת סתר. בשני המקרים באה היוזמה להאזנת הסתר מצד החוקרים שטענים היה עמם. את חלקו בהאזנות סיכמה השופטת: הקלטות הושמעו למשה ורדי, והוא שמע אותן באופן ספונטני, ללא תכנון, ומבלי שהומין את הקלטות. ובאשר לתוצר, נקבע כי משה ורדי החזיק אפוא בשתי קלטות שלא היה בהן כל עניין ממשי עבורו.

האם נסיבות ביצוע העבירות על-ידי משה ורדי מצביעות על אותה חומרה מוסרית אשר הדיבור "קלון" מגבש אותה? שני מרכיבים לתשובה: האחד עניינו בהגנה על ערכים מהותיים למקצוע העיתונות ואמון הציבור בו. והשני - התחשבות במידת החומרה המוסרית העולה ממכלול הנסיבות של ביצוע העבירות. מעשי העבירה שביצע משה ורדי גובלים בהפרה של הוראות סעיף 20 לתקנון האתיקה, סעיף הקובע נורמה חשובה של עבודה עיתונאית, שזו לשונו:

"20. לא ישתמשו עיתון ועיתונאי לשם השגת מידע באמצעים פסולים שיש בהם קלון למקצוע העיתונאות ובכלל זה אלימות, סחיטה, איום, פיתוי, חדירה שלא כדין לרשות הפרט, האזנת סתר שלא כדין וכל אמצעי אחר להשגת מידע העלול, בנסיבות העניין, לפגוע באופן חמור באמון הציבור בעבודה העיתונאית".

מופיעה ההוראה בדבר עבירה שיש עמה קלון" (על"ע 4/88, לשכת עורכי-הדין נ. עו"ד פלוני, פ"ד מ"ג(3) 475, 81-480). במשמעות הראשונית, ה"תכלית" של כללי האתיקה העיתונאית היא להנהיג "אמות-מידה המושתות על מחויבות מוחלטת לאמת, לדין וק, להגינות, להגנה על כבוד האדם ולכיבוד צנעת הפרט" (סעיף 21 לאמנת מועצת-העיתונות, 1993). יתרה מכך, ביסודה של מחויבות זו עומדת התפיסה הרואה בעיתונות במה מרכזית של הדו-שיח הציבורי - במה אשר באמצעותה מתקיימת הדמוקרטיה והיא השומרת על חיותה. מכאן נדבך נוסף: "עיתונות

מ"כלב השמירה של הדמוקרטיה" מצפים להגן על האינטרס הציבורי ולא להפוך בו כבתוך שלו ולעשות דין לעצמו

טובה חייבת לשרת את החברה באספקת מידע וביקורת בנושאים שיש בהם עניין ציבורי, באופן אמין, אחראי והוגן" (סעיף 1 לתקנון מועצת-העיתונות). זאת ועוד, כמי שהופקד בידיהם האינטרס הציבורי של זרימה חופשית של מידע, "עיתון ועיתונאי יהיו נאמנים לחופש העיתונות ולזכות הציבור לדעת בהגיי שם לציבור שירות מקצועי ובפרסום מדויק, הוגן ואחראי של ידיעות ודעות" (סעיף 2 לתקנון האתיקה). ערכים מצטברים אלה מרכיבים את המשמעות המלאה של "תכלית" האתיקה העיתונאית שבמסגרתה מתעדכנים מעת לעת הוראות "עשה" ו"לא תעשה" של התקנון, והיא הנותנת לעניין שבפנינו...

מפסק-הדין עולה כי משה ורדי ורות בן-ארי, מנהלת לשכתו ולימים רכות הכתבים, נכנסו להתקשרות עם שני חוקרים החל מיולי

המטרה הגלומה בהוראת סעיף 25ב' לתקנון האתיקה היא לשמור על רמתו, אמינותו, מעמדו וכבודו של מקצוע העיתונות בעיני הציבור. להשגת מטרה זו הוסמך בית-הדין לאתיקה לחייב עיתון (לרבות אמצעי תקשורת אלקטרונית) להפסיק את עבודתו של עיתונאי אשר הורשע בעבירה שיש עמה קלון למקצוע העיתונות. יסוד הענישה המשמעתית שבסילוק אדם מתפקידו, חמור ככל שהוא עשוי להיות בנסיבות מסוימות, אינו אלא תוצר לוואי של ההגנה על האינטרס המקצועי-ציבורי המהווה את העיקר.

השאלה אם יש בהרשעה פלילית מסוימת משום קלון למקצוע העיתונות עומדת זו לראשונה למבחן בפני בית-הדין לאתיקה של מועצת-העיתונות. ניסינו לרעות בשדות המקצועיים של מדינות זרות אך לא מצאנו תקדים לסוגיה זו. בנסיבות אלו ראינו להיעזר באמות מידה כלליות שגובשו על-ידי בית-המשפט העליון בהכרעו בעניינם של נבחרי ציבור, נושאי תפקיד בשירות הממשלתי והציבורי או בעלי מקצועות מסוימים. להלן שתי מובאות מנחות לעניין שבפנינו:

"צירוף התיבות 'עבירה שיש עמה קלון' הינו מושג מסגרת ובעל רקמה פתוחה. ואולם בתי-המשפט כבר נמנו וגמרו כי עיקר ב'קלון' הוא ביסוד הבלתי מוסרי שבעבירה. לשון אחר: לא יסודותיה המשפטיים-הפורמליים של העבירה יקבעו ויכריעו בשאלת ה'קלון', אלא דווקא אותן מהויות חברתיות לבר-משפטיות שהמשפט הפלילי אימץ לו אף הוא" (בג"ץ 103/96, כהן נ. היועץ המשפטי לממשלה, פס"ד (4) 309, 327).

"מרכז הכובד של ההכרעה... טמון... בנסיבות בהן נעברה העבירה... נסיבות אלה הן המצביעות על אותה חומרה מוסרית, אשר הדיבור 'קלון' מגבש אותה... אכן, 'עבירה שיש עמה קלון' הינה עבירה, אשר נסיבות ביצועה מעידות, כי בעברייני נפל פגם מוסרי חמור. על מהותו של פגם זה יש לעמוד על-פי תכליתה של החקיקה, אשר במסגרתה

אור נ. מדינת ישראל, פ"ד מ"ט(5) 184, 191). טעמם של דברים אלה נכון וראוי לענייננו. לפן הקולא יש להתחשב במסכת של נסיבות מצטברות. ביסוד מעורבותו של משה ורדי בפרשה עמד הרצון להגן על עיתונו מפני דליפות מידע שוטף למתחרו שהסבו נזק מתמשך לעיתון. את הפנייה לחוקרים יזמה רות בן-ארי, ומשהצטרף משה ורדי להתקשרות הוא הורה לחוקרים שלא לעבור על החוק וציפה כי יפעלו על-פי הנחיותיו. היוזמה להאזנות הסתר באה מצד החוקרים שהיו מונ"עים על-ידי אינטרסים משלהם, בין היתר, קבלת מינוי לשמש כחברת האבטחה של העיתון. את המגעים עם החוקרים ניהלה רות בן-ארי שבאמצעותה נחשף משה ורדי לקלטות מבלי שהתכוון לכך.

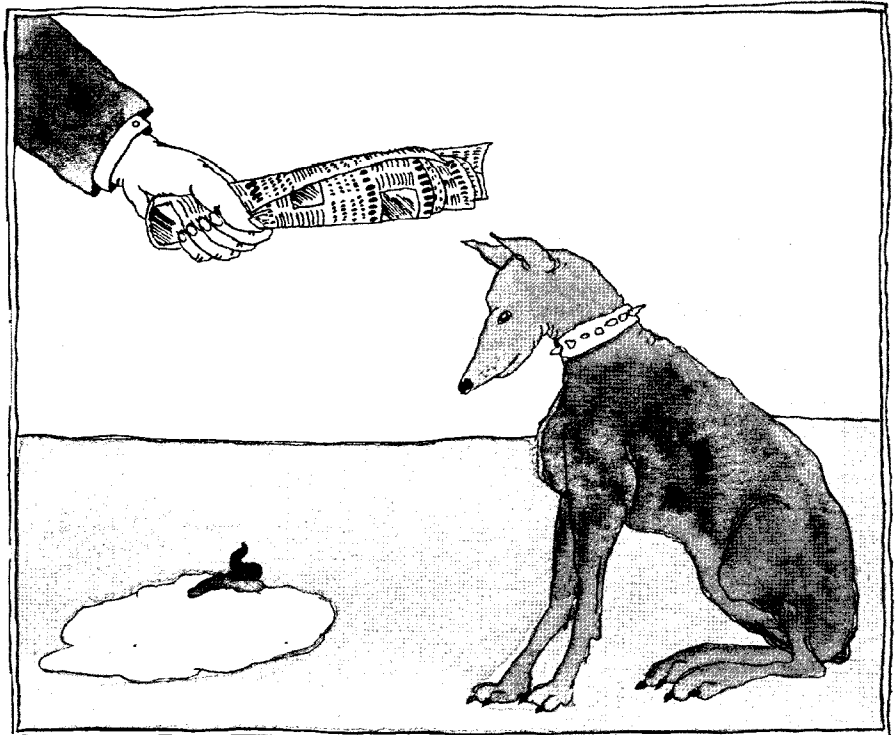
"הקלטות הושמעו לנאשם, והוא שמע אותן באופן ספונטני ללא תכנון ומבלי שהזמין את הקלטות" (ע' 739 להכרעת הדין). זאת ועוד, "לא מדובר במסכת ממושכת של התנהגות פסולה מצדו של הנאשם, והנאשם עשה שימוש שלא כדין (בשתי) קלטות בהפרש זמן לא רב. אין עסקינן באיש שחל אצלו שיבוש במערכת הנורמות והערכים, או שאין לתת אמון בשי"קול דעתו, במידת הבנתו את מהות תפקידו ואת המתחייב ממנו" (ע' 763 לגור הדין). בכואנו לגמור דעתנו בשאלת המידתיות, אנו רואים לציין כי מבחינה אתית-מוסרית היה על משה ורדי לחדול מהאזנה לקלטות

שימוש בקלטות שמקורן בהאזנות סתר כשיטה להשגת מידע מהווה דרך עיתונאית פסולה, נלוזה ומסוכנת

ברגע שעמד על טיבן הבלתי חוקי. מה גם שכעורך העיתון ניתן היה לצפות ממנו לנהוג במשנה זהירות וביתר אחריות. עם כל זאת, אנו סבורים כי מכלול הנסיבות שבהן בוצעו העבירות על-ידי משה ורדי איננו מצביע על אותה דרגת חומרה מוסרית אשר הדיבור "קלון" מגבש אותה. הוא הדין באשר לאיסור השימוש באמצעים פסולים לפי הסיפא של סעיף 20 לתקנון האתיקה. אנו סבורים כי בנסיבות העניין, לא היה בשימוש שעשה משה ורדי באמצעי הפסול - הקשבה שלא כדין לקלטת שהופקה בהאזנת סתר לא חוקית - כדי לפגוע באופן חמור באמון הציבור בעבודת העיתונאית. לנוכח אלה, הגענו למסקנה כי העבירות שבהן הורשע משה ורדי אינן מהוות, בנסיבות העניין, עבירות שיש עמן קלון למקצוע העיתונות. ■

לתעשיית האזנות הסתר הבלתי חוקיות. ואנה פני התכונה? מ"כלב השמירה של הדמוקרטיה" מצפים להגן על האינטרס הציבורי ולא להפוך בו כבתוך שלו ולעשות דין לעצמו. לא בכדי נמנית עם תכלית האתיקה החובה "לשרת את החברה... באופן אמין, אחראי והוגן". יתר על כן, אמון הציבור בעבודה העיתונאית הינו נכס ערכי שעל טיפוחו יש לשקוד דרך קבע. בהי"דרדר האמון הציבורי, נפגעת בימת השיח הציבורי שבאה לקיים ולהזין את חיותה של

הוראת סעיף 20 מחייבת הטבעת חותם של קלון על השימוש בכל אחד מהאמצעים הפסולים המנויים בגוף הסעיף. מכיוון שלסנקציה זו יכולות להיות השלכות מרחיקות לכת, אנו סבורים כי בהקשר הנדון יש לתת למושגים המפורטים בסעיף פירוש צר ודוקני, המותיר שיקול דעת בכל מקרה שאינו נכלל במפרט - לגופן של נסיבותיו. בהתאם לכך, המונח "האזנת סתר שלא כדין" אינו כולל את השימוש בפרייה של האזנה כזו. ובהקבלה, המונח

איור: יורה נעשה

הדמוקרטיה. מעשי עבירה העשויים לערער את האמינות העיתונאית או לכרסם בה באופן משמעותי, דינם להיות מוקעים אל עמוד הקלון המקצועי. שאלת המפתח לגבי תחולת הסיפא של סעיף 20 כמו גם לגבי תחולת סעיף 25 לתקנון האתיקה היא לפיכך שאלת המידתיות, שהתשובה לה נגזרת מנסיבותיו של כל מקרה ומקרה...

לשאלת המידתיות הנגזרת ממכלול הנסיבות של ביצוע העבירות שבהן הורשע משה ורדי שני פנים: האחד לחומרה, והשני לקולא. לפן החומרה יש לזקוף את תפקידו הבכיר של משה ורדי כעורך העיתון, המשמש סמכות עיתונאית עליונה ומורה דרך לכפופים לו. בהקשר דומה פסק בית-המשפט העליון כי: "ככל שעובד המדינה נושא משרה רמה יותר, שיש עמה אמון רב וסמכויות חזקות יותר, כך יש לדרוש ממנו שיקפיד יותר במילוי תפקידו על טוהר המידות ועל התנהגות הולמת. לעניין זה יש הבדל בין עובד בכיר, הממונה על עובדים רבים ואמור לשמש דוגמה להם ולציבור, לבין עובד זוט"ר" (המ' 4123/95,

"חדירה שלא כדין לרשות הפרט" אינו מתפרש גם על קבלת פרייה של חדירה מסוג זה. פרשנות זו מתיישבת עם הסיפא של סעיף 20 המצביע על מגמה להצר את התחולה של טביעת הקלון על "כל אמצעי אחר" - לתחום של נסיבות שיש בהן לפגוע "באופן חמור" בלבד. גישה זו עולה בקנה אחד גם עם התפיסה הכללית של המושג קלון, לפיה החומרה המוסרית העולה מנסיבותיו של כל עניין ועניין נשקלת לאור תכלית החקיקה שבמסגרתה הוא מופיע.

הרף האמור לעיל, לא מן הנמנע הוא כלל ועיקר שהרשעה בעבירת שימוש שלא כדין בקלטת שהופקה מהאזנת סתר לא חוקית תהווה הפרה של סעיף 20 או תוקע על-פי סעיף 25 לתקנון האתיקה. שימוש בקלטות שמקורן בהאזנות סתר כשיטה להשגת מידע מהווה דרך עיתונאית פסולה, נלוזה ומסוכנת. שאם לא כן, פירושו של דבר מתן הכשר להתנהגות עבריינית כתחליף לעבודת תחקיר עיתונאית הוגנת, התכחשות למחויבות העיתונאית לכיבוד צנעת הפרט, ותמריץ

עניינים של מה בכך

בין פסקי-הדין המפורסמים ביותר בענייני לשון הרע נמצא פסק-הדין בתביעה שהגישה בזמנה בלה אלמוג נגד רבקה מיכאלי. מיכאלי טענה כי אלמוג אמרה שהיא אינה יכולה להגיש את "התוכנית לעקרת הבית", כיוון שהיא אם לא נשואה, ואלמוג, שלא אמרה את הדברים, הגישה תביעת דיבה נגד מיכאלי וזכתה. מיכאלי הגישה ערעור לבית-המשפט העליון, ונדרתה. עם זאת ציין השופט מאיר שמגר בפסק-הדין, כי אינו מבין כלל איך הגיע העניין לבתי-המשפט, משום שעל המחלוקת היה להיפתר לפני כן. בין היתר קבע השופט שמגר: "אין הכרח שכל עניין היכול להיות נדון בבית-המשפט, אכן ידון כאמור". השופט שמגר המליץ להסתפק בקביעת סכום פיצויים סמלי על מיכאלי, 100 ש"ח, אך דעתו לא נתקבלה באותו מקרה.

לאחרונה קבע השופט בועז אוקון, שופט בית-משפט השלום בתל-אביב, כי הגיע הזמן להתקדם ולדחות לחלוטין תביעות לשון הרע, שעניינן לכאורה בירור בעניין לשון הרע, אך למעשה הן נועדו לשרת אינטרסים אחרים, והתביעות נדונות סביב עניינים של מה בכך.

בעניין שנדון אצל השופט אוקון הגישה חברת "ישראלפוט" תביעה נגד חברת "אינטרליפט". בבית-המשפט התברר, כי מאחורי התביעה קיים רקע של מערכת יחסים עכורה בין מנהלי החברות, העוסקות בתחום המעליות. מנהל "אינטרליפט", הגי כן, עבד בעבר ב"ישראלפוט" ובין החברות כבר התנהלה התדיינות משפטית ענפה. גם בתביעה זו טענה "ישראלפוט", בנוסף לתביעת לשון הרע, שהחברת "אינטרליפט" גנבה ממנה תוכנות.

התביעה בעניין לשון הרע באה לאחר שכך הגיש מפרט להתקנת מעליות לחברת בנייה, וחברת "ישראלפוט" כתבה הערות שונות על המפרט. בתגובה כתב להם כן: "אבקש[כם]... לתת תשובות יותר אמידות, כגון חב' "ישראלפוט" לא מסוגלת לבצע פרויקט מסוג זה, עקב חוסר ידע, מקצועיות, רצון או כל תירוץ אחר, ולא לתת תשובות לא מקצועיות ולא אמידות".

על מכתב זה הגישה "ישראלפוט" את תביעת הדיבה. השופט אוקון קבע אמנם, כי גם לו היה דן בתביעה לגופה היה דוחה אותה, הן משום שלא הוכח שהמכתב הגיע לאדם מחוץ ל"ישראלפוט" (ולפיכך לא מתקיימת דרישת ה"פרסום" של לשון הרע), והן משום שלשון הרע שבמכתב נעשתה לשם הגנה על עניין אישי כשר של כן, וכדי להכחיש לשון הרע שפורסמה קודם לכן על-ידי "ישראלפוט" עצמה, אולם בראש ובראשונה קבע:

"נראה לי, כי הגיעה העת להתקדם, ולהדוף תביעות שעניינן לשון הרע לכאורה, אך למעשה הן נועדו לשרת אינטרסים אחרים, והן סבות סביב עניינים של מה בכך".

השופט אוקון קבע כי מקרה זה – שבו יש יחסי תחרות ויריבות בין שתי החברות ומנהליהן, שבשלן גם התקיימו התדיינות אחרות בבתי-המשפט (מה עוד שבמקרה זה חברת הבנייה, שנוקקה להתקנת המעליות, היתה מודעת ליחסים אלה), והמכתב מחברה אחת לשנייה מגלה שהוא נועד בעיקר למנוע הערות של "ישראלפוט" על ביצועי חברת "אינטרליפט" – הוא בדיוק המקרה של "עניין של מה בכך", שצריך להביא לדחיית התביעה.

עם זאת, בית-המשפט החליט להימנע מהטלת הוצאות לטובת

"אינטרליפט", משום שהמכתב שנשלח ממנה ל"ישראלפוט" אכן כתוב בצורה בלתי ראויה, ומשום שגם במהלך המשפט המשיך כן להשמיע דברים חריפים ולא רלבנטיים על מנהלי החברה היריבה.

הגבלת גובה הפיצוי

לאחרונה קיבלה הכנסת תיקון לחוק איסור לשון הרע, שמגביל את גובה הפיצויים לנפגע פרסום שלא הוכיח שנגרם לו נזק כתוצאה ממנו. ח"כ מאיר שטרית, שיום את התיקון, הצהיר כי כוונתו להקל על הנפגע התובע את המפרסם, כדי שלא יהיה עליו כלל להוכיח נזק, אולם למעשה אין בכך חידוש, שכן הפסיקה מכירה באפשרות לפצות את הנפגע, גם אם לא הוכיח נזק. למעשה, הצעתו של שטרית רק מגבילה את הנפגע בסכום שהוא יכול לקבל כפיצוי, אם לא הוכיח נזק.

ההצעה המקורית ביקשה להגביל את הפיצוי ל-30 אלף ש"ח, אולם הסתייגות של ח"כ בני אלון, שהתקבלה בקריאה שנייה, העמידה את גובה הפיצוי על 50 אלף ש"ח. עוד נקבע שאם הוכחה כוונתו של המפרסם לפגוע בנפגע, עשוי הפיצוי המרבי להגיע ל-100 אלף ש"ח. כמו כן נקבע שאדם שקיבל פיצוי ללא הוכחת נזק, לא יכול לקבל פיצוי על אותה לשון הרע יותר מפעם אחת.

תביעת "כלל" נגד רשות-השידור

בית-המשפט המחוזי בירושלים חייב לא מכבר את רשות-השידור, כתביה ועורכיה, לשלם מיליון שקל לחברת "כלל" ומנהליה, לאחר שקבע כי בכתבה ששידרה התפרסמה לשון הרע נגדם. הכתבה האמורה התבססה על האמור בכתב-תביעה שהגיש עובד חברת "כלל" לשעבר, עמיר רונן, ועל דו"ח שלו על פעילות החברה וניהולה משנת '93.

לצורך קביעת נזקיהם הגישו מנהלי החברה את קורות חייהם והציגו ביצוע על היותם מבכירי הכלכלנים בארץ. השופט אליהו בן-זמרה לקח בחשבון, מחד גיסא, את העובדה שלמנהלי "כלל" יוחסו בכתבה עבירות פליליות ומעשי שחיתות, שהכתבה שודרה כליל שבת (שעת צפיית שיא), שכתבי רשות-השידור היו אדישים להשלכות הפרסום על הנפגעים, שהיא לא התנצלה, וכן שיש צורך כללי "להרתיע כלי תקשורת רבי עוצמה" מלהוציא לשון הרע. מאידך גיסא, מעבר לעובד דה שהוכח שהתובעים אכן הסתירו מידע מוועדת הביקורת של "כלל", הרי איש מהם לא הוכיח כי הכתבה גרמה נזק כלשהו לממו-נו או למעמדו בחברה.

לפיכך, נקבעו פיצויים של 100 עד 200 אלף ש"ח לכל אחד ממנהלי החברה, ובסך-הכל מיליון ש"ח שעל רשות-השידור וכתביה להורג ציא מכיסם (לא כולל הוצאות).

פסק-הדין ניתן בסוף ספטמבר. מאז התקבל בכנסת תיקון לחוק איסור לשון הרע, המגביל פיצוי (כשלא הוכח נזק) ל-50 אלף ש"ח, וייתכן שעניין זה יועלה בערעור על פסק-הדין, שהוגש לבית-המשפט העליון. בשולי פסק-הדין מתח השופט ביקורת על העמדת התביעה על סך 10 מיליון ש"ח, בשעה שהתובעים ידעו מראש שלא יוכלו להוכיח כי נגרם נזק ממשי לכיסם או למעמדם, ולא יקבלו פיצוי המתקרב בכלל לסכום הזה. כן מתח השופט ביקורת על כך שלצורך בירור התביעה, שלא היו בה קשיים עובדתיים מיוחדים, הוציאה חברת "כלל" יותר מ-2.25 מיליון ש"ח כשכר טרחת עורך-הדין יגאל ארנון. ■

איתן להמן הוא עורך-דין

"מעריב" עופר נמרודי ונגד עורך-הדין דן אבי-יצחק, בחשד כאילו רקמו קנוניה למינוי אבי-יצחק ליועץ משפטי לממשלה. החקירה החלה בעקבות תלונה שהגיש כתב "מעריב" לשעבר ארו רותם. על-פי החלטת המשנה לפרקליטת המדינה, יהושע רזניק, נסגר התיק "מחוסר אשמה".

29 בנובמבר. **שידורי הלוויין ניצחו בבג"ץ.** בג"ץ דחה את עתירתן של מפעילות הטלוויזיה בכבלים ברחבי הארץ נגד תוכנית משרד התקשורת לפתוח בשידורי טלוויזיה באמצעות לוויין. השופ"ט טים קיבלו את טענת המדינה, כי הזכויות הבלעדיים שניתנו למפ"עילי הכבלים באזורי הארץ השו"נים אינם סותרים התרת שידורי טלוויזיה באמצעים אחרים, דוגמת שידורי לוויין. השופטים קבעו, עם זאת, כי יש מקום לדיון על הפיצוי שיקבלו חברות הכבלים על הנזק הכלכלי שייגרם להן מהפעלת שידורים באמצעות לוויין.

29 בנובמבר. **הקלה בעונש לרות בן-ארי.** בית-המשפט המחוזי בתל-אביב קיבל חלק ניכר מער"עורה של רכות הכתבים לשעבר בעיתון "ידיעות אחרונות", רות בן-ארי, על הרשעתה ועל העונש שהוטל עליה בבית-משפט השלום. בין היתר זוכתה מעבירה של האזנה לקלטת שהושגה בהאזנת סתר לשיחות פלאפון, שכן בתק"פה שבה בוצעו העבירות היה ערפול חוקי באשר לחוקיותן של האזנות לטלפונים סלולריים. השופטים הקלו בעונשה של בן-ארי, ביטלו את עונש עבודות השירות שהוטל עליה והקטינו את עונש המאסר על-תנאי. ■

מהם נפגע בגלל הערה שלי". הוא טען כי דברים רבים שיוחסו לו בכתבה לא נאמרו כלל על-ידו והוסיף: "אני מוועזע מן הדברים שיוחסו לי. אלה דברים חמורים מאוד, שמי שאומר אותם צריך להתפטר". קודם לכן, בראיון עם רוי ברקאי בגלי-צה"ל, אמר סמסונוב ברמז ברור למנהל מחלקת החדשות בטלוויזיה, רפיק חלבי, כי יש דרוזים שמשתפים פעולה עם הפלסטינים, בין היתר על רקע קשריו ההדוקים עם ד"ר אחמד טיבי, יועצו של ערפאת.

24 בנובמבר. **כתבי-אישום נגד ערוץ-7.** כתבי-אישום נגד תחנת הרדיו הפיראטית ערוץ-7 וכמה ממנהליה הוגשו לבית-משפט השלום בירושלים. סעיפי האישום כוללים, בין היתר, קיום שידורים ותחנות שידור ללא זיכיון, קיום תחנת טלגרף אלחוטית ללא רשיון ושימוש בתדרי רדיו שלא בהתאם להקצאת התדרים החוקיים. מנכ"ל ערוץ-7, יעקב כץ, מואשם גם בהגשת תצהיר כוזב לבג"ץ, בשבועת שקר ובעדות שקר.

25 בנובמבר. **הצעת החוק נדחתה.** מליאת הכנסת דחתה הצעת חוק שעל-פיה יהיה עיתון חייב על-פי חוק לפרסם את תגובתו של אדם ששמו הוכפש בעיתון. ההצעה הוגשה על-ידי חבר-הכנסת צבי ויינברג מ"ישראל בעלייה". חברת-הכנסת יעל דיין, שהתנגדה בתוקף להצעת החוק, הזהירה כי מדובר בה בפגיעה בחופש העיתונות.

26 בנובמבר. **התיק נסגר.** פרקליט-טות המדינה הודיעה על החלטתה לסגור את תיק החקירה נגד מו"ל

סעיף אחד, שבו נקבע כי היתה פגיעה שאותה הגדיר השופט כ"בטלה בשישים", חויבו העיתון והכתבים בתשלום הפיצוי בסך מאה ש"ח.

9 בנובמבר. **עונש לתוקף צוות טלוויזיה.** עונש מאסר על תנאי וקנס של 5,000 ש"ח נגזרו על איב טיבי, תושב קריית-ארבע, אשר הורשע בתקיפת אנשי צוות טלוויזיה מקנדה, שהגיע לקריית-ארבע כדי להכין דיווח אחרי רצח מרדכי ושלום לפיד ז"ל.

9 בנובמבר. **פרס למשה נובי.** פרס יושב-ראש הכנסת לאיכות החיים יוענק השנה לפרשן המשפטי של "מעריב" וקול-ישראל משה נובי. ועדת הפרס החליטה להעניק לנבגי את הפרס "על פעילותו המצוינת בתחום קידום שלטון החוק, הדמוקרטיה וזכויות האדם".

16 בנובמבר. **היו"ר החדש מכחיש ומתנצל.** היושב-ראש החדש של רשות-השידור, גיל סמסונוב, הכחיש בפני חברי מליאת רשות-השידור חלק מן הדברים שיוחסו לו בכתבה ובר"איון שפורסמו בעיתון "ידיעות אחרונות". הוא הכחיש כי אמר שיש בידי "רשימה שחורה" של עובדים ברשות-השידור, והתנצל בפני עובדי הרשות "אם מישהו

1 בנובמבר. **הזיכיון הוארך.** זכיו"נות "טלעד", "קשת" ו"רשת" להפעלת השידורים בערוץ השני בטלוויזיה הוארכו עד שנת 2003, כך החליטה מועצת הערוץ השני.

5 בנובמבר. **יו"ר חדש לרשות-השידור.** הממשלה אישרה את מינויו של פעיל הליכוד גיל סמסונוב לתפקיד יושב-ראש רשות-השידור. עם מינויו, הבטיח סמסונוב לפעול להנהגת רפורמה מרחיקת לכת ברשות-השידור. סמסונוב, בן 41, היה בעבר דובר הליכוד. המינוי אושר לאחר שהיועץ המשפטי לממשלה בדק ומצא כי אין סתירה בין כהונתו כיושב-ראש רשות-השידור לבין עיסוקו כפרסומאי.

8 בנובמבר. **הפיצוי - מאה ש"ח.** העיתון "ידיעות אחרונות" והכת"בים מרדכי גילת ודני שדה חויבו לשלם מאה ש"ח פיצוי לקצין המשטרה בדימוס יוסף קראוס. ההחלטה על כך התקבלה על-ידי שופט בית-המשפט המחוזי בנצ"רת, בסיום דיון משפטי שהחל בשנת '86 בתביעת לשון הרע, שבמסגרתה תבע קראוס מיליון ש"ח מן העיתון ומן הכתבים. הדיון בתביעה הגיע עד לבית-המשפט העליון, אשר קבע כי אף שתיק החקירה נגד קראוס נסגר, הרי הפרסום בעיתון בשעתו היה בבחינת "אמת דיברתי". רק לגבי

דצמבר 1998

על הופעת מנחים בערוץ השני גם בתוכניות בערוצי טלוויזיה אחרים ההחלטה התקבלה בעקבות עתירה לבג"ץ שהגיש דן מרגלית, הדורש לאפשר לו להמשיך להגיש את "ערב חדש" במקבל להנחיית התוכנית "הכל פוליטי" בערוץ השני.

16 בדצמבר. **ארבל עותרת.** מנהלת הטלוויזיה החינוכית, מיכל ארבל, עתרה לבית הדין לעבודה בתל-אביב בדרישה ששר החינוך והתרבות יצחק לוי ישאיר אותה בתפקידה. העתירה הוגשה לאחר שנמסר לארבל כי השר החליט שלא להעניק לה מינוי קבע כמנהלת.

19 בדצמבר. **שוקן תוהה.** עמוס שוקן, מו"ל "הארץ" ורשת שוקן, אמר שאם עבר תחול שחור בינו לבין ארנון מוזס, מו"ל "ידיעות אחרונות", הרי הוא זאב לאופר. בתוכנית "תיק תקשורת", הסביר שוקן כי תחקיר שפירסם מוסף "הארץ", ושעורר ספק בצדקת החלטתה של פרקליטות המדינה שלא להעמיד לדין את מוזס בפרשת האונות הסתר, לא נבע משיקולים זרים כלשהם, הנוגעים לטיב יחסיו עם מוזס, אלא מספק שהתעורר במערכת "הארץ" במהימנות הגירסה שמסר זאב רוזנברג, איש אמונו של מוזס, על נסיבות הקלטות הסתר שביצע עיתון זה באמצעות החוקר זאב לאופר (ראה מאמרו של רן אדליסט בעמוד 20).

20 בדצמבר. **פרס רון.** פרס משה רון לעיתונות לשנת 98 הוענק לעיתונאים גדעון לוי ("הארץ") ואמנון אברמוביץ' (ערוץ 1). פרסי העריכה הוענקו לרון רוניק ("הארץ") ולחביבה רוגר (קול ישראל). ■

למי שיעמדו בתנאים שנקבעו. שידורי הלוויין הרב-ערוציים אמורים להתחיל בשנת 1999.

7 בדצמבר. **נדחתה הצעת חוק.** ועדת החוקה, חוק ומשפט דחתה ברוב קולות שתי הצעות חוק, שנועדו להגביל את פרסום שמו של חשוד בעבירה פלילית. הצעה אחת קבעה כי ייאסר פרסום של חשוד עד להארכת מעצרו בפני שופט, והשנייה הציעה לאסור את פרסום השם עד למתן פסק-דין במשפטו.

9 בדצמבר. **חלבי ביטל תביעה נגד סמסונוב.** רפיק חלבי, מנהל חטיבת החדשות בערוץ הראשון בטלוויזיה, ביטל את תביעת לשון הרע שהגיש ימים ספורים קודם לכן נגד יושב ראש רשות-השידור גיל סמסונוב. חלבי תבע פיצוי בסך מאה אלף ש"ח על הפגיעה בשמו הטוב בדברים שאמר סמסונוב בראיונות ב"ידיעות אחרונות" ובשידור בגלי-צה"ל (ראו לעיל). סמסונוב, מצדו, הודיע שלא יגיש תביעה נגדית נגד חלבי, כפי שאיים לעשות.

10 בדצמבר. **החשד: האונות סתר למשטרה.** הכתב לענייני פלילים של גלי-צה"ל, יריב בן-יהודה, נחקר על-ידי המשטרה בחשד שהאזין באופן בלתי חוקי לשיחות של קציני משטרה. על-פי החשד, השיג בן-יהודה את הצופן הסודי, אשר אפשר לו להצטרף כמאזין לשיחת ועידה המתקיימת מדי בוקר בין מפקד מחוז תל-אביב לבין מפקדי המרחבים שבמחוז.

15 בדצמבר. **בכמה ערוצים במקביל.** מועצת הערוץ השני ביטלה את האיסור שהטילה בעבר

"טלסקר", כשבעים אחוזים מן הציבור הישראלי נחשפים לעיני תונים מדי יום, הרי שנתוני סקר איגוד המפרסמים (באמצעות "גאלופ") מעלים כי 56.9 אחוזים בלבד קוראים בכל יום עיתון אחד או יותר. על-פי נתוני הסקר השני, 58.5 אחוזים קוראים את "ידיעות אחרונות" בימי חול, 29.5 אחוזים את "מעריב", 8.5 אחוזים את "הארץ" ואילו את "גלובס" קוראים 4.2 אחוזים. בין תחנות הרדיו מובילה גלי-צה"ל עם 21 אחוזי חשיפה, ואחריה רשת ב' (20.9 אחוזים) וגלגל"צ (20.7 אחוזים). יחד עם זאת, מתברר כי רשת ב' של קול-ישראל מובילה באחוזי האזנה במשך מרבית שעות היום.

3 בדצמבר. **נפטר הצנוור הצבאי לשעבר בר-און.** תת-אלוף (מיל') אבנר (ולטר) בר-און, מי שהיה הצנוור הצבאי הראשי במשך שנים ארוכות, נפטר בגיל תשעים. בר-און היה מעורב מאז שנות החמישים בפסילתם לפרסום של אירועים מרכזיים בתולדות המדינה, בין היתר "העסק הביש" במצרים שהוביל לפרשת לבון.

6 בדצמבר. **רשיונות ללוויין.** שלוש קבוצות הגישו בקשה לקבלת רשיון להפעלת שידורי טלוויזיה ישירים (די.בי.אס) באמצעות לוויין. על-פי החלטת שרת התקשורת, אין מדובר במכ"ר, אלא רק בהענקת רשיונות

1 בדצמבר. **השניה - בענל חשד להדלפה.** סמנכ"ל משרד החוץ לענייני אירופה, קולט אביטל, הושעתה מעבודתה למשך 14 יום, בעקבות חשד שהדליפה מסמך מסווג של משרד החוץ לכתב "הארץ".

1 בדצמבר. **אורי דן נגד הסתה.** העיתונאי אורי דן, ממקורביו של שר החוץ אריאל שרון, מונה לתפקיד נציגה הבכיר של ישראל בוועדה המשולשת האמריקאית-ישראלית-פלסטינית נגד הסתה. הוועדה הוקמה על-פי ההסכמים שנחתמו באחוות וואי בחודש אוקטובר, כדי לפקח על פרסומים ברשות-הפלסטינית ובישראל שיש בהם משום הסתה.

1 בדצמבר. **נדחה ערעור פורת.** בית-הדין הארצי לעבודה דחה את הערר שהגיש מנכ"ל רשות-השידור אורי פורת, על צו-מניעה זמני שהוציא בית-הדין הארצי לעבודה. צו-המניעה מונע כניסתה לתוקף של הוראה שפרסם פורת, האוסרת על עובדי רשות-השידור להתראיין באמצעי התקשורת ללא אישור מראש, גם בנושאים שאינם קשורים בעבודתם.

2 בדצמבר. **נתונים סותרים.** נתונים סותרים על היקף החשיפה של הציבור הישראלי לעיתונות היומית: בעוד שלפי סקר שנערך מטעם "האיגוד הישראלי לפרסום" (על-פי נתוני טי.גיי.אי של